

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

**Osobnostní a sociální výchova
jako součást výuky jazyků na ZŠ**

Diplomová práce

České Budějovice

2013

Vedoucí práce:

PhDr. Olga Vaněčková

Vypracovala:

Lucie Berová

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Osobnostní a sociální výchova jako součást výuky jazyků na ZŠ* vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 30.4.2013

.....

podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala PhDr. Olze Vaněčkové za metodické vedení a za laskavé poskytnutí cenných rad, které mi pomohly při psaní této práce, a také všem učitelům, kteří se na jejím vzniku podíleli poskytnutím rozhovorů a dalších významných informací. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Adéle Veselé za odbornou pomoc a podporu v průběhu psaní této diplomové práce. Poděkování patří i mé rodině, která mi byla nesmírnou oporou v průběhu celého mého studia.

ANOTACE

Klíčová slova: osobnostní a sociální výchova, rámcový vzdělávací program, osobnost, sociální dovednost, škola, žák, učitel, výuka jazyků

Diplomová práce s názvem „Osobnostní a sociální výchova jako součást výuky jazyků na ZŠ“ je zaměřena na popis zařazování průřezového tématu Osobnostní a sociální výchovy do výuky jazyků, konkrétně Českého a Anglického, na základních školách. Pojednává o změnách ve vzdělávacím systému ČR a zabývá se vysvětlením pojmu Osobnostní a sociální výchova v různých souvislostech. Cílem práce je zjistit, jak učitelé vnímají problematiku cíleného zapojování tohoto průřezového tématu a jak s ním pracují v hodinách jazyků. Součástí práce jsou výsledky výzkumného šetření, jak učitelé na toto téma pohlíží, jakým způsobem ho zařazují a jak se jim daří naplňovat cíle předepsané v Rámcovém vzdělávacím programu. Data byla získána prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování v průběhu měsíce září 2012 až března 2013.

ABSTRACT

Key terms: personal and social education, educational programme, personality, social skill, school, pupil, teacher, language teaching

The thesis titled "Personal and Social Education as a part of language teaching at primary school" is focused on the description of Personal and Social Education as a subject in teaching languages, specifically Czech and English, in primary schools. It describes the changes in the educational system of the Czech Republic and deals with the explanation of Personal and Social Education in different contexts. The aim is to determine how teachers understand targeted integration of this topic and how they work with it during language lessons. The results of how teachers perceive this subject, how it is classified and how they are successful in achieving the goals specified in the FEP are also part of this work. Data were collected through semi-structured interviews and participant observation from September 2012 to March 2013.

OBSAH

ÚVOD	7
<i>TEORETICKÁ ČÁST</i>	9
1 ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ PO ROCE 2001 ANEB CO ZMĚNILA REFORMA ...	9
1.1 Přínos Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice.....	9
1.2 Změny v Národním kurikulu.....	12
2 VLIV RÁMCOVÉHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU NA SOUČASNÉ VZDĚLÁNÍ	15
2.1 Čím se RVP zabývá	15
2.2 Podoba klíčových kompetencí a jejich význam	16
2.2.1 Charakter všech předepsaných klíčových kompetencí	16
3 SOUVISLOSTI MEZI JAZYKOVÝMI VZDĚLÁVACÍMI OBLASTMI A OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVOU	19
3.1 Jak jednotlivé jazykové vzdělávací oblasti vypadají a jak jsou rozděleny?	19
3.1.1 Český jazyk a literatura	19
3.1.2 Cizí jazyk	21
3.2 Jak se navzájem prolínají jazykové vzdělávací oblasti a Osobnostní a sociální výchova?	23
4 OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA JAKO PRŮŘEZOVÉ TÉMA NA DRUHÉM STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	26
4.1 Co znamená pojem Osobnostní a sociální výchova ve školní praxi?	27
4.2 K čemu téma OSV během výuky pomáhá?	28
4.2.2 Osobnostní rysy - ovlivňování průběhu OSV	29
4.2.3 Socializace a její průběh, související termíny	30
4.3 Jaké jsou cíle OSV?	31
4.3.1 Jak požadavky OSV naplňovat?	32
4.4 Odraz OSV v ŠVP.....	33
5 ZAPOJOVÁNÍ OSV DO JAZYKOVÝCH VZDĚLÁVACÍCH OBLASTÍ.....	35
5.1 Jak napomáhá projektová výuka k rozvoji osobnosti a sociálních dovedností.....	36
5.1.1 Charakter projektu.....	36
5.1.2 Projekt a učitel	37
5.1.3 Projekt a žák.....	38
5.1.4 Shrnutí výhod a nevýhod projektové metody	39
6 ROLE UČITELE V SOUVISLOSTI S UPLATŇOVÁNÍM OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVY VE VÝUCE	41
6.1 Učitel jako profesionál	41
6.2 Učitel jako partner.....	43
6.3 Komunikace žáka a učitele	44
6.4 Profesní zátěž učitele	45
6.4.1 Psychohygienu učitele.....	46
6.5 Profese učitele a jeho zodpovědnost za průběh OSV ve škole	47
7 SHRNU TÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	49
<i>PRAKTICKÁ ČÁST</i>	51
8 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	51

8.1 Cíl výzkumného šetření	51
8.2 Metody výzkumného šetření	52
8.3 Výzkumný soubor	53
8.4 Výzkumná data	54
8.4.1 Etické otázky výzkumu	54
8.4.2 Struktura rozhovoru	55
8.5 Výpovědi účastníků výzkumu.....	57
8.5.1 OSV jako průřezové téma	57
8.5.2 OSV jako výchova jedince.....	58
8.5.3 Metody	59
8.5.4 Využití OSV ve výuce jazyků.....	60
8.5.5 Cíle OSV ve výuce.....	61
8.5.6 Učitel jako zprostředkovatel OSV	61
8.5.7 Zkušenosti učitelů	62
8.6 Projekty	62
8.6.1 Projekty v Českém jazyce	63
8.6.2 Projekty v Anglickém jazyce	63
8.7 Učebnice.....	64
8.7.1 Učebnice Českého jazyka	64
8.7.2 Učebnice Anglického jazyka	66
8.8 Shrnutí výzkumného šetření.....	66
ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	71
SEZNAM PŘÍLOH.....	76
PŘÍLOHY	77

ÚVOD

Osobnostní a sociální výchova v českém školství nemá dlouhou tradici. Teprve v 90. letech 20. století se před české učitele postavil nelehký úkol a to, jak Osobnostní a sociální výchovu uplatnit ve svém předmětu a jaké strategie efektivně používat k rozvíjení jejich oblastí u žáků. To, co si učitelé mnohdy neuvědomují, je, že své žáky vedou k sociálním kompetencím a k rozvoji jejich osobnosti, aniž by to bylo jejich účelem. Každý z nás by měl brát na vědomí fakt, že člověk přichází na svět jako otevřená individualita připravená vstřebávat různé vnější podněty a stát se tak plnohodnotnou bytostí, kterou je až společně díky ostatním, jemu v základě podobným individualitám. Proto je nutné, aby tato mezilidská interakce ve školním prostředí probíhala s vědomím, že učitel žáka pouze neučí, ale také ho vychovává. To znamená, že mu předává nejen své postoje a hodnoty, ale i hodnoty společnosti, které se od člověka očekávají v každodenním životě. Osobnostní a sociální výchova by měla jít s výukou ruku v ruce a dosáhnout tak toho, že nejen vědomosti, ale i příprava žáků pomocí Osobnostní a sociální výchovy na všední život znamená základ pro jejich nejlepší uplatnění v budoucím životě.

Téma Osobnostní a sociální výchova jako součást výuky jazyků na ZŠ jsem si zvolila, protože si myslím, že výuka jazyků je na základní škole stěžejním bodem pro správné vyjadřování svých názorů, pocitů a postojů, ale i pro recepci sdělení a porozumění, s čímž úzce souvisí vývoj osobnosti a socializační proces každého jedince. V průběhu celého života se naše osobnost modifikuje. To je ovlivněno především kulturou a prostředím, v němž zrovna žijeme. Já se budu zajímat o prostředí školní, které nás provází již od útlého věku, a můžu říct, že má jeden z největších vlivů na náš osobnostní a sociální rozvoj.

Pro naši kulturu je samozřejmě důležitý náš mateřský jazyk - český, na který se zaměřím spolu s jazykem anglickým. Tyto dva oborové předměty studuji, a proto bych se ráda věnovala tomu, jak se učitelům daří toto průřezové téma zařazovat do výuky dvou výše jmenovaných jazyků.

Výzkumným problémem této práce je proto postavení Osobnostní a sociální

výchovy v rámci výuky Českého a Anglického jazyka a zjištění, jaké je její uplatnění na základních školách a do jaké míry se s Osobnostní a sociální výchovou záměrně pracuje.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. V teoretické části se podívám na to, jak probíhaly změny a reformy ve školství z hlediska změn cílů a zlepšování kvality vzdělávání s ohledem na zvyšování potřeb žáků, dále se budu zabývat strukturou dnešního vzdělávacího systému se zaměřením na Osobnostní a sociální výchovu a vysvětlím tento pojem v kontextu pohledů různých odborníků na tuto edukační oblast. V jedné z kapitol se také soustředím na to, jak obvykle bývá Osobnostní a sociální výchova začleněna do výuky, konkrétně se dozvíme o zapojování Osobnostní a sociální výchovy v rámci projektového vyučování. Jako další oblast mě bude zajímat role učitele.

V praktické části se pomocí polostrukturovaných rozhovorů budu zajímat o pohledy učitelů na zapojování Osobnostní a sociální výchovy do výchovně vzdělávacího procesu, zda-li se jim opravdu daří toto téma úspěšně zařazovat do výuky a jak s ním pracují a poté popíšu průběh několika projektů z Českého a Anglického jazyka, kde budu zjišťovat, jaké aktivity učitelé zařazují a jestli tyto aktivity mají prvky Osobnostní a sociální výchovy.

Pro zajištění co nejhlubších poznatků o problematice tohoto tématu využiji pro svůj výzkum metod kvalitativního výzkumu. Mým úkolem bude zjistit, jak účastníci výzkumu vnímají problematiku Osobnostní a sociální výchovy a jak interpretují význam jejího zařazování do vyučování.

Cílem práce je popsat význam a postavení Osobnostní a sociální výchovy na základních školách, tzn., kterými konkrétními způsoby se OSV na školách uplatňuje a jaký důraz je dáván na jeho vědomé, cílené zařazení do výuky. K tomu mi pomohou názory dotazovaných pedagogů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ PO ROCE 2001 ANEB CO ZMĚNILA REFORMA

1.1 Přínos Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, který byl přijat vládou v roce 2001, se dostal do povědomí české společnosti především díky nové koncepci vzdělávání českých žáků. Ze všeobecného hlediska stanovuje obecné, ale zásadní cíle vzdělání. Cíle byly odvozovány ze dvou pohledů na lidské potřeby - individuální a společenské. Školní prostředí by mělo rozvíjet nejen schopnosti rozumové, ale také by mělo přispívat ke zdravému vývoji lidských hodnot z pohledu duchovního, estetického a zejména morálního. Měli bychom mít neustále na mysli, že v dětství, kdy se lidská individualita nejvíce formuje, člověk prožije tu nejdůležitější část života právě ve vzdělávacím procesu, který žákovi nastíní poměry ve společnosti, co je od něj očekáváno a co je naopak nepřípustné.

Bílá kniha (jiný název pro *Národní program*) je právě jedním z hlavních dokumentů, který shrnuje jednotlivé cíle a podrobněji je rozebírá. Je definována jako „systémový projekt, formulující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu.“ (*Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*, 2001, str. 7) Hlavními úkoly českého vzdělávání má být podle tohoto konkrétního dokumentu zejména neustálé přizpůsobování se potřebám žáka, podpora jeho individuality a s tím spojené i ohledy na vývoj společnosti.

Neméně důležitý bod je důraz na dostupnost vzdělání pro širokou veřejnost a zajištění tak co možná nejlepšího rozvoje jednotlivých dovedností a schopností každého občana. Dále klade důraz na sjednocení vzdělávacích příležitostí pro všechny žáky v kompatibilitě s jejich rodinným zázemím. Ve vzdělávacím procesu by také učitel měl věnovat pozornost žakovskému nadání a talentu a ten se snažit podporovat a posilovat.

Autoři se zmiňují o přínosu proměn a přizpůsobení se evropským trendům ve vzdělávacím systému, ke kterým došlo v průběhu minulých let. Tím pádem měla reforma přispět ke zlepšování kvality vzdělávací politiky České republiky v mezinárodním měřítku v rámci 15 členských států Evropské unie. Zdůrazňují hlavně hledání účinného způsobu, jak společně spolupracovat v rámci evropských zemí, vyměňovat si efektivně potřebné informace a čerpat ze zkušeností ostatních států Evropské unie v oblasti vzdělání. Přínos takové kooperace by mohl zlepšit domácí vzdělávací poměry a umožnit občanům plně využít své dosažené vzdělání rovnocenně jako kterýkoliv jiný obyvatel EU. Takový přístup by mohl napomoci při hodnocení a monitorování kvality a efektivity vzdělání a snadněji porovnávat jednotlivé pokroky, jelikož během několika málo posledních let jsou kladeny čím dál větší nároky na vybavenost a úroveň škol, což můžeme zahrnout do dlouhého seznamu prvků ovlivňující žákovu osobnost. Vzdělání sice je celoživotní proces, ale přístup člověka ke sebevzdělání se tvoří na základě prvních zkušeností s učením. To závisí i na roli a profesním přístupu pedagogických pracovníků. Je potřeba, aby učitel byl flexibilní a zachovával si individuální přístup k žákovi, vedl ho k tomu, aby si sám žák dokázal najít sobě vyhovující způsob osvojování nejen učiva, ale i nezávislého myšlení, které přispívá k vyjadřování vlastního úsudku a samostatného jednání.

Uváděnými cíli vzdělání, které by učitelé měli v rámci výuky brát v úvahu, je rozvíjení individuality žáka s důrazem na seberealizaci, péči o psychické a fyzické zdraví a v neposlední řadě již zmiňovaný rozvoj dovedností a schopností. Dále se v dokumentu hovoří o důležitosti zprostředkování historicky vzniklé kultury společnosti v rámci vědy, techniky a umění během historie našeho národa, což žáka vede k národnímu a kulturnímu cítění, k ochraně životního prostředí, podpoře občanské společnosti, demokracie a tolerance multikulturality na našem území, zejména toleranci romské, židovské, německé menšiny a minoritních mimoevropských, především asijských národností. Žák by se měl naučit porozumět a naslouchat druhým, vyjadřovat své pocity, kriticky myslet, umět spolupracovat a během utváření vztahů dokázat respektovat názory druhých a uznávat jednotlivé individuality jako takové. Díky plnění požadavků, ukládaných tímto dokumentem, bude možné zajistit vyšší kvalitu vzdělanosti občanů České republiky, a tím podporovat zaměstnatelnost a konkurenceschopnost lidských zdrojů.

V *Bílé knize* je charakteristice základního vzdělání věnována šestá kapitola. Zmiňuje se zde, že základní vzdělání je pouze jedinou povinnou vzdělávací oblastí. Jak už bylo řečeno výše, tato etapa v životě člověka tvoří základ pro následující etapu vzdělávání, pro dovednosti utváření mezilidských vztahů a v neposlední řadě i velmi ovlivňuje vývoj osobnosti. Základní vzdělání rozdělujeme do dvou stupňů - prvního a druhého. Z hlediska zaměření práce budeme zkoumat problematiku potřeb a vzdělávacích cílů žáků na druhém stupni.

Z pohledu na osobnostní vývoj je toto období pro žáka velmi náročné. Nastupuje období puberty a dochází k hormonálním bouřím, tělesným změnám a psychickým výkyvům. Na druhém stupni proto můžeme pozorovat největší rozdíly mezi jednotlivými individui. V této etapě života člověk začne plně chápat svojí identitu a sám začne projevovat své pohledy na svět kolem něj i sám sebe. Každý chce být neopakovatelnou osobností. To se odráží v rozdílnosti názorů, kolísavosti aktivity, změně nálad a citů k ostatním a sama sobě. Pubescent si začne uvědomovat vlastní já, mění nejen jeho fyzická, ale i psychická stránka osobnosti. Tato vývojová etapa tady to přináší mladistvým mnohá úskalí.

Pokud bychom se jako pedagogové soustředili na osobnost člověka v této životní etapě, měli bychom zdůrazňovat přednosti žáka a efektivně vybírat způsob práce při školních aktivitách. Přestože po celou dobu studia žák přichází do kontaktu s ostatními spolužáky, toto období je pro sociální interakci kritické. Učitelé by se měli snažit věnovat co nejvíce času výuky pro kolektivní práci a tím pádem simulovat situace v budoucím pracovním životě. Zde se žák nejlépe naučí, jak zvládat a řešit konflikty, rozvíjet své schopnosti a dovednosti a ty posléze prakticky uplatnit, účinně a efektivně komunikovat, vyjadřovat svoje názory nebo naopak přijímat kritiku a naučit se, jak si vytvářet nové vztahy. V souvislosti s touto, řekněme společenskou stránkou musí pedagogičtí pracovníci dbát i na stránku školního prostředí a jednotlivými aktivitami podpořit žákovu motivaci k učení a osvojení jednotlivých učebních strategií. Tak se jedinci usnadní cesta pro jeho další vzdělávací etapy a jeho budoucí profesní život.

Hlavní změnou, kterou doporučuje *Bílá kniha*, je změna v roli učitele. Ten by neměl fungovat jako zprostředkovatel učiva, ale vybízet žáky k jejich mimoškolní

aktivitě, k samostatnému vyhledávání potřebných informací k probírané látce prostřednictvím zdrojů jako jsou slovníky, encyklopedie a internet a dovést je třídít. Tímto způsobem žák dokáže lépe rozpoznávat důvěryhodné informace a dokázat si je ověřit. Touto činností se tvoří další sociální dovednosti potřebné v životě každého z nás.

Školní a mimoškolní život žáka by se měl v určitých bodech prolínat a zajišťovat tak lepší praktické uplatnění žáka v pracovním, mezilidském a partnerském životě. Základem pro úspěch každého občana díky vzdělání v České republice v těchto třech oblastech jsou tyto prvky - vysoce kvalitní všeobecné vzdělání, uvědomování si základních lidských hodnot a jejich uznávání a úplné využití svých schopností, které „dovolí pokračovat ve stále specializovanějším vzdělání i v rozvoji různých zájmových činností a nebudou žádného z nich odrazovat ani limitovat při poznávání nových oblastí lidského vědění a nových aktivit.“ (*Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*, 2001, str. 48)

1.2 Změny v Národním kurikulu

Dnešní doba progresivního rozvoje vyžaduje stále jiné přístupy k učení, které budou držet krok s lidským vývojem a budou se flexibilně měnit v závislosti na požadovaných dovednostech. Například informace. S příchodem různých médií k nám přicházejí v nepřehledném množství a je na nás, abychom je uměli systematizovat a orientovat se v nich - to je pouze několik aspektů, jež nové pojetí kurikula zdůrazňuje a to je práce s informacemi.

Primárně je nutno si ujasnit význam slova kurikulum. Kurikulum můžeme chápat z pedagogického hlediska jako něco, co vymezuje a stanovuje cestu, kterou by žák měl projít během svého vzdělávacího procesu. Kurikulum, konkrétně vzdělávací program, předepisuje úkoly, podle kterých se škola má řídit a orientovat. A jak postavení kurikula vnímáme v praxi? „Kurikulum se chápe jako program činností a otevřených příležitostí, než jako souhrn stanovených předmětů a témat.“ (*České vzdělání a Evropa*, Praha 1999, str. 51)

Na žáka jsou díky novému kurikulu kladeny vyšší nároky po praktické stránce, které usnadní žákův další život. Od naučených vědomostí vidíme přechod k všestranné

orientaci školních aktivit, což příznivě přispívá k vytvoření jedinečné osobnosti a uvědomování si identity každého žáka. V centru zájmu je proto jedinec a jeho samostatný rozvoj, rozhodování a orientace ve společnosti, ale i v sobě samém. Takový člen společnosti by měl umět převzít zodpovědnost za své činy, z vlastní iniciativy by měl chtít být přínosem pro společnost, ve které žije, měl by rozvíjet kulturní sféru své země, najít si sobě vyhovující způsob, jak se začleňovat do jednotlivých vrstev života a tím se stávat postupně celistvou lidskou bytostí.

O novém pojetí kurikula obecněji pojednává také tzv. *Zelená kniha*, jejíž oficiální název zní *České vzdělání a Evropa: Strategie rozvoje lidských zdrojů v České republice při vstupu do Evropské unie* a chápe se jako předchůdce zmiňované *Bílé knihy*. Velmi důrazně věnuje pozornost důsledkům vstupu do EU na vzdělávání českých žáků všech studijních etap. Jedním z významných požadavků je větší důraz na výuku jazyků, aby mohlo docházet k snadnějšímu soužití občanů jednotlivých národů v Evropské unii. Zvýšená pozornost výuce cizích jazyků je tím klíčovým způsobem nejen k usnadnění komunikace mezi obyvateli členských států EU, ale má kladný vliv na rozvoj osobnosti a vyrovnávání kulturních a sociálních rozdílů.

Kurikulum dále doporučuje jiné způsoby výuky. Ty bývají uvolněnější a snaží se využívat více žakovských předpokladů k učení a díky tomu je nenásilně a přirozeně rozvíjí. Takovými způsoby výuky jsou například projekty, bloková výuka nebo moduly. Veškeré způsoby mají za úkol zapojit dohromady také různé větve jiných předmětů v rámci jedné práce v konkrétním, právě vyučovaném předmětu.

Kdybychom se na kurikulum podívali z jiného úhlu, má obecný ráz, který rozpracovávají a upřesňují další navazující dokumenty. Jako základní dokument českého školství staví totiž na čtyřech pilířích, jež zdánlivě nemají s učebním procesem mnoho společného. Opak je ale pravdou. Všechny čtyři pilíře mají pro nové pojetí kurikula velký význam a jsou to nezbytné články pro vytvoření změn v chápání důležitosti a průběhu učebního procesu. Vyjmenujme je - učit se jednat, učit se poznávat, učit se žít společně a učit se být. Tyto čtyři body jsou základními stavebními prvky pro lidské celoživotní vzdělávání a výstavba nového kurikula byla postupně strukturována s ohledem na tyto čtyři myšlenky. Filozofie společná všem výše preferovaných sentencí je taková, aby žák dostal k dispozici přiměřený dostatek času,

který individuálně potřebuje k rozvoji předpokladů k dalšímu vzdělávání a uplatnění se v soukromém životě i na trhu práce. Proto je rozvoj osobnosti v dnešní době tak nezbytný. Čtyři pilíře mají plnit úkol opěrných bodů pro všechny učitele, již se o rozvoj žákovy osobnosti zaslouží ve školním prostředí nejvíce.

Pojďme si jednotlivé požadavky blíže rozebrat. Čtyři pilíře kladou důraz na to, aby si žák uměl najít své místo ve společnosti, vyznával její zdravé hodnoty a snažil se o co nejlepší uplatnění, dovedl se seberealizovat, sdílet, předávat a zachovávat kulturní tradice, podporovat demokracii, kterou by měla podporovat i samotná škola, jelikož život žáka velmi ovlivňuje kvalita vztahů v sociálním prostředí, v němž se každý den nachází, podporovat rovnoprávnost zakazující agresivní – rizikové chování a prostředí tyranie. Žák by se měl dále naučit, jak spolupracovat a rozhodovat se, nacházet spontánní řešení každodenních situací i situací uměle vytvořených učitelem, měl by se naučit přizpůsobovat, umět přistoupit na kompromis, pokud dojde ke konfrontaci s druhým žákem, nebo s více žáky, vyvíjet vlastní iniciativu, být nekonfliktní a konflikty nevyhledávat, umět využívat svého potenciálu ke svému prospěchu i prospěchu svého národa a mít zdravé sebevědomí.

Myslíme si, že podtext ke všem těmto vyjmenovaným složkám je takový, že úkolem pro učitele není osobnost měnit, ale spíše modelovat a nasměrovat k dalšímu pozitivnímu vývoji, a tak mu dát stejnou šanci k rozvíjení různých složek osobnosti i sociálních dovedností bez ohledu na sociální zázemí žáka, a přispět tak k zvýšení kvality úrovně vzdělanosti.

2 VLIV RÁMCOVÉHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU NA SOUČASNÉ VZDĚLÁNÍ

Vznik Rámcového vzdělávacího programu nezanedbatelně změnil způsob vzdělávání v České republice. Je to dokument o všech požadavcích, rozdělených do konkrétních vyučovaných okruhů, které by měli učitelé zapojovat do výuky a tím vést žáka k dosažení požadovaných cílů v praxi, tzn. v průběhu školní docházky dítěte. Jednoduše řečeno, v tomto dokumentu se dozvíme vše, co by se žáci měli naučit během výuky nejen na 2. stupni základní školy. K tomu patří vědomosti, ale i dovednosti, které později budou potřebovat využívat během svého života.

2.1 Čím se RVP zabývá

RVP patří na úroveň státních dokumentů a byl zveřejněn v roce 2007. Můžeme se dočíst hned na začátku Rámcového vzdělávacího programu, že vychází: „z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě.“ (*Rámcový vzdělávací program, Praha 2007, str. 10*) Co to jsou klíčové kompetence? Klíčové kompetence odpovídají myšlenkám čtyř pilířů určených organizací UNESCO, které jsme zmiňovali v předchozí podkapitole a jsou souborem jednotlivých dovedností, vědomostí, hodnot, postojů a dalších rysů osobnosti, jež jsou nezbytné pro budoucí začlenění se do společnosti a uplatnění se v ní. Pro optimální rozvíjení všech klíčových kompetencí musí předcházet stimulace zájmu žáků, podpora jejich aktivity a nastolení atmosféry klidu, pohody a vstřícnosti ve školní třídě. Neméně zásadní je také žákova motivace a učitelovo umění žáka nadchnout a povzbudit. To tvoří základ pro snadnější dosažení všech předepsaných cílů.

Stanovení jasného charakteru dovedností, kterých by měl žák dosáhnout, je důležité pro správný osobnostní a sociální rozvoj dítěte. Těmito cíli jsou dovednosti jako například schopnost tvořivého myšlení, řešení problémů, efektivní komunikace a spolupráce s ostatními, projev svých názorů, plnění povinností, samostatné rozhodování, uplatnění se v oblasti práce a stát se plnohodnotným členem společnosti. Různé aspekty a složky daných dovedností lze ve výuce rozvíjet a procvičovat pomocí

zapojování aktivit k utváření klíčových kompetencí.

2.2 Podoba klíčových kompetencí a jejich význam

Kompletní vymezení klíčových kompetencí se vytváří na základě hodnot, které určuje a vyžaduje společnost. Všech šest kategorií musí být uzpůsobeno žakovým schopnostem si klíčové kompetence úspěšně osvojit a vytvořit si soubor takových dovedností, jež ho budou dále rozvíjet a budou moci být použity kdykoliv tak, aby z nich mohl těžit celý život. Klíčové kompetence by si měli žáci lépe osvojovat díky aktivnímu učení, při němž většinu práce odvádějí právě oni. Aktivní učení napomáhá žákovi utvořit si vlastní úsudek, zpracovat jej a zařadit ho do svých znalostí. To napodobuje spontánní způsob učení, proto je atraktivnější pro vnímání žáků. Učitel v tomto směru pouze žákům pomáhá a vede je správným směrem. Žákům je dáván prostor, proto by sám neměl být pasivní při přijímání informací. Učitel by měl vyhradit určitý prostor, kdy dá žákovi šanci, aby si vykládanou látku dal do souvislosti s tím, co už zná, nechat ho o tom diskutovat s ostatními žáky, čímž umožňuje výměnu informací a celkově komunikaci s druhými.

2.2.1 Charakter všech předepsaných klíčových kompetencí

Shrňme si proto, jaký má každá z šesti kompetencí charakter a čeho by měl žák díky rozvoji každé kompetence dosáhnout. Díky účinnému rozvíjení kompetence k učení by měl žák dokázat využívat všechny naučené způsoby učení, měl by si bez problému organizovat svůj učební plán. Takový žák propojuje a třídí informace, které si také umí sám vyhledat. Další kompetencí je kompetence k řešení problémů. Přínosem jejího rozvíjení je, že žák by měl rozpoznat daný problém, hledat jeho příčiny a naplánovat způsob jeho řešení. Dále využívá naučených postupů k vyřešení problému. Neméně důležitou kompetencí je kompetence komunikativní, kdy by žák měl zvládnout logicky formulovat své myšlenky písemně i ústně, reagovat a být schopen vést konverzaci, přinášet argumenty a na základě naučených komunikačních dovedností si vytvářet kvalitní vztahy s ostatními. Při procvičování kompetence sociální a personální žák se učí spolupracovat, začleňovat se do kolektivu. Měl by se snažit sám udržovat pozitivně laděné vztahy ve školní třídě, přispívat do debat, respektovat druhé a mít

zdravé sebevědomí. Pátou klíčovou kompetencí je kompetence občanská, díky níž by si žák na konci základního vzdělání měl umět vážit práce druhých i své, dokázat ji ocenit, znát společenské normy a hodnoty. Podle nich se žák i řídí, uznává kulturní rozvoj a dědictví, přizpůsobuje se tradicím, aktivně se zapojuje do společnosti a chrání životně prostředí. Rozvoj pracovní kompetence má pro žáka smysl v tom, že je schopen plnit své povinnosti a přizpůsobovat se pracovním podmínkám. Takový žák zvládá stres, který je na něj kladen při plnění úkolů, a odvádí kvalitní práci, která ho naplňuje. Tím se přirozeně připravuje na lepší uplatnění na trhu práce.

Osvojení klíčových kompetencí znamená dlouhodobý proces, proto je hlavní s jejich nácvikem a procvičováním začít co nejdříve. Klíčové kompetence tak mají plnit funkci celku, který má sice více úrovní, ale jenž pracuje v souladu. Tím školní docházka, kde jsou klíčové kompetence zapojeny do výuky, přispívá k lepšímu a kvalitnějšímu životu občana ČR.

Na efektivním rozvoji klíčových kompetencí má svůj podíl také prostředí, ve kterém se jim má žák učit - v této fázi má neodmyslitelný vliv postoj učitele udávajícího směr klimatu školní třídy. Je na učitelích, jak se tohoto úkolu vždy v konkrétní třídě zhostí a jak si poradí se zapojením klíčových kompetencí do výuky v závislosti na plnění očekávaných výstupů: „Pokud má učitel s rozvojem klíčových kompetencí svých žáků vědomě pracovat, potřebuje mít stanovené dílčí cíle pro jednotlivé vyučovací jednotky“ (ČECHOVÁ, Praha 2009, str. 12). Měl by přitom myslet na individuální osobnostní charakteristiky a jednotlivé životní etapy, které výrazně ztěžují práci jak učitelům, tak žákům samotným. Pro lepší rozvoj kompetencí u žáka je dobré využívat hodnocení, které pomáhá nasměrovat žáka ke snadnějšímu pochopení, jak s jednotlivými složkami kompetencí pracovat, a pochopit důvod, proč vlastně vykonává aktivity k procvičování kompetencí. Hodnocení učitelem by se mělo držet faktů a hodnotit pouze situaci, kterou lze popsat, a také to, co viděli či slyšeli ostatní. Žák své pokroky také může hodnotit sám, což je mnohem více efektivní. Kámen úrazu, který se skrývá v hodnocení učitele, by mohlo být žákovo negativní pochopení hodnocení. To by mohlo vést k demotivaci a nepřátelství vůči hodnotiteli.

A jak s kompetencemi pracovat v praxi? Přikláníme se k názoru, že i zkušený pedagog by si měl soubor kompetencí rozdělit na menší moduly a nesnažit se za každou

cenu procvičovat všechny dovednosti naráz. Tím usnadní žákovo pochopení jednotlivých prvků, ze kterých jsou kompetence složeny, a tím má větší šanci představit si, jak konkrétní kompetence vypadá a jak dosáhnout jejího nejrychlejšího osvojení. Nikdy ale nemůžeme určit pouze jednu správnou strategii, jak kompetencím učit. Stejně tak jako dva lidé mají dva různé styly chápání, mají i dva různé způsoby komunikace. Abychom mohli aplikovat jeden způsob prezentace na více posluchačů, musíme napřed analyzovat všeobecné dovednosti, které by měli mít k dispozici všichni žáci k zvládnutí dané kompetence.

Je samozřejmě logické, že některé prvky klíčových kompetencí mají již žáci osvojeny díky rodině a jiným mimoškolním vztahům a aktivitám, ale je potřeba osvojovací strategie stále vylepšovat a nacházet nová východiska pro jejich plnění. Můžeme usuzovat, že všech klíčových kompetencí by se dalo snadněji dosáhnout pomocí práce s Osobnostní a sociální výchovou a jejího vědomého zařazování do výuky.

3 SOUVISLOSTI MEZI JAZYKOVÝMI VZDĚLÁVACÍMI OBLASTMI A OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVOU

Celý proces vzdělávání by měl mít takové poslání, aby rozvíjel žákovu osobnost, nejen jeho schopnosti. Každá složka procesu přispívá svou troškou k zajištění co nejlepšího uplatnění jedince, ale zastáváme názor, že jazykové oblasti vzdělávání hrají tu největší roli ze všech už jen tím, že kdybychom se nenaučili mluvit a vyjadřovat se, nedokázali bychom se dorozumět se svými nejbližšími a také bychom těžko rozuměli a chápali svět kolem sebe. Proto pro nás náš mateřský jazyk představuje ten nejlepší nástroj v mezilidské komunikaci a už jen tímto zjištěním si člověk vytváří ke své mateřštině přístup a začne si ji uvědomovat jako nezbytného pomocníka při seberealizaci a plnění potřeb, které jsou úzce spjaty s životem ve společnosti. To samé platí pro jazyk cizí - ten rozšiřuje naše obzory, pomáhá nám dorozumět se za hranicemi naší země a zajistí lepší uplatnění se ve společnosti.

3.1 Jak jednotlivé jazykové vzdělávací oblasti vypadají a jak jsou rozděleny?

Každá vzdělávací oblast má vlastní charakteristiku, v níž můžeme pozorovat, jakou důležitost má která složka a co se díky ní žák má naučit, jakou zastupuje roli a na co se zaměřuje v praxi. Každá oblast také blíže popisuje, k čemu by učitel měl žáka v dané oblasti vést a jakými výslednými dovednostmi by měl žák být vybaven. V každém případě, praktické propojení jazyka a osobnostní a sociální výchovy se děje i mimoděk v samotné škole bez jakýchkoli osnov. Konkrétní propojení jazykových vzdělávacích oblastí a tohoto průřezového tématu si každá škola stanovuje sama ve školním vzdělávacím programu. Podobu jednotlivých oblastí formují tematické okruhy, jejichž prostřednictvím žáci lépe systematicky dosahují očekávaných výstupů.

3.1.1 Český jazyk a literatura

Oblast Českého jazyka a literatury je členěna na tři složky:

- komunikační a slohová výchova

- jazyková výchova
- literární výchova

Každá složka je zaměřena na jiné dovednosti, které ve finále plní funkci uceleného souboru. Celkově jsou jazykové dovednosti pro žáky potřebné k získávání a předávání si informací z jiných oblastí poznání - poznání kultury státu, ve kterém žijí, kultury kolem nich a nejdůležitější jsou pro komunikaci s lidmi a pro základy socializace.

V jazykové výchově by se měli žáci zabývat osvojováním a procvičováním spisovné formy jazyka a pravidel psaného projevu. Žák by měl dokázat rozlišit různé formy jazyka a možnosti jejich použití. Díky znalosti struktury svého mateřského jazyka si žáci snáze uvědomují odlišnosti mezi systémem svého a cizího jazyka. V jazykové výchově žák rozšiřuje svou slovní zásobu, umí používat přejatá a cizí slova v českém kontextu a dokáže nahrazovat slova synonymy. Rozvojem jazykových schopností se vyvíjí i nadání vyjadřovat se srozumitelně a k věci.

Literární výchova se zaměřuje na pozitivní vztah k literárním dílům. Řada literárních textů pojednává o různých historických meznících naší země, nebo o obyčejných životních událostech. Tím žákům zprostředkovaně přináší odlišné perspektivy spisovatelů a umožňují žákům udělat si vlastní obraz a názor. To znamená, že žák má šanci morálně se rozvíjet a sociálně růst, zaujímat vlastní stanoviska a postoje k dané problematice. Žák se učí technice čtení, práci s textem, jeho interpretaci a také čtení s porozuměním, formuluje hlavní myšlenky a rysy textu.

Předchozí dva odstavce souvisí s tématem komunikační a slohová výchova. Žák se učí normám a pravidlům spisovného jazyka v jazykové oblasti, které dále aplikuje v psaném projevu. Dalším propojením je umění čtení, které mu poskytuje možnosti dozvědět se více informací a více pohledů na konkrétní problém. Po načtení informací může žák vyjádřit slovně své zkušenosti, které načerpal díky jejich zpracování, anebo je může vyjádřit psanou formou, nejlépe vhodnou stylistickou metodou a pravopisně správně. (*Rámcový vzdělávací program, Praha 2007, str. 20-26*)

Učení se českému jazyku ve škole přispívá všemi svými složkami k bližšímu

poznání svých kořenů a uchování si pozitivního vztahu ke svému rodnému jazyku.

3.1.2 Cizí jazyk

Podoba oblasti Cizího jazyka je také rozdělena do tří sekcí:

- receptivní řečové dovednosti
- produktivní řečové dovednosti
- interaktivní řečové dovednosti

My se v naší práci zaměříme na jazyk anglický. Proč je v dnešní době tak důležitý? Myslíme si, že každý učitel, který tento jazyk vyučuje, by měl žákům připomínat, že učení se jakéhokoliv jazyka není zbytečností, nýbrž nutností, ba povinností. Umět mluvit anglicky je u mladších generací samozřejmost. Angličtina je totiž nejvýraznější celosvětový dorozumívací jazyk. V některých zemích je dokonce druhým úředním jazykem, například v Jihoafrické republice a Indii. Je také jedním z nejdůležitějších komunikačních jazyků Evropské unie. Občané EU totiž nejdokonaleji ovládají právě tento jazyk a dokážou se skoro tak dobře dorozumět jako rodilí mluvčí. Na jazykové konferenci v Bruselu v roce 2010 účastníci debatovali nad tématem významu angličtiny. Připustili, že Evropská unie (kde se mluví dvaceti třemi oficiálními jazyky) potřebuje jeden hlavní jazyk, který by zjednodušil společnou práci členských zemí. (dostupné na [Často kladené dotazy ohledně mnohojazyčnosti a výuky jazyků](#))

Teď ale již ke školní praxi. Cizí jazyk je prostředek, díky němuž žáci samostatně získávají informace z cizojazyčných zdrojů a z různých oblastí poznání a měli by být schopni je dále předávat. Smysl učení se cizímu jazyku, v našem případě anglickému, je dán již samotnou podstatou předmětu a přináší žákovi do života mnoho výhod - již samotné dorozumění se je tím nejzásadnějším aspektem učení se jazyku. Díky jazyku žáci chápou významy a spojitosti, „ které přesahují oblast zkušeností zprostředkovaných mateřským jazykem. Poskytují živý jazykový základ a předpoklady pro komunikaci žáků v rámci integrované Evropy a světa.“ (*Rámcový vzdělávací program, Praha 2007, str. 20*) Cizí jazyk pomáhá navazovat nové vztahy a kontakty (osobní i profesní), zajistit si pomoc, zeptat se na cestu. Na druhou stranu by měl žák zvládnout takové informace podat – předat i ostatním. To, co by se mělo nejvíce projevit na plynulé komunikaci v

cizím jazyce, je dobrá jazyková vybavenost. Žák by si měl dokázat poradit, jak použít svou slovní zásobu, ustálené výrazy a fráze, kdy je vůbec vhodné jakou frází a jaké slovo použít. S tím souvisí požadavek, aby žákův projev byl kultivovaný a žák aplikoval určitá pravidla a zásady, které je potřeba znát a jež by měly být součástí výuky cizího jazyka stejně samozřejmě jako realie zemí, kde se mluví anglicky. Žák musí znát gramatiku jazyka, ale i kulturu, zvyky, tradice a historii národa, jehož jazyku se učí.

Kdybychom shrnuli, co požaduje RVP v očekávaných výstupech oblasti *Cizí jazyk - 2. stupeň*, největší důraz je směřován hlavně k rozvoji komunikační kompetence, tzn., žák by měl na konci 9. ročníku dokázat vyjádřit souvisle své názory a umět krátce společensky konverzovat na každodenní témata (rodina, koníčky, sport, počasí, současné události ve světě). Měl by rozumět frázím, často používaným výrazům a hlavnímu smyslu jednoduchých sdělení. Měl by zvládat správnou výslovnost, pravopis a vytvářet gramaticky správné větné struktury. Měl by dokázat vlastními slovy popsat zkráceně obsah textu/ úryvku, popř. celé knihy. Ke své práci by žák měl využívat cizojazyčné materiály jako slovníky, jazykové příručky a internet. (*Rámcový vzdělávací program, Praha 2007, str. 26-28*)

A jak žáka přesvědčit k učení se cizího jazyka? Podle nás je to neustálý důraz na žákovo vědomí nutnosti jazykového vzdělání v životě. Jako další se zde přímo nabízí otázka: Proč by se měl žák angličtině učit a co mu to přinese? Pokud bychom se nedívali jen na úlohu jazyka jako prostředku dorozumění a rozvíjení svých schopností a znalostí, můžeme se na tuto problematiku podívat i z úhlu trhu práce. V dnešní době je angličtina téměř nezbytnou položkou v životopise. V České republice je nespočet firem, kde veškeré přijímací pohovory, obchodní styky a projekty probíhají v angličtině. Pouze s češtinou proto český občan na trhu práce moc nezaboduje, i když velmi záleží na odvětví. Angličtina a další jazyky mohou žákům již dopředu zajistit kariérní růst a samozřejmě také lepší profesní uplatnění nejen na českém, ale celosvětovém trhu práce.

3.1.2.1 Výsledky průzkumu znalosti cizích jazyků

Podle nedávného průzkumu veřejného mínění *Barometr* z června roku 2012, který se týkal názorů na učení se cizích jazyků a mnohojazyčnost, se zjistilo, že „téměř

devět z deseti občanů EU domnívá, že schopnost hovořit cizími jazyky je velmi užitečná, a 98 % z nich tvrdí, že ovládnutí cizích jazyků je pro děti přínosem z hlediska jejich budoucnosti.“ (tisková zpráva Evropské komise: Eurobarometr: 98 % lidí tvrdí, že učení se cizím jazykům je pro děti prospěšné, v testech se však projeví nedostatky ve znalostech, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-679_cs.htm?locale=en). Realita je ale jiná. Ve srovnávacích testech bylo prokázáno, že žáci v jazykových dovednostech nejsou příliš zdatní - pouze 42% umí první cizí jazyk používat, druhý cizí jazyk však už jen 25%. Konkrétně pro Českou republiku není moc lichotivé číslo 49%, které vyznačuje ovládnutí alespoň jednoho jazyka, jež bylo v předchozích letech vyšší. V souvislosti s tímto číslem by mohl být důležitý i další test z roku 2011, prováděný na vzorku žáků mezi 14-15 lety, kde bylo zjištěno, že učení jazyků úzce souvisí s motivací. Dotazník vyplnilo cca padesát čtyři tisíc žáků, pět tisíc učitelů a dva tisíce dvě stě padesát ředitelů ze čtrnácti zemí Evropské unie.

3.2 Jak se navzájem prolínají jazykové vzdělávací oblasti a Osobnostní a sociální výchova?

K prolínání jazykových oblastí s osobnostní a sociální výchovou může docházet za vzájemné spolupráce žáků při osvojování učiva (skupinové práce, rozhovory, diskuze, projekty). Žákovi je v rámci jazykové výuky umožněno vyjádřit svoje pocity a dojmy prostřednictvím mluveného nebo psaného projevu. Žák ale musí zvolit vhodnou formu k vyjádření a obhájení svého postoje a názoru, přitom by také měl být schopen přijmout jakýkoliv názor ostatních žáků nebo učitele a dokázat na něj přiměřeně reagovat. Měl by se vyjadřovat s ohledem na okolnosti a cíl svého projevu.

Jazyky poskytují žákovi všeobecnou výbavu do života. Znalost jazyka jako taková dává šanci pro senzitivní přístup jak k české kultuře, tak i kultuře jiné než české. Žák se díky systematické práci s jazykem učí modifikovat svůj projev s ohledem na situaci a učí se i respektu k lidem jiné národnosti či etniky. Jazyk přispívá k navazování a upevňování sociálních vztahů. Díky znalosti jazyků jsme schopni vstupovat do kontaktu a OSV by měla napomáhat k tomu, aby se žák odnaučil ostychu komunikovat. Znalost jazyka dává žákovi příležitost utvářet si pozitivní vztahy k prostředí, kde se jazykem mluví a žák tak má možnost poznávat kulturu jiných zemí. (HLAVÁČEK,

Praha 2002)

Jazyk je nezbytnou součástí pro uplatnění se na trhu práce a udržování nekonfliktního mezilidského soužití. Podstatným úkolem učitelů je klást důraz na dlouhodobý rozvoj znalostí a neustále navazovat na již osvojené znalosti žáků během učebního procesu. Dále zdůrazňovat, že i domácí příprava má velký podíl na školní úspěšnost žáka, na osvojení si jazykových znalostí. Domácí přípravou se nerozumí pouze domácí úkoly, ale také četba literatury. O rozšíření slovní zásoby a zlepšení výslovnosti se může zasloužit sledování cizojazyčných filmů nebo poslech hudby.

OSV se s učením jazyků prolíná i v tom, že učení žákovi dává větší sebedůvěru a sebeúctu. Učení jazyků jedince obohacuje a některé z nás i naplňuje. Sami sobě se můžeme jevit jako schopní a odpovědní tím, že se dokážeme dorozumět v jiné zemi nebo na našem území s lidmi, kteří neovládají náš mateřský jazyk. Žák si může zvednout sebevědomí nebo si vážit sám sebe, když např. pomohl někomu v nouzi, přeložil mu jídelní lístek nebo pomohl najít cestu. *(KŘÍŽ, Kladno 2005, str. 10-12)*

Učení se jazyku žákovi pomáhá se kultivovaně vyjadřovat a tím se i začleňovat do jiné společenské vrstvy, nebo se od ní odlišovat/distancovat. Díky rozvoji jazykových schopností žák objevuje nové principy fixování si nových znalostí a adaptuje je do svých návyků. Ovládnutí jazyků zvyšuje žákův potenciál a hodnotu na pracovním žebříčku, což mu dává lepší šanci na úspěch a uspokojení svých potřeb. *(JANÍKOVÁ, Brno 2011)*

Na závěr této kapitoly je nutné sdělit, že podstatou a základním prolínáním je samotná mezilidská komunikace, při níž žák získává informace o sobě a okolí. Je to pomocník při řešení každodenních situací. Verbální komunikací získáváme různé sociální dovednosti a můžeme prezentovat své postoje, hodnoty a názory. Pro obě jazykové oblasti je společným rysem nezbytnost osvojit si všechny stránky jazyka komunikační skupiny, do které patří. K tomu je zásadní proces socializace žáka. Učení jazyka dále ovlivňuje společenské prostředí, úroveň jeho komunikační kompetence, motivace a postoj žáka k jazyku. Právě díky jazyku žák získává nejen informace o světě, ale i o jazyce samém. Učí se si k jazyku pěstovat vztah a zároveň jazykovými dovednostmi formuje mysl, ducha a celkově žákovu osobnost. Musíme brát proto v

potaz, že všechny jazykové podněty ovlivňují žákovo chování, jednání a vnímání.

4 OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA JAKO PRŮŘEZOVÉ TÉMA NA DRUHÉM STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Definovat to, co je osobnost, je velmi složité. Osobnost totiž pro každého z nás představuje něco jiného. Uvedme si teď několik pohledů na tento pojem. Helus ve své knize uvádí toto rozdělení:

- „Osobnost je jedinec jako psychologický celek. Tím máme na mysli, že osobnost se skládá z nějakých částí, které neexistují na sobě nezávisle, ale jsou propojeny, navzájem spolu souvisejí, dohromady tvoří jednotu individua.
- Osobnost je člověk jako subjekt. Tím zdůrazňujeme, že hovořit o osobnosti znamená vyzdvihovat do centra pozornosti člověka jako rozhodující se a jednající bytost; jako toho, kdo je zdrojem akce, tvůrcem, iniciátorem, původcem.
- Osobnost je to, čím se člověk liší od druhých lidí. Tím zdůrazňujeme, že se chceme orientovat na individuální svéráz, jedinečnost, sebevyhranění a sebevyjádření jedince v jeho nezastupitelnosti.“ (HELUS, Praha 2009, str. 103)

Osobnostní a sociální výchova je jedním ze šesti průřezových témat. Během naší práce jsme se k průřezovým tématům zatím nedostali, proto je nyní nutno si vysvětlit, co stojí za tímto termínem. Průřezová témata jsou jednotlivé bloky zaměřené na určitou problematiku a týkají se současného vzdělávání. Všechna témata mají charakter mezipředmětového propojení.

Nejvýrazněji se do českého prostředí zapsalo téma Osobnostní a sociální výchova v *Rámcovém vzdělávacím programu* z roku 2007, kdy došlo k začátku velmi výrazné reorganizace vzdělávacího procesu. Samotný pojem se ale dostal do podvědomí pedagogů v 90. letech minulého století díky principům, na kterých je založeno britské kurikulum. „Personal and social education“ zaujímá provázející funkci, která se odráží na celkovém způsobu výuky v Británii. Tématem Osobnostní a sociální výchovy je sám žák, jeho prožívání, chápání, chování a jednání. Žák se tak učí o sobě samém, ale i o ostatních lidech, kteří ho obklopují. OSV klade důraz na rozvoj lidských zdrojů, protože

tato výchova pomáhá formovat osobnost žáka na základě jeho dispozic, jež má vrozené.

Ideálně by se toto téma mělo prolínat celou výukou a všemi vyučovacími předměty a učitel by měl zařazovat aktuální problematiku (např. problematiku vztahů mezi žáky v konkrétní třídě) a hledat způsoby pomoci žáků, jak tyto problémy rychle a efektivně odstraňovat. Aby byla OSV úspěšná, před samotným jejím zařazením do výuky učitel by měl ve třídě navodit bezpečné klima školní třídy, aby jednotlivé metody, které bude používat, dosáhly těch nejlepších výsledků. Učitel nesmí zapomenout, že žák musí veškeré aktivity provádět dobrovolně a respektovat, pokud se žák k nějakému tématu nechce vyjadřovat. Další podstatnou věcí je dát žákovi na vyjádření názoru dostatek prostoru, protože OSV vyžaduje zpětnou vazbu žáků, aby pedagog zjistil, jestli žák jeví pokroky v průběhu školního roku. (FISHER, Praha 1997)

4.1 Co znamená pojem Osobnostní a sociální výchova ve školní praxi?

Způsob, jakým charakterizují OSV jednotliví odborníci, se lehce liší, ve svém jádru ale zůstává stejný. V *Rámcovém vzdělávacím programu* se uvádí, že: „Průřezové téma Osobnostní a sociální výchova v základním vzdělávání akcentuje formativní prvky, orientuje se na subjekt i objekt, je praktické a má každodenní využití v běžném životě. Reflektuje osobnost žáka, jeho individuální potřeby i zvláštnosti. Jeho smyslem je pomáhat každému žákovi utvářet praktické životní dovednosti.“ (*Rámcový vzdělávací program, Praha 2007, str. 100-101*) Z toho vyplývá, že záměrem Osobnostní a sociální výchovy je zaměřit se na praktické využití všeho získaného učením. Využití nabytých zkušeností a znalostí by mělo probíhat během celého života ve společnosti s důrazem na funkčnost a efektivnost.

Například Srb ve své publikaci píše, že „Osobnostní a sociální výchova je výchova ve škole, tj. záměrná činnost učitelů, která směřuje k přesným a konkrétním výchovným cílům.“ (*SRB, Praha 2007, str. 12*)

Valenta tento termín vymezuje jako disciplínu „zabývající se rozvojem životních kompetencí v oblasti osobního života se sebou samou/samým a života v mezilidských

vztazích.“ (VALENTA, Kladno 2006, str. 13)

Ve školní praxi veškeré požadované dovednosti žáci trénují a procvičují hlavně prakticky. Znamená to, že žáci konají činnosti, které využijí v různých životních situacích (při interakci s lidmi, při komunikaci, atd.). Žák si najde vlastní strategii identifikace a řešení dané problematiky. Tím se zabezpečí to, že se taková dovednost žákovi „vžije“ a zautomatizuje. Žák tím rozvíjí svou osobnost, protože přejímá zodpovědnost za svá rozhodnutí.

4.2 K čemu téma OSV během výuky pomáhá?

Dovednostmi, které žák procvičuje na základě daných osnov pro osobnostní a sociální výchovu, se jedinec učí navazovat a udržovat mezilidské vztahy, uvědomění si sám sebe, porozumění, ohleduplnosti, zodpovědnosti, práci v týmu, otevřené komunikaci, řešení překážek na cestě k cíli, organizaci svého času, využití získaných dovedností a znalostí ve svůj prospěch nebo prospěch společnosti, pomoci při navozování příjemného klimatu ve třídě bez rušivých elementů jako je šikana a jakákoliv jiná forma násilí, alkoholismus, drogová závislost, pocity strachu a ponížení. Učí se vyjadřovat své názory, naslouchat druhým. Tato výchova by měla žákovi usnadnit cestu ve vypořádávání se s životními překážkami a najít si vlastní cestu, jak být sám sebou. (VALENTA, Praha 2003)

4.2.1 Tematické okruhy pro OSV (podle *Rámcového vzdělávacího programu, Praha 2007, str. 102-103*)

Tab. 1 - vlastní

Osobnostní rozvoj	Rozvoj schopností poznávání
	Sebepoznání a sebepojetí
	Seberegulace a sebeorganizace
	Psychohygienu
	Kreativita
Sociální rozvoj	Poznávání lidí
	Mezilidské vztahy

	Komunikace
	Kooperace a kompetice
Morální rozvoj	Řešení problémů a rozhodovací dovednosti
	Hodnoty, postoje, praktická etika

4.2.2 Osobnostní rysy - ovlivňování průběhu OSV

Žákovy osobnostní rysy může učitel pozorovat pouhým okem, aniž by žákům musel rozdávat různé testy zaměřené na temperament nebo jiná osobnostní specifika. Učitel musí brát v úvahu, že to, jak se žák chová v hodinách, je mu zcela přirozené. Je to dáno díky jeho vrozeným dispozicím. Ve škole se potkáme s několika typy temperamentů, ale co můžeme nejvíce rozeznávat a jednoznačně určit jsou rozdíly mezi introverty a extroverty. Oba dva „póly“ se jako pedagogové musíme naučit respektovat a naučit se s nimi vhodně pracovat. (KEOGH, Praha 2007, str. 126-130)

Zatímco introverti potřebují někdy více klidu na přemýšlení a individuální prostor, extroverti mají většinou potřebu ihned reagovat na nějaký podnět a od okolí očekávají zpětnou vazbu. Miková například popisuje ve svém článku Extrovert a introvert ve třídě introverty takto: „Pokud už se introvertní dítě rozhodne něco nám ze svého nitra sdělit, musíme mít na mysli, že věnovalo čas tomu, aby se na sdělení připravilo, a nyní očekává naši soustředěnou pozornost,“ zatímco extroverty charakterizuje: „Jsou rádi v centru pozornosti, proto většinou preferují ústní projev, možnost vše náležitě rozebrat a komentovat.“ (MIKOVÁ, Rodina a škola, Praha 2010, číslo 5, str. 20)

Tyto rozdíly mezi žáky jsou nevyhnutelné, přirozené, přinášejí pro učitele ale mnohé překážky a nevýhody během výuky. Introvert se během normální výuky nemá šanci tolik projevat, protože ho většinou v odpovědi předběhne extrovert a učitel poté žáka obviňuje z pasivity. Na to ale pamatuje Osobnostní a sociální výchova, která dává šanci rozvíjet dovednosti, které žáci zvládají díky svým vrozeným dispozicím. OSV vytváří prostor pro vzájemnou interakci mezi dětmi, jež se tak mezi sebou učí dovednosti, které nejsou pro druhého přirozené. Například introvert „učí“ extroverta lépe naslouchat druhému a nechat druhému větší prostor k vyjádření se, extrovert zase boří zábrany při navazování nových kontaktů a nebojí se říct svůj názor, i když s ním druzí nemusí souhlasit.

Učitel by proto takové rozdíly mezi žáky měl umět využít ve prospěch svých, ale hlavně žáků ve třídě. Naopak v rámci společnosti je tato rozmanitost osobností velkou předností. Tento názor zastává Kotásek: „Jednadvacáté století však potřebuje rozmanitost talentů a osobností. Zároveň potřebuje výjimečné jedince, kteří mají podstatný vliv na každou civilizaci. Proto je důležité využít každou možnou příležitost, která by dětem a mladým lidem umožnila objevovat a experimentovat v oblasti umění, sportu, vědy, kultury i sociálních vztahů.“ (KOTÁSEK, Praha 1997, str. 56)

4.2.3 Socializace a její průběh, související termíny

„Socializace zdaleka není jednoduché, jednosměrné působení společnosti na jedince, není to pasivní přizpůsobování se jedince vnějšímu sociálnímu prostředí. V socializaci probíhá vzájemné působení, „diskuze, konverze“, mezi jedincem a druhými lidmi i s celou společností a její kulturou. Každý člověk si po svém vytváří obraz o sobě a o světě, snaží se prezentovat sám sebe před druhými, aktivně působí na své prostředí a spoluvytváří svou osobnost. Proto také socializací nevznikají ve stejném prostředí stejné osoby, ale rozmanité individuality.“ uvádí Čáp (ČÁP, Praha 2007, str. 54-55).

V průběhu socializace hraje hlavní roli rodina a prostředí, ve kterém se člověk nachází. Během socializace přichází jedinec do styku s jinými lidmi, což se nazývá interakcí. I ta souvisí s pozitivním, nebo negativním rozvojem jedince. Prvními učiteli sociálních dovedností jsou rodiče (ve většině úplných rodin je to zejména matka) a rodina je také primárním prostředím, kam se dítě začleňuje. V něm si osvojuje lidské formy chování, jazyk, poznatky o světě, každodenní návyky a hodnoty společnosti. Dalším prostředím, které velmi ovlivňuje jedincův vývoj, je škola, kde také probíhá tzv. sociální učení. Rozvíjí zde v širším pojetí sociální dovednost jako je sociální komunikace, která je pro naše téma nejdůležitější ze všech. Je to předávání si slovních sdělení, ale patří sem i neverbální komunikace jako mimika, gestikulace a haptika. Ve školním prostředí se žák projevuje v rámci mezilidských vztahů, komunikace, seberegulace a sebevědomí. (VALIŠOVÁ, Praha 2010)

Prostřednictvím komunikace žák přejímá různé sociální role. Doma je to role dcery nebo syna, bratra nebo sestry a ve škole je to role žáka a spolužáka, nebo člena/členky pěveckého/dramatického kroužku atd. V těchto případech je jen na žákovi, jak se těchto rolí chopí a jak je bude „vykonávat“. Čáp zastává názor, že: „V příznivých

případech socializace, sociální interakce a komunikace i očekávané role slučují socializaci s individualizací, s rozvíjením individuálních předpokladů jedince.“ (ČÁP, Praha 2007, str. 58)

Co se ale v rámci výuky má rozvíjet pomocí OSV? Jsou to sociální dovednosti. Ty rozlišujeme na dvě odlišné větve - a) vztahující se k nám samým a za b) na ty, co se dotýkají mezilidských vztahů. Podle Švece je sociální dovednost „komplexnější způsobilost subjektu jednat v různě složitých a náročných sociálních situacích, tj. vyznat se v těchto situacích a umět je zvládat optimálním způsobem“ (GILLERNOVÁ, Praha 2012, str. 33). Jednotlivých dovedností je ale velký počet, proto jednotlivé nároky OSV na školu mohou být vysoké. Zde se ukazuje jako nejlepší „výuka“ dovedností praktické nacvičování a dále také využívání dovedností během učení se teoretických/ faktických znalostí.

4.3 Jaké jsou cíle OSV?

Průřezové téma v oblasti vědomostí, dovedností a schopností:

- „vede k porozumění sobě samému a druhým
- napomáhá k zvládnutí vlastního chování
- přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů ve třídě i mimo ni
- rozvíjí základní dovednosti dobré komunikace a k tomu příslušné vědomosti
- utváří a rozvíjí základní dovednosti pro spolupráci
- umožňuje získat základní sociální dovednosti pro řešení složitých situací (např. konfliktů)
- formuje studijní dovednosti
- podporuje dovednosti a přináší vědomosti týkající se duševní hygieny

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- pomáhá k utváření pozitivního (nezraňujícího) postoje k sobě samému a k druhým
- vede k uvědomování si hodnoty spolupráce a pomoci
- vede k uvědomování si hodnoty různosti lidí, názorů, přístupů k řešení problémů

- přispívá k uvědomování mravních rozměrů různých způsobů lidského chování
- napomáhá primární prevenci sociálně patologických jevů a škodlivých způsobů chování“ (*Rámcový vzdělávací program, Praha 2007, str. 101*)

Valenta píše, že: „Témata OSV sama o sobě již obsahují velmi častou obecnou/základní formulaci cíle OSV.“ (*VALENTA, Kladno 2006, str. 123*)

Cíle podle Valenty vypadají takto:

1) „cíle zohledňující učivo, stanovený systém vědomostí a dovedností z určité oblasti,

2) cíle zohledňující "složky" osobnosti.“ (*VALENTA, Praha 1994, str. 41*)

Tížených cílů by měl žák dosáhnout sám s učitelovou nepatrnou pomocí - pedagog hraje roli spíše průvodce během žákova sebepoznání a rozvoje osobnostních a sociálních dovedností. Žák totiž sám musí chápat vztahy kolem něj a chápat i jednotlivé propojení všech dovedností, kterým se učí, protože díky tomu si žák tvoří jednu celkovou dovednost.

Učitel musí pomoci žákovi v tom, že přináší optimální rovinu mezi Ad 1) učením látky předmětu, v našem případě gramatiky a pravopisu českého jazyka nebo výslovnosti anglických slov, a také Ad 2) učením kreativity, komunikace, vyjadřování.

4.3.1 Jak požadavky OSV naplňovat?

Požadavky, jak do výuky témata OSV zapojovat, nejsou nikde specificky předepsány, Valenta nabízí učitelům několik cest, jak se požadavkům dá vyhovět:

- „uplatnění témat OSV prostřednictvím chování a jednání učitelů
- využití potenciálu témat OSV v různých (běžných) školních situacích
- včlenění témat OSV do jiných předmětů, resp. oblastí či oborů vzdělání a výchovy,

- včlenění témat OSV do práce školy v samostatných časových blocích, předmětech atd.“(SEDLÁČKOVÁ, Praha 2009, str. 92)

4.4 Odraz OSV v ŠVP

Každá škola musí tvořit svůj Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) podle školského zákona 561/2004 Sb. Když škola připravuje podobu svého ŠVP, musí vycházet z Rámcového vzdělávacího programu, který tvoří doporučující funkci a obsahuje to, co by v ŠVP nemělo chybět. ŠVP musí zajišťovat rozvoj všech předepsaných klíčových kompetencí tak, aby byly naplněny očekávané výstupy na konci každé vzdělávací etapy. Tento dokument by se dále měl dávat dohromady s ohledem na charakter školy, učební osnovy, otevřené předměty a jejich náplň nebo také na nadání a priority žáků. Jen za takových okolností by se mělo dosáhnout toho, že výsledný produkt bude co nejvíce vyhovovat potřebám žáků a bude co nejsnadněji plněn učiteli. (*Rámcový vzdělávací program, Praha 2007, str. 127-129*)

Na tvorbě ŠVP by se měli podílet učitelé, kteří si navzájem vyměňují zkušenosti a připomínky, měli by být schopni uvažovat více směry a dokázat propojovat vztahy mezi předměty. Výuku by měli strukturovat na míru a podle rozmanitosti potřeb žáků. ŠVP by se měl přizpůsobit potřebám žáků i v průběhu jeho plnění, protože některá témata (nezávisle na sobě) se mohou objevovat podle aktuálního dění v dané třídě nebo škole. Marvin Pasch je své knize tvrdí: „Pomoc mladým lidem v tom, aby získali schopnost orientovat se v záplavě informací, se může zdát velmi dobře tématem, z něhož vyrostou individuálně přizpůsobené cíle“ (*PASCH, Praha 2005, str. 4*). Každé rozhodnutí související s podobou výuky, které učitelé zakomponují do ŠVP, se musí ohlížet na žáka.

ŠVP slouží nejen vedení školy a učitelům, ale i rodičům a jejich dětem. Ti si mohou vybrat svojí budoucí školu na základě koncepce školy, která je zakotvena v ŠVP. Na dodržování plnění stanovených cílů v ŠVP dohlížejí správní a kontrolní úřady.

Úspěšnost stanovených mezníků a cílů můžeme zjistit pouze pomocí žáků a jejich pokroků. Samozřejmě, každý žák se bude vyvíjet jinou rychlostí a na základě výše své inteligence, předchozích znalostí, zkušeností a dílčích poznatků, jež i každé dítě skládá do vlastních struktur, a tento problém vývoje osobnosti může učitel zkoumat

mimo jiné prostřednictvím projektového vyučování, jelikož v rámci takového způsobu výuky se žák do problematiky ponoří hlouběji a komplexněji, dává dohromady souvislosti a využívá různé způsoby práce. O projektovém vyučování pohovoříme více v jedné z následujících kapitol.

5 ZAPOJOVÁNÍ OSV DO JAZYKOVÝCH VZDĚLÁVACÍCH OBLASTÍ

V dnešní rychle se měnící společnosti a se stále obtížnějšími požadavky na vzdělávání dětí se učitelé musí neustále seznamovat s novými způsoby, jak vykládat a procvičovat nejen látku v hodinách jazyka, ale také před nimi stojí problém, jak zároveň podpořit osobnostní a sociální rozvoj žáků. Neustále přibývá moderních vyučovacích metod, se kterými se musí učitelé systematicky seznamovat a praktikovat je v běžné výuce. Zapojováním metod činí učitelé výuku atraktivnější a žáci mají větší zájem o zapojení se do průběhu vyučovací jednotky a spolupracovat s učitelem a spolužáky. I přes možné počáteční neúspěchy dokonalého použití metody je dobré, když učitel získá zkušenosti a příště může metodu lehce pozměnit, aby vyhovovala potřebám žáků a tím dosáhl nejlepších výstupů a smysluplného využití. (*SITNÁ, Praha 2009, str. 7-13*)

Metody OSV mají za úkol vyburcovat žáka k aktivitě. Učitel je volí vhodným a citlivým způsobem podle toho, jaké dovednosti chce u žáků rozvíjet. Metody OSV by se měly ve výuce střídát a měly by pamatovat na společnou práci žáků - práci ve dvojicích, skupinovou nebo ročníkovou práci, ba i práci celé školy, která je však velmi náročná z hlediska koordinace a času. Žákům by také mělo být zdůrazněno, že tyto aktivity nejsou forma testu, která by měla zkoumat, jak se jim daří dovednosti používat v praxi, ale že je to spíše nácvik nebo procvičení dovedností, jež jim mohou pomoci v osobním životě.

Dalším úskalím také může být osobnost žáků. Zatímco někdo je nesmělý a bojí se říct svůj názor, jiný je naopak společenský a ke všemu má potřebu se vyjádřit. V takovýchto situacích by učitel měl klást speciální důraz na to, aby nikdo ze zúčastněných neměl pocit, že mu aktivita nejde nebo že je příčinou, ať už svého neúspěchu nebo neúspěchu skupiny či třídy jako celku. (*FONTANA, Praha 2003, str. 311*)

Metody by měly přispívat v rámci jazykových oblastí hlavně k umění komunikovat. Díky jazyku sice dokážeme běžně a přirozeně mezilidsky komunikovat, ale metody by měly simulovat různé problémové situace a pomoci tak žákovi, jak se v těchto situacích chovat, argumentovat, volit vhodné vyjadřovací prostředky, využívat co nejvíce různorodě svojí slovní zásobu a jednat rozvážně. Mezi takové metody můžeme řadit monolog, dialog, debatu, jednání v rolích, přednes, vyprávění, nebo například

rozhovor. Zdůraznit si určitě zaslouží i práce s textem a jeho pochopení z hlediska jazykové stránky.

I učebnice v průběhu posledních let změnilly svojí podobu a už nejsou jediným zdrojem faktů. Gillernová se vyjadřuje k tomuto tématu takto: „Adekvátní je změna od učebnic, jež pouze přinášejí informace, k učebnicím, které jsou zdrojem rozličných činností, přesouvají pozornost od důrazu na výsledek k důrazu na proces učení.“ (GILLERNOVÁ, Praha 2012, str. 57)

Všechny metody, které jsme zmiňovali, jsou učitelům dostupné. Co je ale pro učitele komplikované, je použití vhodné metody pro danou látku a také jejich časová náročnost. Občas je další přítěží i to, že učitelé neví, jak zkontrolovat, že metoda byla účinná. V některých případech jsou výstupy z jednotlivých činností totiž těžko měřitelné. Jedna z podstatných metod je projektová výuka.

5.1 Jak napomáhá projektová výuka k rozvoji osobnosti a sociálních dovedností

V projektovém vyučování se provádí osobnostní a sociální výchova jednodušeji než při ostatních aktivitách. Díky jednomu projektu si žák procvičuje několik dovedností, které se kombinují a překrývají. Tento způsob výuky dává možnost dětem zkoumat téma z různých úhlů pohledu. Vynikajícím způsobem se zde spojují teoretické znalosti a praktické dovednosti, což dává žákům možnost ponořit se hlouběji do problematiky projektu a pojímat zadání z více pohledů a utvořit si tak komplex informací. Díky projektové výuce se dochází k lepšímu protnutí různých předmětů, má přesah do praktického života a sjednocuje myšlenky. Děti se učí vidět věci v souvislostech. Výhodou je, že do projektů jsou založeny na předchozích zkušenostech a prožitcích, které jsou propojeny se smyslovými vjemy. To zaručuje lepší pochopení, zapamatování a vybavení si látky. (MAŇÁK, Brno 2003, str. 168-170)

5.1.1 Charakter projektu

Jak už jsme zmiňovali výše, projektová metoda je velmi užitečná hlavně díky tomu, že spojuje několik metod na rozvoj osobnosti a sociálních dovedností a přitom dokáže skvěle zapojovat probíranou učební látku. Projekt je orientován na život a sociální učení. Tím chceme vyjádřit, že látka zapojená do projektu je hodnotná pro

praktický život a žáci se díky takovým vědomostem a dovednostem, které z látky vyplývají, mohou lépe začleňovat do společnosti. Průcha v Pedagogickém slovníku popisuje projektovou metodu následovně: „Je to vyučovací metoda, jíž jsou žáci vedeni k řešení komplexních problémů a získávají zkušenosti praktikou činností a experimentováním. Projekty mohou mít formu integrovaných témat, praktických problémů ze životní reality nebo praktické činnosti, vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného či slovesného produktu.“ (PRŮCHA, Praha 1995, str. 184)

Projekt, stejně jako Osobnostní a sociální výchova, má interdisciplinární charakter, tudíž se v něm prolínají oblasti různých předmětů a také můžeme pozorovat lépe navázaný vztah učiva a jeho využití. Projektové vyučování přesahuje zdi školní budovy tím, že se zaměřuje na aktuální problémy společnosti a nutí tak děti se nad nimi zamýšlet. Specifickými prvky dobrého projektu jsou velmi jasné instrukce k řešení dilemat a jednotlivé kroky by měly vyplývat z předchozích, což zajišťuje efektivní nabalování nových informací na staré. (PASCH, Praha 2005, str. 242-255)

Maňák komentuje ve své publikaci formy projektů podle počtu zúčastněných: „Učení v projektech umožňuje též volbu různých organizačních forem, neboť projekt se realizuje buď jako práce ve skupinách, nebo jako individuální zadání, anebo nejčastěji kombinované oběma způsoby. Učení v projektech nejčastěji probíhá v jedné třídě, často se však do řešení zapojuje několik tříd, a to i různých ročníků, velkých rozměrů projektová výuka nabývá, stane-li se záležitostí celé školy.“ (MAŇÁK, Brno 2003, str. 169)

5.1.2 Projekt a učitel

Projektová výuka dává učiteli perfektní příležitost pro rozvoj žákovy osobnosti a sociálních dovedností, na což by neměl při jeho přípravě zapomínat. Projekty jsou náročné na přípravu, vyžadují silnou koncentraci učitele na více stránek a učitel musí mít na paměti konkrétní výstupy, kterých chce u žáků dosáhnout. Musí bravurně zvládat organizaci učebních jednotek, svých žáků, formu výuky a také organizaci třídy jako místnosti, aby se všem zúčastněným dobře pracovalo. Měl by citlivě vybírat metody a cvičení, jež zohledňují vztahy mezi žáky ve třídě, a navozovat přátelské klima. Tím lze dosáhnout větší pravděpodobnosti, že projekt bude mít úspěšný a klidný průběh.

Pedagog musí ve fázi plnění úkolů přenechat dominantní postavení žákům a zastávat roli poradce a pomocníka, když se žák nebo skupina dostane do slepé uličky při řešení úkolu. Rozhodně by ale neměl fungovat jako vedoucí, který má na starosti dovést žáka k cíli. Učitel může během projektu poskytovat upřesnění, ale nesmí ovlivňovat rozhodování žáků. Hlavní náplní učitele je motivace svých žáků k plnění úkolů, neustálé zdůrazňování důvodu práce na vybraném tématu a dohled nad tím, aby se žáci střídali v rolích, a tak se zabezpečil rovnoměrný rozvoj všech dovedností. Také by měl dokázat žáky usměrnit, pokud dojde ke konfliktu. V takovém případě funguje jako autorita, která musí zasáhnout a konflikt poklidně vyřešit.

Po skončení projektu by učitel neměl opomínat zjištění zvládnutých nebo nezvládnutých výstupů testem, či dotazníkem, což poskytne zpětnou vazbu jemu i jeho žákům. Výstupy nemusí zjišťovat jen pomocí testu, ale může analyzovat žákovské výtvary, nebo může dlouhodobě sledovat žákovy pokroky díky portfoliu, které si žáci mohou vést po celý školní rok. (JEZBEROVÁ, Praha 2011, str. 14-16)

5.1.3 Projekt a žák

Kvalitní projektové vyučování a jeho plánování vyplývá zásadně z potřeb žáků, což i předpokládá jejich vyšší zainteresovanost na průběhu projektu. Žáci čerpají hlavně ze svých dosavadních znalostí, které na sebe navazují, získávají znalosti nové, a tak si vytváří síť, v níž jsou informace zpracovány do souvislostí. Projekt je specifický i pro svou výhodu zapojovat žáky s nižší úrovní schopností a s nadáním, jímž mnozí žáci vynikají. Každý jedinec zde najde uplatnění. Bohužel, úskalím zvláště při skupinových projektech může i být to, že nadanější žáci se mohou začít v průběhu nudit nebo, že méně nadaní žáci mohou využít kreditu aktivnějšího spolužáka a vydávat práci za společný produkt. Učitel tak ale nemůže hodnotit všechny žáky spravedlivě. Je nutné umět této nástraze předcházet tím, že je žákům dán důvod, proč si mají pomáhat - například tím, že každý dostane jeden úkol, který musí splnit, aby byli žáci schopni dát informace potřebné ke splnění úkolu dohromady a výsledek projektu byl kompletní. Žáci by si měli uvědomit, že pokud není ve skupině kooperace, skupina nemá šanci uspět. (JEZBEROVÁ, Praha 2011, str. 16-17)

Žák by se měl v rámci projektu realizovat například v roli, kterou si vybere, nebo je mu přidělena. Může tak pomoci najít v sobě to, co ho baví, a nasměrovat tam,

na co se v budoucnu konkrétněji zaměřit. To může přispět k snadnějšímu zvolení profese a lepšímu uplatnění v různých společenských sférách. Děti také lépe vyjadřují emoce než dospělí a s tím by se mělo v projektech pracovat. Pokud jsou poznatky emočně podmíněny, žák si je jednodušeji zapamatuje.

Spojení projektové metody s jednotlivými metodami k rozvoji osobnosti a sociálním dovednostem představuje vynikající kombinaci, kdy mají žáci zodpovědnost za výsledky projektu, jsou vedeni k samostatnosti, k umění diskuze, ke správné formulaci svých názorů, ke snaze najít kompromis, ke spolupráci v týmu a vzájemné motivaci. Pokud je projekt individuální, i přesto žáka učí zejména organizovat si vlastní práci, dokonale využívat čas a rozhodovat se jako samostatná jednotka. Žáka vychovává i to, že vynakládá energii ke hledání odpovědí. Tyto prvky dohromady by mohly vyvolávat u žáka úctu k dobře odvedené práci své i svých spolužáků. *(TOMKOVÁ, Praha 2009, str. 15-19)*

Na konci projektu ale není důležitý pouze výsledek žákovských prací, ale i hodnocení projektu a sebehodnocení žáka. Žáci by měli umět vyjádřit, co jim projekt přinesl, co se naučili nebo které aktivity se jim líbily a naopak. Své pocity musí žák pokaždé reflektovat, aby reflexe měla skutečný význam pro něj a pro učitele. Na to by se nemělo nikdy zapomínat. *(SRB, Praha 2007, str. 8)*

5.1.4 Shrnutí výhod a nevýhod projektové metody

Jezberová kvalifikuje přednosti projektové metody ve své knize:

- „žáci poznávají obsahové složky integrovaně a cestou vlastních zkušeností,
- jsou obvykle silně motivováni, práce na projektech je baví a zároveň podporuje sebevědomí žáků,
- navíc umožňují i slabším žákům uplatnit se a vyniknout,
- rozvíjejí řadu klíčových kompetencí, zejména personálních a sociálních (např. odpovědnost, spolupráce a týmová sounáležitost, samostatnost, podnikavost), pro které standardní výuka nedává dostatek příležitostí,

- projektové učení má značný vliv na žádoucí, pozitivní změny edukačního klimatu.“ (JEZBEROVÁ, Praha 2011, str. 9)

Komentuje také jednotlivá úskalí, ke nimž může v průběhu projektu dojít:

- „náročnost na přípravu i na pedagogické kompetence učitele,
- náročnost na čas, někdy i na pomůcky, materiál, vybavení, organizaci a kázeň,
- vyžaduje se dovednost práce ve skupinách,
- je třeba tvořivost a schopnost rychle reagovat na nutné změny v řešení a situaci,
- učivo není systematizováno a strukturováno, při častém užívání (spíše nadužívání) je ohroženo splnění kurikula v jednotlivých vyučovacích předmětech.“ (JEZBEROVÁ, Praha 2011, str. 9)

Jak můžeme pozorovat, uskutečňování projektu je nesnadným úkolem a představuje pro učitele a žáky mnoho podnětných výzev. My bychom chtěli v závěru této kapitoly vyzdvihnout ty nejvíc podstatné body, které nelze opominout. Z našeho hlediska je nezbytné, aby učitel smysluplně začleňoval projektovou metodu do výuky a v rámci ní aplikoval metody vhodné pro rozvoj osobnosti a sociálních dovedností. Měl by být kritický a předvídat překážky, jež mohou nastat, a vyvarovat se jim. Co je hlavní, měl by v tomto případě přenechat aktivitu na žákovi a nechat ho vynaložit vlastní úsilí, protože pocit z kvalitně odvedené práce bude pro něho tou největší odměnou.

6 ROLE UČITELE V SOUVISLOSTI S UPLATŇOVÁNÍM OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVY VE VÝUCE

Práce učitele se stala v posledních letech obtížným povoláním z hlediska profesních požadavků, stresových situací a také časové náročnosti. Učitel je ve výchovně vzdělávacím procesu činitel, který nese společenskou zodpovědnost za účinné motivování, pozitivní přístup žáků ke vzdělávání, za socializační procesy a úspěšné plnění cílů, jež jsou žákům předkládány. Je jeho iniciátor a zároveň organizátor. Právě proto učitelské povolání vyžaduje vysokou profesní náročnost. Pedagog totiž může zastávat roli vzoru, hned po rodičích žáka. Je to klíčová úloha v přípravě na budoucí život dítěte. Učitel pomáhá dítěti naučit se čelit překážkám, které mohou v budoucnu nastat, a naučené strategie využívat k budování hodnot a postojů. Učitel je dále aktivním činitelem rozvoje žákových kompetencí a prostředníkem mezi realitou a žákovým postojem k ní. Vede žáka k osvojení si vzorců chování v různých životních podmínkách a formuje ho tak, aby se z něho stala společensky zralá osobnost. (*Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001, str. 43-45*)

Prof. PhDr. Vladimíra Spilková, CSc., která se zabývá standardem kvality profese učitele, odpověděla na otázku v časopise *Rodina a škola*, kdo je podle ní kvalitní učitel takto: „Kvalitní učitel má podle mě určité osobnostní předpoklady, lidské kvality, a pak také prošel kvalitním vzděláváním. Je to člověk, který rád učí a rád pracuje s lidmi. Musí mít svou profesi rád. Zajímá se o žáky, zajímají ho jejich názory. Musí mít také dobré znalosti, a to jak pedagogicko-psychologické, ale samozřejmě i toho, co učí. Musí mít také dobré všeobecné vzdělání“ (*TĚTHALOVÁ, Rodina a škola, Praha 2012, číslo 3, str. 7*). Myslíme si, že tato odpověď dobrého učitele dokonale vystihuje.

6.1 Učitel jako profesionál

Současnou profesní kvalitu učitelů řeší Kotásek v knize *Učení je skryté bohatství*: „Svět se dnes obecně vyvíjí tak rychle, že učitelé, stejně jako zástupci ostatních profesí, musí čelit faktu, že se svým počátečním vzděláním nevystačí po zbytek života. Musí své znalosti a techniky neustále zlepšovat a aktualizovat. Je třeba dosáhnout rovnováhy mezi kompetencí učitele v oblasti didaktické a v oblasti odborných znalostí z předmětu, který vyučuje.“ (*KOTÁSEK, Praha 1997, str. 97*)

Pedagog by měl dokonale ovládat svůj vyučovací předmět, který může někdy přesahovat i do jiných předmětů, a umět své znalosti převést do praxe. Učitel, jenž je odborníkem ve svém oboru, by měl žákovi předat maximum informací přiměřenou formou jeho věku a měl by být schopen odpovídat na jakékoli otázky ohledně určité látky, kterou vyučuje. Pokud to nedokáže, je schopen vyžadovanou informaci vyhledat a žákům jí vyložit. Dále také zná mnoho postupů, jak podat určitou látku, a dokáže tyto postupy dobře využívat podle situace. Má zájem se neustále vzdělávat nejen ve svém oboru, ale v jakékoliv jiné oblasti, což mu pomáhá zvyšovat sebevědomí a rozhled. (GILLERNOVÁ, Praha 2012, str. 51-53)

V učitelské profesi je podstatným prvkem nezneužívat svého postavení a autority vůči žákovi, ale spíše využít těchto pravomocí v žákův prospěch. Naopak, učitel by měl co nejvíce zapojit žáky do rozhodovacích procesů, aby i sami žáci měli určitou zodpovědnost za své pokroky. S tím souvisí i stanovení pravidel a mantinelů ve vztahu mezi učitelem a žákem, jež musí být respektovány a jsou dodržovány dobrovolně. A právě k tomuto by učitel měl umět dokázat využít svou profesní autoritu, ze níž vyplývají určité výhody pro obě strany. Tím přispívá k jasným vztahům a otevřenému jednání a můžeme tvrdit, že to napomáhá i psychické pohodě v rámci interakce mezi učitelem a žákem. Žák by ale měl být veden nenásilnou formou a učitel by měl používat přiměřenou míru vlivu jako správný profesionál. Právě o této problematice mluví Kořa: „Učitel s respektem k osobnosti žáka již není mocenskou autoritou. Jeho úkolem je spíše napomáhat dítěti odhalovat souvislosti ve světě. Do centra pozornosti ve výchovném dění se dostávají setkání s dítětem, vzájemné oslovení a porozumění, jakož i partnerský dialog.“ (VALIŠOVÁ, Praha 1994, str. 7)

V posledních několika letech se ale společně s vývojem informačních technologií a médií změnilo i postavení učitele ve společnosti. Dříve byl učitel zprostředkovatel veškerých informací a šířil poznatky, které nebylo možné si jinak osvojit. Škola tak stojí před nelehkým úkolem najít rovnováhu mezi tradičním pojetím vyučování, jeho modernizací a požadavky kurikula. (KOTÁSEK, Praha 1997, str. 91-99)

6.2 Učitel jako partner

Učitelská profese je v tomto ohledu také velmi náročná. Nejen že učitel musí být expertem ve svém oboru, ale také musí pomáhat žákům ve vytváření postojů, které jsou společensky žádoucí. Stěžejním je, že učitel těmito společensky žádoucími postoji musí být sám vybaven. V takovém případě projeví žáci ochotu přistoupit ke spolupráci mnohem snadněji, a lépe se tak navazuje mezi žáky a učitelem partnerský vztah, kdy žáci vidí, že učitel sice má respekt, ale nepovyšuje se nad ně. Pokud totiž učitel něco vyžaduje, musí to sám plnit, jako například připravenost do hodin, poctivost a slušnost. Učitelé zkrátka představují jeden z důležitých vzorů v životě dítěte. Žák je učitelem inspirován svým chováním k žákovi, ostatním učitelům, k rodičům, autoritám a také svými názory a vyjadřováním. Učitel by se také měl zdržet jakéhokoliv projevu nadřezování, nebo naopak podceňování žáka, protože, aniž si to uvědomuje, ostatní žáci to vnímají velmi intenzivně, a proto je toto jeden z důsledků, kdy může dojít ke zhoršení nebo přetřhání partnerského vztahu učitele a žáka. Učitel, který chce být pro své žáky partnerem, by si tuto skutečnost měl uvědomit co nejdříve ve své praxi, aby s tímto mohl vědomě pracovat. (FONTANA, Praha 2003, str. 295)

Pedagog se má snažit tvořit školní aktivity přitažlivými a poutat pozornost různými metodami, které efektivně střídá, aby dosáhl co nejlepšího výsledku. Dále by měl spojit teorii s činnostmi, které jsou obsaženy v každodenním životě. *Zpráva Mezinárodní komise UNESCO „Vzdělávání pro 21. století“* charakterizuje učitele takto: „Úspěšný učitel musí využívat široké škály vyučovacích dovedností i takových lidských kvalit, jako jsou například empatie, trpělivost a pokora, jež jsou současně jakýmsi doplňkem autority učitele.“ (KOTÁSEK, Praha 1997, str. 94)

Vnímavý učitel dokáže být tolerantní k žakově individuálním zvláštnostem a snaží se najít zlatou střední cestu, aby spolu všechny osobnosti ve třídě dokázaly vyjít. Zde má učitel také důležitou roli v žakově průvodci mezilidskými vztahy.

Jako žákův partner se učitel stará o žakovo bezpečí a nikdy se nesníží k ponižování a urážení. Učitel věnuje pozornost žakovým pocitům z událostí ve třídě a snaží se je nepřehlížet. Pomáhá žákovi objevovat nové skutečnosti a posouvá žáky dopředu, radí, kde hledat potřebné informace a kde se inspirovat. Povzbuzuje ho v jeho

mimoškolních aktivitách, které mohou přispět k jeho pozitivnímu vývoji a dokáže se do žáka vžít a pochopit to, co prožívá. (ČÁP, Praha 2007)

K této problematice se vyjadřuje Fontana: „Dobří učitelé mají respekt svých žáků, protože představují dobrý příklad své role: získávají si jejich zájem a mají dovednosti, které by si žáci také rádi osvojili. Rychle a vhodně řeší nesnáze ve třídě a získávají si obdiv svou spravedlností a svými společenskými kvalitami. Nemají potřebu stále utíkat ke statusu svého postavení, aby se dokázali před třídou postavit.“ (FONTANA, Praha 2003, str. 283)

6.3 Komunikace žáka a učitele

Realizace vzdělávání a výuky není bez komunikace možná. Je to podmínka pro celý vzdělávací proces. Prostřednictvím komunikace učitel slovně charakterizuje cíle, jichž má žák dosáhnout. Pochopme, že proces vyučování je ovlivňován vzájemným působením učitele a žáka nebo žáka a žáka. Ve školním prostředí dochází k interakci, kde komunikace je zásadní složkou, jak spolu vycházet a navzájem chápat své potřeby a požadavky, a probíhá takřka neustále. Během komunikace ve třídě se podmínky pro komunikaci neustále mění a jak učitel, tak i žák se jim musí umět rychle přizpůsobovat. Na některé změny se ale nelze připravit. Máme tím na mysli změny v chování (náladě) a kázni žáků, nebo změny okolností jako hluk, horko, nebo naopak zima. Všechny tyto aspekty, které nedokážeme předvídat dopředu, mohou zkazit jakkoli precizně připravenou komunikaci. (VALENTA, Kladno 2005)

Uvědomme si, že v konkrétní třídě jsou konkrétní lidé, kteří mezi sebou navazují určité vztahy právě díky komunikaci. Tyto vztahy markantně ovlivňují klima a chod života ve třídě. Zásadní věcí pro vytvoření partnerského vztahu mezi učitelem a žákem je samozřejmě upřímná a otevřená komunikace a vytvoření toho správného prostředí, kde se tato komunikace odehrává. Je jasné, že vztah mezi dvěma žáky a žákem a učitelem je diametrálně jiný, protože záleží na pozici účastníků komunikace. Nadřazený vztah dává učiteli spoustu možností, jak komunikaci řídit a ovlivňovat. Rozhoduje, kdo s kým bude komunikovat, navrhuje téma a kontroluje správnost žakových odpovědí. V této části chceme dát důraz na to, že i vzájemná komunikace mezi učitelem a žákem nebo dvěma žáky (resp. skupinou žáků) může žáka velmi ovlivnit z hlediska osobnostního a sociálního rozvoje. Proto by na ní měl být brán zřetel jako na

nepostradatelnou součást osobnostní a sociální výchovy. Žák musí od začátku pochopit, že lež, přetvářka v takovém prostředí nemá místo. Taková a další jiná nezbytná pravidla má učitel za úkol nastavit. Žákovi by mělo být umožněno i to, že díky takové komunikaci se může vyjádřit na určité téma a neměl by být odsuzován. Komunikace tak nese výchovnou složku. (GAVORA, Brno 2005, str. 25-35)

6.4 Profesní zátěž učitele

Povolání učitele klade na člověka velkou spoustu požadavků, zvláště požadavků na profesní dovednosti, které se vymezují různě. Gillernová uvádí tři větší celky dovedností, a rozděluje je takto:

- oborové a didaktické dovednosti
- diagnostické dovednosti
- sociální dovednosti (GILLERNOVÁ, Praha 2012, str. 54)

Tyto dovednosti úzce souvisí s kompetencemi učitele, jež Gillernová ve své knize uvádí jako:

- „předmětová
- didaktická a psychodidaktická
- sociální, psychosociální a komunikativní
- diagnostická a intervenční
- infromatická a informační
- manažerská
- osobnostně kultivující
- metodologická“ (GILLERNOVÁ, Praha 2012, str. 53)

O všech těchto nezbytných dovednostech a kompetencích, které by učitel měl mít, můžeme obecně říct, že musí vést k tomu, že pedagog má žáka hlavně zaujmout svým projevem a umět si třídu zorganizovat tak, aby se dobře učilo jemu i jeho žákům. Musí umět naslouchat, tolerovat názory svých žáků a zvládat řešit konfliktní situace, v

nichž učitel funguje jako nestranný „rozhodčí“, což není pro pedagoga lehký úkol. Proto jsou kladeny na učitele požadavky empatie a lidského přístupu. Učitelské povolání je sice striktní a odpovědné, ale určitě by také nemělo zapomínat na zábavu, otevřenost a spravedlnost. Všechny tyto prvky dohromady tvoří nejen pouhou výhodu, ale i samotný předpoklad pro vynikající naplňování poslání, které toto povolání představuje. Dovolujeme si říct, že přesně toto vrhá na učitele vysoké nároky, protože se do svého profese musí ponořit na maximum, dokonce i ve svém volném čase, a to představuje obrovské požadavky, které je ne každý člověk schopen plnit. Bez těchto předpokladů může totiž učitel ve svém povolání snadno selhat a ublížit tím svému sebevědomí a náhledu na sebe jako na člověka, ale také může silně ovlivnit budoucí život žáků. (PRŮCHA, Praha 2006, str. 136-143)

Z toho vyplývá, že dobrý učitel musí brát svojí práci zodpovědně a chápat, že jeho povolání přesahuje pouhé učení žáků jeho předmětu a přesahuje i do doby trávené mimo školu. Zodpovědnost nese nejen za to, co žákům předává, ale i za způsob, jakým tak činí. Tím může ovlivňovat klima třídy, s nímž souvisí i udržování kázně žáků. Často, ne-li každou hodinu, je před učitele postaven úkol řešení výchovných situací, které ve třídě během vyučování nastávají, což je další stresor působící na učitelovu psychiku. Neposlední složitostí pro učitele je hodnocení výkonů, kdy učitel musí prospěch každého žáka evaluovat zvlášť a také v poměru k ostatním.

6.4.1 Psychohygienu učitele

Je známo, že stres může život člověka velmi ovlivnit, pokud má dlouhodobou podobu. Práce učitele je jedna z těch, kde je člověk vystavován stresu každodenně, proto je potřeba ho ventilovat. Měl by umět hledat způsoby, jak zvládat agresi, zlost a formy uvolnění stresových hormonů z těla. Počet stresových situací v prostředí školy neustále narůstá a každý člověk je na stres jinak odolný. Proto musí pedagog dělat vše pro to, aby měl stresory pod kontrolou. Právě z tohoto důvodu psychohygienu se zátěží učitelského povolání úzce souvisí. (NEDLEY, Praha 2007, str. 163-187)

Jednou ze složek lepšího zvládnutí stresu z učitelského povolání je sebepoznání a sebepojetí, které usnadňuje vyrovnávání se s náročnými životními situacemi. Pokud učitel zná dobře své psychické procesy a stavy a zná také již konkrétní způsoby kompenzace stresu, je pro něj jeho povolání snadněji vykonatelné. Člověk, jenž si

zvolil učitelské povolání, by měl vystupovat s dostatečným sebevědomím a vírou v žákovy dobré výkony, které považuje za výsledky svého učitelského působení. Energie a chuť k práci jsou také složky, na něž se nesmí v tomto povolání zapomínat. Trénink emocí, který pomáhá k posílení zvládnání psychické zátěže, je možné představit i žákům, jimž tato problematika vyrovnávání se se stresem pomůže zkvalitnit jejich práci, ovládnání emocí a odstranit nevhodné návyky projevů agrese, což může být námětem pro osobnostní a sociální výchovu žáků z pohledu zvládnání stresu při vykonávání budoucího povolání.

Sebereflexe a evaluace vlastní práce také přispívají k vyvarování se chyb, které učitel ve své práci může dělat, a tím i zamezit zklamání ze svého nezdaru žáky něco naučit nebo jim předat požadované dovednosti.

6.5 Profese učitele a jeho zodpovědnost za průběh OSV ve škole

Abychom vysvětlili, proč jsme charakterizovali učitelské povolání jako takové, shrňme si teď jednotlivé souvislosti mezi učitelským povoláním a prováděním Osobnostní a sociální výchovy pedagogem v jeho výuce. V průběhu této kapitoly jsme již zmínili, že učitel nese velkou zodpovědnost za to, co říká a jak se chová před svými žáky. Pokud učitel má vést ke správnému vývoji žákovy osobnosti a zdokonalení v některých důležitých sociálních dovednostech a schopnostech, měl by sám těmito rysy, postoji a hodnotami, kterých chce u žáka dosáhnout, být vybaven. To by mělo pomoci učiteli, aby naň žáci pohlíželi jako na autoritu, nebo zkrátka člověka, kterým by se jednou chtěli stát. Teprve takový učitel může po žákovi požadovat chování, jež sám vykazuje.

Učitel má představovat názorný příklad člověka, jenž se dobře začleňuje do společnosti, chová se na úrovni, ovládá zásady mezilidské komunikace, umí vyjít vstříc, je spravedlivý, empatický, ochotný spolupracovat, kdykoliv pomoci a schopný řešit problémy klidným, rozvázným způsobem. Taková osobnost funguje pro žáka jako jeden ze vzorů, se kterým má možnost se ve svém dětství setkat. Jestliže učitel po žákovi chce, aby se svými vrstevníky ve školní třídě spolupracoval, musí i on sám dobře vycházet se svými kolegy z pedagogického sboru. Chce-li po žákovi, aby plnil své školní povinnosti, musí on sám přistupovat zodpovědně ke svému povolání. Tímto způsobem bude Osobnostní a sociální výchova zapojována do výuky mnohem snadněji

a bude žáky přijímána více závažně a se zamyšlením nad důvodem, proč je tak podstatná pro žákův život.

S uplatňováním Osobnostní a sociální výchovy a rolí učitele především souvisí budování důvěry, jež si učitel získává vším tím, co jsme v této kapitole vyjmenovali a popsali. Jakmile si učitel s žákem vybuduje vztah, který je založen na vzájemné důvěře a podpoře, může tak průběh Osobnostní a sociální výchovy dostat ideální podobu, ba co víc - dokonalý efekt na žáka.

7 SHRNUÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Školství prošlo během posledních dvaceti let obrovskými změnami. Je více otevřené světovým trendům ve vzdělání a často se inspiruje koncepcemi výuky v jiných státech. Vzdělávání se čím dál více spojuje se životem a snaží se o masivnější prolínání teorie a praxe už v samotných vyučovacích hodinách, a to i převážně v hodinách jazyků. Bez jazykových oblastí a celkově jazyka by Osobnostní a sociální výchovu prolínající se všemi předměty nebylo možné provádět. Proto má v tomto smyslu zapojení Osobnostní a sociální výchovy do výuky jako souboru konkrétních požadavků na žáka největší souvislost právě s jazyky a komunikační kompetencí, což je logické. Člověk se potřebuje dorozumět každý den a denně se nachází v interakci s ostatními lidmi. Potřeba mezilidského kontaktu a výměna informací jsou jen zlomky složek, ze kterých se komunikace skládá. Komunikace je základ toho, jak se žák ve škole s Osobnostní a sociální výchovou setkává. Není možné, aby bez jazyka učitelé mohli žáka naučit, co je ve společnosti vhodné a žádoucí, respektu, úctě a umění konverzace.

Jazyk je prostředkem, který je nutno se naučit správně používat nejen teoreticky (z hlediska gramatiky), ale důraz by měl být na jeho užívání v praxi. Tím, jak se naše země stává multikulturním prostředím a člověk má snadný přístup do světa, na tuto kompetenci by se nemělo zapomínat nejen v rámci výuky cizích jazyků. Školní vzdělávání by mělo v tomto ohledu žákovi poskytnout základní slovní zásobu pro dorozumění se v těch nejběžnějších komunikačních situacích, aby porozuměl jednoduchým psaným textům, uměl sám takové vytvořit a dokázal najít informace v různých cizojazyčných zdrojích, jako například na internetu.

Tyto všechny „povinnosti a dary“ má v rukou učitel. Každý má jinou koncepci výuky, jinou strukturu hodiny a také může klást důraz na úplně jiné dovednosti, které zrovna on považuje za nezbytné. To úzce souvisí s hodnotami, postoji ke společnosti, povahovými rysy i se způsobem výuky konkrétního učitele. Tímto vším se učitel, ať už vědomě nebo nevědomě, účastní na rozvoji žákovy osobnosti a sociálních dovedností a ovlivňuje tento proces díky svým vlastním osobnostním rysům a úrovni sociálních dovedností.

Z hlediska metod k rozvoji osobnosti a sociálních dovedností bychom uvedli, že nejvýznamnější je pro učitele, aby věděli, jakým způsobem je může do výuky

zakomponovat a také, jak lze pozorovat jejich výsledky a účinky na žácích. Žáci by se tak skutečně měli učit zpracovávat nové poznatky díky své aktivitě a to má mnohem větší váhu pro samotného žáka, než kdyby se informace jen učil nazpaměť bez jakýchkoliv souvislostí. Taková cvičení mohou snadno naplňovat požadavky RVP v kapitole Osobnostní a sociální výchova a silně přispívají k žákovu kvalitnějšímu osobnostnímu rozvoji, vynikající sociální výbavě a pozitivnímu postoji k lidem a k sobě samému.

PRAKTICKÁ ČÁST

8 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

8.1 Cíl výzkumného šetření

Teoretické poznatky, které jsem prostudovala, mě upozornily na několik hlavních problémů, jejichž témata a pojmy je možné srovnávat se skutečnými daty. Výzkumná část mé práce se proto zaměřuje na to, jak se učitelé dokáží v praxi vypořádat s požadavky RVP v kapitole o Osobnostní a sociální výchově jako s jedním z průřezových témat. Cílem je zjistit, jestli toto téma do výuky zařazují záměrně a pokud ano, zda-li se také zamýšlí nad jeho uplatněním v současné škole. Bude mě zajímat i to, na jaké výstupy kladou učitelé Českého a Anglického jazyka největší důraz, čeho chtějí ve svých hodinách dosáhnout a jaké cíle si kladou. Prostřednictvím této práce chci také ujasnit, jak je Osobnostní a sociální výchova chápána učiteli, jak jsou její požadavky schopni uchopit ve svém předmětu a jakým způsobem ho zapojují.

Před realizací výzkumného šetření jsem si stanovila dvě hlavní výzkumná témata - hodnocení zařazení OSV do ŠVP učiteli a aplikace OSV do výuky, které jsem dále rozvíjela ve výzkumném šetření. Tím, že jsem si na začátku nestanovila žádné konkrétní hypotézy, které budu potvrzovat nebo vyvracet, a tím, že potřebuju zajistit podrobné informace o tomto tématu, vybrala jsem si formu kvalitativního výzkumu, protože ho považuju v tomto případě za více vhodný. Navíc potřebuju provádět výzkum do větší hloubky, protože výzkumný problém má několik úrovní a já chci sledovat, jaké jsou mezi nimi souvislosti a jak do sebe zapadají. Průcha popisuje výzkumníka, který provádí kvalitativní výzkum, takto: „Přistupuje ke zkoumaným jevům se snahou popsat je v jejich jedinečnosti, se zachycením jejich specifických rysů, jež se vymykají kvantitativní analýze, s objasňováním kontextu souvislostí. V kvalitativním výzkumu se neověřují předem formulované hypotézy, nýbrž poznatky se formulují v průběhu pozorování a popisu daných jevů, přičemž tento popis je velmi podrobný.“ (PRŮCHA, Praha 2006, str. 188)

8.2 Metody výzkumného šetření

Pro zajištění důvěryhodnosti výsledků zkoumání budu používat různorodé informační zdroje, které zajistí celistvost a spolehlivost výsledků. Pomocí triangulace tak budu moct lépe potvrdit získané výsledky. Vzhledem k povaze mé práce jsem pro zjišťování výsledků zvolila polostrukturovaný rozhovor, který zachovává autenticitu výpovědí, dovoluje osobě vyjádřit svoje myšlenky na tak velkém prostoru, jak potřebuje a není omezována výběrem obvykle pouze jedné odpovědi. Můžu proto sledovat problematiku z několika různých úhlů. Výhodou je, když respondent nerozumí položené otázce, nebo jí pochopí jinak, než jak jí výzkumník položil, tehdy může výzkumník pohotově vysvětlit, na co se ptá nebo otázku přeformulovat tak, aby byla srozumitelnější. Nesmíme také zapomínat na výhodu okamžité reakce výzkumníka, jenž se může respondenta ptát na doplňující otázky, které ho v průběhu rozhovoru napadnou podle toho, kterým směrem se rozhovor stočí. Tyto aspekty rozhovoru a osobního kontaktu vyžadují dokonalou soustředěnost, všudypřítomnost a citlivý přístup k názorům dotazovaného. Další pozitivní věcí může být navození příjemného, klidného a přátelského prostředí tam, kde se rozhovor odehrává.

Ve svém rozhovoru jsem použila otevřených otázek, přestože omezují individuálnost informanta a jedinečnost okolností. Pomocí otázek je respondent veden k určitým tématům a nemá možnost se odchýlit. Tazatel proto nemusí zasahovat radikálně do rozhovoru, informanta přerušovat a navádět ho zpět, pokud se respondent dostane do slepé uličky nebo začne mluvit mimo dané téma. Hendl tvrdí: „Základním účelem tohoto typu interview je co nejvíce minimalizovat efekt tazatele na kvalitu rozhovoru. Data z takového interview se snadněji analyzují, protože jednotlivá témata se lehce v přepisu rozhovoru lokalizují.“ (HENDL, Praha 2005, str. 173)

Dále jsem se kvůli charakteru práce a zajištění validity a kvality dat zúčastnila několika projektů na základních školách, abych zjistila, jak je problematika mého předmětu zkoumání zařazována do výuky, a abych tak lépe pochopila vztahy mezi předepsanými požadavky a realitě v praxi, vedené učiteli. Navštívila jsem dva projekty v hodině Českého a dva v hodině Anglického jazyka během měsíce září a října 2012. Pomůže mi to v neposlední řadě lépe přiblížit téma, jak skutečně učitelé umí s předmětem Osobnostní a sociální výchova pracovat a aplikovat požadavky této výchovy do výuky.

Pro lepší pochopení praktického zařazování OSV jsem zkoumala projekty prostřednictvím pozorování, jelikož mi tato metoda přišla jako nejvhodnější. Na rozdíl od rozhovorů, kde jsem zjišťovala, jak toto téma učitelé vnímají a co si o něm myslí, pozorování mi pomohlo lépe pochopit to, jak se výuka uskutečňuje a jak je průřezové téma Osobnostní a sociální výchova prakticky využíváno v hodinách. Pro co nejlepší výsledek jsem si vybrala zúčastněné pozorování, které má tyto výhody: „Pozorovatel nefunguje jako pasivní registrátor dat, který stojí mimo předmětovou oblast, nýbrž se sám účastní dění v sociální situaci, v níž se předmět výzkumu projevuje. Je v osobním vztahu s pozorovanými, sbírá data, zatímco se účastní přirozeně se vyvíjejících se životních situací. To vede k těsnějšímu přiblížení k předmětu a k možnosti odhalit vnitřní perspektivy účastníků“ (HENDL, Praha 2005, str. 193). V praxi to znamenalo, že jsem všechny skupiny žáků, kteří na projektech pracovali, seznámila s tím, kdo jsem a proč se budu jejich projektu účastnit. Před samotnou účastí na školních projektech jsem si dopředu vytipovala, co budu při svém výzkumu sledovat. Zaměřila jsem se obzvláště na cvičení, které vykazovaly prvky OSV a ty jsem zpětně popisovala. Cílem této činnosti pro mě bylo nejen podrobněji popsat průběh projektů, ale i to, na co se projekt (vytvořený a vedený učitelem) soustředí, co rozvíjí a čeho chce učitel dosáhnout.

K ucelenému obrazu o Osobnostní a sociální výchově v praxi mi také pomohly pracovní listy a učebnice, které učitelé využívají ve svém předmětu.

8.3 Výzkumný soubor

Výzkumnou skupinu tvoří v osmi případech učitelé základních škol, v jednom případě učitelka osmiletého gymnázia. Celkově tato skupina je složena z devíti respondentů - z osmi žen a jednoho muže. Nejmladší účastníci výzkumu je 29 let a nejstarší 58 let. Učitelé/učitelky jsou z dvou různých měst, z Tábora a Českých Budějovic. V Táboře jsme navštívili dvě základní školy a osmileté gymnázium, v Českých Budějovicích dvě základní školy. Učitelé/učitelky se liší svým věkem, pohlavím a délkou praxe, proto si myslíme, že se nám podařilo sehnat rozmanitý vzorek pro náš kvalitativní výzkum.

Tento vzorek jsem zvolila záměrně. Důležité pro mě bylo, aby byli účastníci ze standardních českých škol, aby vyučovali Český nebo Anglický jazyk a ve svých

hodinách pracovali s projekty. Vybírala jsem mezi učiteli s krátkou, ale i celoživotní praxí, abych mohla pozorovat, na co kladou učitelé důraz s ohledem na jejich dosažené zkušenosti. Chtěla jsem do svého vzorku také zapojit muže, kteří mohou vidět zkoumanou problematiku z jiného úhlu než ženy, kterých je ve školství mnohem více. Další rozdílné pohledy na předmět Osobnostní a sociální výchova mohou mít i učitelé na víceletých gymnáziích.

8.4 Výzkumná data

Veškerá data k analýze jsem získala v pracovním prostředí učitelů/učitelék, tedy v prostředí, které je učitelům/učitelkám známé. Rozhovorům většinou předcházela e-mailová korespondence nebo osobní schůzka, kde byl stanoven konkrétní termín a místo interview. Některé učitele jsem již znala osobně z dřívějších. Celkem bylo osloveno 14 osob, které odpovídaly kritériím, z toho 9 bylo ochotných k rozhovoru. Rozhovory probíhaly během měsíce února a března 2013.

Ve všech případech jsem volila s učiteli/učitelkami školní prostředí. To mi umožnilo, abych se seznámila s prostředím, ve kterém se učitelé téměř denně nacházejí a zároveň poznala vnitřní chod každé školy a její filozofii. Výběr konkrétní místnosti ve škole již probíhal spontánně, ve většině případů to byl učitelský kabinet. V jednom případě probíhal rozhovor v jazykové třídě, kde učitelka vyučovala svůj předmět a v dalším případě to byla zkušební kuchyňka.

8.4.1 Etické otázky výzkumu

Před rozhovory jsem se ještě jednou zeptala, jestli se učitel/učitelka souhlasí zúčastnit rozhovoru a seznámila jsem ho/jí s průběhem a okolnostmi výzkumu. Upozornila jsem také na to, že učitel/učitelka má právo ukončit svojí účast kdykoliv během rozhovoru nebo i po něm. Také nemusí odpovídat na otázky, které mu nejsou příjemné. V úvodu každého rozhovoru jsem každého poprosila, aby mi pověděl něco o sobě, věk, délku praxe a dotkli jsme se také tématu náročnosti učitelského povolání. Několik učitelů mi svěřilo, jaké jiné funkce ve škole zastávají jako funkce výchovného poradce nebo správce školní knihovny. Seznámila jsem je ještě jednou s tím, že rozhovor bude použit pro výzkum do diplomové práce a ujistila jsem je, že zůstanou v anonymitě. Abych zachovala důvěrnost, nebudu zveřejňovat jména zúčastněných (zvolila jsem písmena abecedy), ani konkrétní jméno školy, kde pracují. To bylo

sděleno i všem respondentům, abych předešla zkreslování názorů učitelů/učitelek pod strachem, že by jejich identita byla jednoduše odhalitelná. Dále jsem účastníkům nabídla, že po provedení výzkumu jim budou výsledky zpřístupněny, pokud o to mají zájem.

Musím podotknout, že všechny rozhovory proběhly bez problému. Byly v přátelském, otevřeném duchu a probíhaly plynule, bez hluku a shonu. V osmi případech se podařilo probrat a zodpovědět všechny otázky během čtyřiceti pěti minut. Jeden rozhovor trval padesát minut. Rozhovory probíhaly bez přítomnosti jiných osob.

Odpovědi jsem se schválením každé/každého z tázaných nahrávala na diktafon, aby interakce mezi námi byla více osobní. Každou odpověď jsem poté doma přepsala do počítače a zaměřila se hlavně na zachování autenticity výpovědi. Proto jsem je stylisticky neupravovala, pouze jsem vynechala slovní vatu, vsuvky a pauzy (Příloha č. 1).

8.4.2 Struktura rozhovoru

Abych dosáhla cíle své práce, mým hlavním úkolem bylo zjistit to, jaký názor mají učitelé na Osobnostní a sociální výchovu jako takovou, jak se k ní staví, co pro ně znamená, jak často se nad jejími požadavky zamýšlejí a hlavně, jak hodnotí sebe jako zprostředkovatele jejích požadavků žákům. Proto jsem přišla s okruhy, jejichž výsledky se budou co nejlépe třídit a vyhodnocovat. Před rozhovory jsem si stanovila konkrétní otázky, které jsem v individuálních případech dovysvětlila informantovi. Výsledky jsem zpracovala kvalitativní analýzou textu.

8.4.2.1 OSV jako průřezové téma

Každý rozhovor jsem zahájila úvahami o tom, jak učitelé vnímají Osobnostní a sociální výchovu jako součást obecně RVP a jestli si myslí, že se tím systém výuky ve škole nějakým způsobem změnil nebo, co zapojení tohoto tématu konkrétně ovlivnilo. Tuto tematiku jsem podnítila těmito otázkami: *Jak hodnotíte zařazení OSV jako průřezového tématu do výuky? Myslíte si, že je nutné provádět na ZŠ záměrně osobnostní a sociální výchovu? Preferujete prolínání OSV všemi předměty nebo byste raději zařadil/a nebo vymežil OSV jako samostatný předmět? Popřípadě navrhněte, jak Vy byste řešil/a problematiku tohoto tématu?*

8.4.2.2 OSV jako výchova jedince

Na OSV se lze dívat i z jiného úhlu - a to jako na výchovu jako takovou, která ovlivňuje žákovu osobnost i mimo vyučování, nebo jako na téma, které učitelé chápou nejen jako předmět ve škole. K tomu jsem využila těchto otázek: *Zastáváte názor, že OSV má své místo ve výuce? U jaké věkové kategorie je pro Vás rozvíjení osobnosti a sociálních dovedností nejdůležitější? Myslíte si, že OSV může předcházet některým kázeňským problémům, se kterými se na ZŠ setkáváme denně? Může OSV přispívat ke kvalitnějšímu každodennímu životu žáků a v čem? Vidíte sám/sama na žácích změny v chování díky rozvoji os. a soc. dovedností?*

8.4.2.3 Metody

Abych objasnila, jak je Osobnostní a sociální výchova zapojována do výuky, zeptala jsem učitelů: *Znáte nějaké metody k rozvoji? Jaké? Jak často metody používáte během výuky? Jde pokaždé skloubit dohromady probíranou látku s konkrétní metodou?*

8.4.2.4 Využití OSV ve výuce

Bližší informace o tom, jak učitelé pracují s požadavky Osobnostní a sociální výchovy, které jsou popsány v *Rámcovém vzdělávacím programu*, jsem chtěla získat pomocí těchto otázek: *Jak se s OSV dá pracovat zrovna ve výuce jazyků? Na co v rámci OSV by měl být během výuky jazyka (ČJ nebo AJ) podle Vás kladen největší důraz? Lze podle Vás zařazovat do výuky jazyka všechny tematické okruhy OSV popsané v RVP, tzn. seberegulace, psychohygienu, kreativita, kooperace, kompetice, hodnoty, postoje,...? Jsou ve Vaší učebnici jazyka, kterou se třídou používáte, cvičení na podporu rozvoje osobnosti nebo sociálních dovedností?*

8.4.2.5 Cíle OSV ve výuce jazyků

Dále mě při rozhovoru zajímaly cíle, kterých učitelé chtějí u žáků dosáhnout. Položila jsem proto tyto otázky: *K jakým cílům/výstupům OSV by se měli žáci podle Vás v rámci výuky věst? Myslíte, že se Vám tyto cíle popsané v RVP daří naplňovat?*

8.4.2.6 Učitel jako zprostředkovatel OSV

Učitel hraje při zapojování Osobnostní a sociální výchovy vedoucí roli. Nejen z hlediska předmětu, ale celkově zastává roli dospělého, který předává tradice, zvyky a

vzory chování v konkrétní společnosti. Zajímaly mě proto tyto aspekty problematiky Osobnostní a sociální výchovy a na ně jsem se zeptala: *Uvažujete nad tím, že tím, co říkáte a jak se chováte, dáváte sám/sama žákům příklad? Považujete se za dobrý vzor Vašich žáků? Používáte nějaké odborné knihy nebo učebnice, kde čerpáte nápady k rozvoji osobnosti a soc. dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím, jejich tituly.*

8.4.2.7 Zkušenosti učitelů

Na závěr rozhovoru jsem se chtěla dozvědět, jaké zkušenosti z praxe učitelé mají a také se mohli vyjádřit celkově k tématu a zmínit věci, které chtěli zmínit, ale v průběhu rozhovoru jsme se jich nedotkli. Toto téma jsem navodila otázkami: *Máte Vy nějaké pozitivní/negativní zkušenosti se zařazováním OSV do Vašeho předmětu? Máte nějaké poznámky či připomínky, které Vás v průběhu rozhovoru napadly?*

8.5 Výpovědi účastníků výzkumu

V následující části jsou shrnuty jednotlivé odpovědi všech informantů a to, na čem se shodli, v čem se jejich odpovědi lišily a co vyzdvihovali jako důležité k jednotlivým tématům. Chci podotknout, přestože moje dotazy při rozhovorech měly charakter otevřených otázek, nenabízely takové spektrum odpovědí, proto učitelé na některé z nich odpovídali stručně a výstižně, což komplikovalo hloubkový výzkum ve všech rovinách. Některé důležité informace jsem se také dozvěděla mimo záznam rozhovoru, proto je zmíním až ve shrnutí, které bude následovat v poslední podkapitole tohoto výzkumu.

8.5.1 OSV jako průřezové téma

Na otázku *Jak hodnotíte zařazení OSV jako průřezového tématu do výuky?* většina účastníků zmiňovala, že Osobnostní a sociální výchova do školy přirozeně patří a hodnotili toto zařazování kladně: *„OSV je součástí výchovy a vzdělání - v rodině, ve škole“* a z pohledu na žáky *„je důležité, aby s tímhle byly děti seznamovány, protože jak rychle se populace vyvíjí kupředu, tak se na rozvoj osobnostních a sociálních složek více zapomíná.“* K problematice naplňování a způsobu zařazování se vyjádřil informant A a D, že *„je problém, jak se zařazuje“* a že *„stoprocentní naplňování se nedaří“*. Učitelé C, E, G, H si stěžovali na to, že *„není to nic nového“*, *„učitelé vždy do své výuky zařazovali osobnostní a sociální výchovu“* pouze s tím rozdílem *„že je to teď pouze*

oficiální tým, že je to napsané v Rámcově vzdělávacím plánu“. Učitel G a H si také stěžovali na nadměrnou administrativu, protože *„je to jen další (zbytečné) papírování“* a z pohledu před vznikem RVP *„to teď musíme psát do třídnice“*. Jeden učitel Osobnostní a sociální výchovu popsal, že *„je to základní poslání učitele, nepotřebuji to zařazovat do hodin jako průřezové téma“*.

Na problematiku zapojení předmětu OSV a otázku *Myslíte si, že je nutné provádět na ZŠ záměrně osobnostní a sociální výchovu?* učitelé přesvědčeně odpovídali že je nutné být si vědom toho, že práce s OSV je ve výuce záměrná, protože *„na základní škole máme možnost žáka ovlivnit“*. Záměrnost má zaručit *„individuální přístup k žákovi a pomáhat mu tak zvládat nejen učivo, ale i praktické životní dovednosti“*. Učitelé C a D se shodují, že *„něco uměle implantovat nemá cenu, určitě to musí být přirozené, ale učitel by si měl být vědom, že to dělá proto, aby žákovi pomohl“* a *„je nutné vychovávat příkladem, určitě ne násilně“*.

Otázka na téma *Preferujete prolínání OSV všemi předměty nebo byste raději zařadil/a nebo vymezil OSV jako samostatný předmět? Popřípadě navrhněte, jak Vy byste řešil/a problematiku tohoto tématu?* přinesla shodnou odpověď všech zúčastněných, že by ponechali OSV prolínat všemi předměty tak, jak tomu bylo do teď. Pokud by pro OSV byl vymezen samostatný předmět, učitel A a G zdůraznili, že *„pro děti by to byla akorát hodina navíc“* a že *„žáci mají už tak dost hodin“*. Jediný informant D se ale této možnosti nebrání a tvrdí, že *„nevidím jako špatné mít také samostatný předmět OSV“*.

8.5.2 OSV jako výchova jedince

Odpověď na otázku *Zastáváte názor, že OSV má své místo ve výuce?* byla jednohlasně kladná. Učitel B zdůvodnil svůj úsudek, že OSV je důležitá hlavně proto, *„když se podíváme, jak se lidi k sobě navzájem chovají“*.

Téma *U jaké věkové kategorie je pro Vás rozvíjení osobnosti a sociálních dovedností nejdůležitější?* učitelé popisovali, že OSV je významná již na prvním stupni základní školy, nejlépe hned při vstupu na základní školu, pouze učitel G specifikoval ročníky - *„asi ve třetí až sedmé třídě“*. Učitel C projevil názor na míru zapojování OSV a to, že by se mělo vyskytovat *„přiměřeně k věku různou mírou všude“*.

Po položení otázky *Myslíte si, že OSV může předcházet některým kázeňským problémům, se kterými se na ZŠ setkáváme denně?* se většina učitelů přiklonila k názoru, že OSV může předcházet kázeňským problémům, protože „*prohlubuje povědomí, co je ve škole správné a co ne*“. Závisí to ale také na tom, „*jestliže je práce návazná, cílená, soustavná a jednotná*“. Učitelé zdůraznili přispění ke slušnému chování a zlepšení vztahů mezi žáky. Učitel C tvrdí, že „*tato výchova může zastávat funkci jedné z prevencí před rizikovým chováním*“. Učitelé D, E a H podotýkají, že OSV lze předcházet převážně šikaně a rasové nesnášenlivosti. Pouze učitel G odpověděl, že OSV nedokáže předcházet kázeňským problémům, protože „*vycházejí z rodiny a společnosti*“.

Na další otázce *Může OSV přispívat ke kvalitnějšímu každodennímu životu žáků a v čem?* se učitelé jednohlasně shodli, že přispívat může, „*pokud se s OSV pracuje intenzivně a obě strany jsou naladěny vstřícně*“. Učitel C říká, že „*OSV slouží, aby pomáhala*“ a učitel CH tvrdí, že slouží k „*dobrému a smysluplnému prožití života*“. Učitelé A, B a C se shodli, že OSV pomáhá hlavně do budoucnosti - v osobním a profesním životě dospělého člověka a učitelé D, E, F, G a H se zaměřili již na současný život žáka - zlepšení komunikace, vztahů, „*orientace v běžných situacích*“, spolupráce, vyjádření svého názoru a ve schopnosti pochopení a hodnocení sama sebe.

Rozporuplné názory učitelů můžeme sledovat při odpovědích na otázku *Vidíte sám/sama na žácích změny v chování díky rozvoji os. a soc. dovedností?*, kdy někteří učitelé tvrdili, že na svých žácích změny vidí, ale „*přichází velice pozvolna*“ a „*probíhají postupně*“ nebo pouze „*u některých žáků*“. Učitel C konstatuje, že „*se to těžko porovnává*“ a „*záleží i na věku a vývojové fázi*“. Učitelé G a H změny chování díky OSV nevidí. Učitel CH nedokázal tuto skutečnost posoudit, protože „*odpověď musí dát pedagogický sbor školy jako celek spolu s rodinou*“, protože „*dát kladnou odpověď je kantorskou - profesní sebevraždou*“.

8.5.3 Metody

Na otázku *Znáte nějaké metody k rozvoji? Jaké?* učitelé zmiňovali převážně brainstorming, hraní rolí, projekty, diskuzi, reflexi, dramatizaci nebo myšlenkové mapy.

Odpovědi na otázku *Jak často metody používáte během výuky?* vypadaly stejně - učitelé se snaží metody zařazovat pravidelně, často nebo alespoň občas. Učitel B

odpověděl, že „*stihnout veškerou látku během roku a k tomu se snažit skloubit dohromady ještě OSV je občas nadlidský úkol*“.

Názory na otázku *Jde pokaždé skloubit dohromady probíranou látku s konkrétní metodou?* se lišily. Učitel C řekl, že to jde, „*když má učitel snahu*“, učitel D také souhlasil, že to jde, pokud „*volím metodu podle tématu*“. Na druhou stranu učitel H odpověděl, že se obává, „*že nejde*“ využívat metody k rozvoji osobnosti a sociálních dovedností ve spojení s konkrétní látkou. Rozdíly názorů byly i mezi učiteli českého jazyka, kdy učitel E řekl, že skloubit metody s látkou lze „*v hodinách literatury a slohu velmi často*“ a učitel CH tvrdí, že nelze a dodává, abych si představila „*výklad o vedlejších větách*“.

8.5.4 Využití OSV ve výuce jazyků

Na otázku *Jak se s OSV dá pracovat zrovna ve výuce jazyků?* zazněla nejčastěji odpověď, že nejvíce pomáhá při rozvoji komunikačních dovedností, dále učitelé zapojují OSV v rámci skupinové práce a poznávacích schopností. Konkrétně díky výběru vhodných témat.

Odpovědi na otázku *Na co v rámci OSV by měl být během výuky jazyka (ČJ nebo AJ) podle Vás kladen největší důraz?* byly ve stejném duchu jako na předcházející otázku - důraz kladou učitelé na rozvoj efektivní komunikace, vyjádření svých myšlenek, na vztahy k druhým lidem, spolupráci, kreativitu a řešení problémů.

Většina zúčastněných odpovídali na otázku *Lze podle Vás zařazovat do výuky jazyka všechny tematické okruhy OSV popsané v RVP, tzn. seberegulace, psychohygienu, kreativitu, kooperaci, kompetice, hodnoty, postoje,...?*, že tematické okruhy OSV do výuky zapojovat lze, nebo alespoň „*větší část ano*“, pokud na to učitelé mají „*celý školní rok*“. Učitel C zmiňuje, že tematické okruhy „*musí být zařazovány všechny, ale dávkuje se to různou měrou*“. Rozdíl v názoru byl i mezi učitelem Anglického jazyka C, který tvrdí, že „*v angličtině se to během roku zvládnout dá*“, zatímco učitel českého jazyka B říká, že „*jen v češtině se to všechno nedá*“. Někteří učitelé dodávali, že zbytek tematických okruhů doplňuje práce žáků v jiných předmětech.

Osm učitelů z 9 odpovědělo na dotaz *Jsou ve Vaší učebnici jazyka, kterou se třídou používáte, cvičení na podporu rozvoje osobnosti nebo sociálních dovedností?*, že ano, zatímco pouze jeden učitel odpověděl, že ne. Učitel G doplnil, že většina cvičení je „zaměřená na rozvíjení konkrétních dovedností“ a učitel H zmínil, že v učebnici, podle které učí, se vyskytují i články, „které řeší rasové rozdíly nebo jak se chovat v různých společenských situacích“. Poté jsem se zeptala na upřesňující otázku, jaké učebnice učitelé používají. Zmiňovaná nakladatelství byl Alter na Český jazyk a na Anglický jazyk to byla učebnice Project.

8.5.5 Cíle OSV ve výuce

Nehledě na vyučovaný předmět většina učitelů jazyků na otázku *K jakým cílům/výstupům OSV by se měli žáci podle Vás v rámci výuky vést?* odpověděli, že je pro ně podstatná hlavně komunikační kompetence. Učitel C toto popisuje, že „je jedno, jestli komunikují v češtině nebo v angličtině, ale musí rozumět tomu, co jim někdo říká a oni musí umět vyjádřit, co chtějí říct“. Mezi dalšími zmiňovanými výstupy byly vlastnosti jako respekt autority, odpovědnost, samostatnost, spolupráce, kreativita, sebepoznání a z hlediska chování žáků učitel B kladl důraz na to, „aby se uměli chovat ve společnosti“.

Účastníci rozhovorů na otázku *Myslíte, že se Vám tyto cíle popsané v RVP daří naplňovat?* si většinou nebyli jistí, jestli se jim požadavky daří naplňovat, což bylo zřejmé hlavně z odpovědí jako „ne u každého“ a „ne zcela“, protože „ne všichni zvládají všechno“. Učitelé G, E a CH si myslí, že cíle RVP určitě naplňují, ale učitel CH dodává, že „škole tvrdě podráží nohy život za stěnami školy - postoje, jednání politické reprezentace a její hodnocení v rodině dítěte, podávání alkoholu nezletilým, prodej cigaret a dalších drog mladistvým, nebo jednání mnohých dospělých v běžném životě“.

8.5.6 Učitel jako zprostředkovatel OSV

Stejnou odpověď u všech učitelů můžeme najít na otázku *Uvažujete nad tím, že tím, co říkáte a jak se chováte, dáváte sám/sama žákům příklad?*, protože všichni uvedli, že nad touto problematikou přemýšlejí. Učitel B doplňuje svou odpověď tím, že „pokud chci, aby mi žáci nechodili do hodin se žvýkačkou v puse, určitě si to nemůžu

dovolit ani já“, zatímco učitel D dodává, že *„příklad, osobní postoje a jednání učitele považují za nejpodstatnější nástroj pro ovlivňování žáků“*.

Na otázku *Považujete se za dobrý vzor Vašich žáků?* jsem zjistila, že převaha učitelů není schopná na tuto otázku jednoznačně odpovědět. Za dobrý vzor se považují pouze učitelé D, E a G. Učitel D ke své výpovědi dodává, že není bezchybný. Početná část odpovědí zněla tak, že se učitelé snaží být dobrým vzorem, ale že *„je těžké hodnotit sám sebe“*, proto by to musel posoudit někdo jiný, například samotní žáci.

V odpovědi na otázku *Používáte nějaké odborné knihy nebo učebnice, kde čerpáte nápady k rozvoji osobnosti a soc. dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím, jejich tituly* se shodlo v kladné odpovědi pět z devíti učitelů, zbytek žádné knihy nebo učebnice nepoužívá. Těch učitelů, kteří odpověděli kladně jsem se zeptala na tituly, které si pamatují, a zjistila jsem, že učitelé čerpají z Valenty (jeho knihy *Osobnostní a sociální výchova a její cesta k žákovi*) nebo z Kříže (knihy *Kdo jsem, jaká jsem*). Mezi dalšími tituly byl časopis *Moderní vyučování* nebo *Učitelské noviny*. Dodávali, že používají také materiály ze školení nebo hledají rady a metody na Internetu.

8.5.7 Zkušenosti učitelů

Pět učitelů po dotazu *Máte Vy nějaké pozitivní/negativní zkušenosti se zařazováním OSV do Vašeho předmětu?* svoje zkušenosti shrnulo jako pozitivní, k čemuž jeden doplnil, že *„při některých aktivitách účast žáka nenutím, protože vím, že některých žáků se ty témata dotýkají osobně“*, čtyři učitelé nedokázali odpovědět. K této otázce jeden odvětil, že *„má zkušenost je taková, že žáci se nestaví k tomuto vstřícně, nechápou, k čemu je učitelé vedou“*.

8.6 Projekty

Abych ověřila teorii publikovanou v odborné literatuře v porovnání s výpověďmi učitelů a praxí, rozhodla jsem se navštívit školy, kde probíhala realizace několika projektů, které mi měly pomoci pochopit souvislosti mezi teoretickými požadavky OSV a možnostmi praktického uplatnění do výuky.

8.6.1 Projekty v Českém jazyce

První projekt, kterého jsem se zúčastnila, byly *Literární toulky*. Učitelka, který projekt vedla mi poskytla pracovní list (Příloha č. 3), který žáci dostali, aby pro ně sloužil jako studijní materiál. Tento projekt se zaměřoval na známé osobnosti, které pocházely z města Tábor, nebo s tímto městem byly nějakým způsobem spjaty. Hned v prvním úkolu se žáci seznámili se slovy „táborské hymny“ a také navštívili několik historicky významných míst na Starém městě (Příloha č. 4 - fotografie). Tento projekt byl zaměřen hlavně na poznání rodného kraje, nebo města, ve kterém žáci žijí. Záminkou učitelky pro vytvoření tohoto projektu bylo upozornit žáka na místa, která může mít a neuvědomovat si, že jsou pro jeho město něčím významné a také žáka naučit vážit si kulturních památek. Dalším podnětem pro učitelku bylo ukázat žákům, že v Táboře žilo několik známých osobností, kterými se oni sami jednou můžou stát. Cílem tohoto projektu jako celku bylo, aby žáci pracovali samostatně i v týmu, hledali informace bez vedení učitele, dokázali ohodnotit svoji práci, vyjádřit svoje pocity z odvedené práce, procvičit se v mezilidské komunikaci a vytvořit si vztah k rodnému kraji.

Druhým projektem byla *Kytice Karla Jaromíra Erbena*. Učitelka zde propojovala literární dílo a jeho filmové zpracování, díky němuž žáci mohli lépe pochopit problematiku básnické sbírky (Příloha č. 2). Učitelka se zde zaměřila hlavně na to, aby si žáci uvědomili vliv lidských vlastností na vztahy a osudy, aby dokázali pracovat s textem a uměli popsat své pocity, které v nich básně vyvolávají. Poté byla snaha učitelky o to, aby žáci pochopili rozdíly mezi originálem a filmovým zpracováním (Příloha č. 3 - pracovní list). Tím chtěla naznačit, že film se může lišit od literární předlohy. Složka, která byla zdůrazňována byla vztah k literatuře a ke kulturnímu dědictví. Hlavními cíli tohoto projektu bylo dosáhnout u žáka, aby dokázal komunikovat, rozvíjel svou představivost, samostatnost a vyjadřoval své názory k dané tematice.

8.6.2 Projekty v Anglickém jazyce

Jelikož během obou projektů (Příloha č. 2) učitelka nepoužívala žádné učebnice, ani pracovní listy, nemohu, bohužel, odkazovat na žádné konkrétní úkoly, které by zahrnovaly rozvoj osobnosti a sociálních dovedností. Učitelka mi nemohla poskytnout

ani produkty nebo výtvary svých žáků s ohledem na zákon o ochraně osobních dat a údajů. Z popisu projektů je patrné, že učitelka kladla důraz hlavně na komunikaci a spolupráci a vyjadřování svých názorů. Zaměřovala se také na vztahy, ať už v situační hře *Desert Island*, kdy spolu žáci museli umět vyjít, aby „přežili“, nebo v projektu *My pet*, kde žáci popisovali svůj vztah k domácímu mazlíčkovi. Abych zobecnila cíle obou projektů, učitelka se soustředila převážně na chování v krizových situacích, kreativitu, představitost, umění přistoupit na kompromis, komunikaci a rozdělení rolí samotnými žáky.

8.7 Učebnice

Poslední složku mého zkoumání podnítily výpovědi učitelů. Osm učitelů z devíti totiž odpovědělo, že v učebnicích, podle kterých učí svůj předmět, můžeme najít cvičení na podporu rozvoje osobnosti a sociálních dovedností. Zajímalo mě tedy, jak učebnice vypadají a jakým způsobem jsou tato cvičení v rámci jednotlivých témat zakomponována. Požádala jsem proto učitele o zapůjčení níže jmenovaných učebnic.

8.7.1 Učebnice Českého jazyka

Všechny školy kromě jedné pracovaly v rámci předmětu Český jazyk s učebnicemi od nakladatelství Alter. Konkrétně jsem si zapůjčila učebnici *Mluvnice Český jazyk pro 9. ročník ZŠ a příslušný ročník víceletých gymnázií - 1.díl - Učivo o jazyce* a učebnici *Literární výchovy 9* stejného nakladatelství a řady s příslušnou *Čítankou 9*. V učebnici Literatury jsem našla jako přílohu sešit s názvem *Slovníčky a přehledy - příloha k sešitu Literární výchova 9*, což mi přijde jako velmi praktické.

Pokud se podíváme na charakter učebnice *Mluvnice* (Příloha č. 5), na straně 49 nalezneme problematiku látky shody přísudku s podmětem. Tato kapitola začíná článkem *Můj nejlepší přítel*. Pod ním nalezneme text, který článek doplňuje a podněcuje žáka k zamyšlení se nad problematikou přátelství. Toto téma mi přijde jako součást Osobnostní a sociální výchovy proto, že nutí žáky zamýšlet se nad mezilidskými vztahy a hlavně nad pojmem přátelství. Žáci si mohou uvědomit, co vlastně být přítelem znamená. Text zní: „Zamyslete se nad tím, proč chlapci nenapsali slohovou práci jeden o druhém. Jak dali najevo, že jejich přátelství trvá? Je pro vás snadné se např. ve slohové práci vyznávat ze svých citů, psát, o čem přemýšlíte?“. Text končí ponaučením „Někomu to nevádí a rád se svěří, jiný nechce nechat do svého nitra nikoho nahlížet. Na

obojí má každý právo“ (HRDLIČKOVÁ, Praha 2001, str.49). Dovětek může mít funkci výchovy osobnosti

Další podobný příklad nalezneme na straně 51, kde se probírá látka vět dvojčlenných, jednočlenných a větného ekvivalentu. Opět máme v úvodu článek *Každodenní divadlo* a pod ním text, který inspiruje žáky k zamyšlení se nad společenským životem a vztahu ke kultuře. Samotný článek popisuje scénu, která poukazuje na (ne)slušné chování ve škole. Cvičení k zamyšlení citují: *„Chcete-li, můžete hovořit o svém vztahu k návštěvám divadla, koncertů, výstav apod. Domníváte se, že je příjemnější společná třídní návštěva divadla, koncertu či výstavy, nebo dáváte přednost návštěvě představení spolu s rodinou, blízkým člověkem nebo s přáteli? Povězte proč. Vyprávějte o svých zážitcích z podobných akcí a pokuste se vysvětlit, proč lidé navštěvují divadlo, když je možno hru zhlédnout např. na videu, výstavu na internetu. Zamyslete se nad tím, zda a jak může návštěva kulturních akcí obohatit náš život.“ (HRDLIČKOVÁ, Praha 2001, str. 49)*

Oba úryvky mají shodné rysy v tom, že žák má možnost vyjádřit své názory a naučit se je formulovat. Během této aktivity se také žák naučí respektovat názory svých spolužáků a lépe je poznávat.

Z učebnice *Literární výchovy 9* jsem si vybrala problematiku literatury první poloviny dvacátého století, konkrétně válečnou literaturu. V *Čítance 9* nalezneme úryvek z knihy *Na západní frontě klid* od Ericha Maria Remarquea, který koresponduje se sadou cvičení a úkolů v *Literární výchově 9* (Příloha č. 5). Myslím si, že již samotné téma války je skvělým podnětem k diskuzi a určitě patří do předmětu Osobnostní a sociální výchova. Aktivity k článku, které souvisejí s rozvojem osobnosti, jsou například *„Jak byli muži, o nichž úryvek vypravuje, staří? Pokuste se vysvětlit, proč se právě této generaci mladíků říká „generace ztracená“. Pomůže vám, uvědomíte-li si, jaké mohli mít sny, po čem toužili, jakým způsobem chtěli žít a před co byli okolnostmi postaveni. Jakou měli budoucnost?“* a nebo *„Přečtěte pasáž, která vás nejvíce zaujala a zapůsobila na vaše city. Povězte proč.“ (LÍSKOVCOVÁ, Praha 2001, str. 5)*

Další úkoly z hlediska OSV mohou žáka naučit empatii, pracovat s textem/informacemi a vyjadřovat své názory a pocity.

8.7.2 Učebnice Anglického jazyka

Co se týče učebnic angličtiny, všichni účastníci rozhovoru, jejichž vyučovaný předmět je Anglický jazyk, odpověděli, že na jejich škole se na druhém stupni používají učebnice *Project Plus*, proto jsem si je také zapůjčila. Tato učebnice je rozdělená na témata, do nichž je zapojena konkrétní látka.

Z učebnice *Project Plus 4*, kterou používají žáci 9. ročníku, jsem vybrala článek o šikaně (Příloha č. 5), který sám o sobě představuje jedno z témat vhodných pro prolínání OSV do Anglického jazyka. Před samotným čtením článku žáci najdou na straně 8 instrukce „*Look at the article and the photos. What is a bully? Do you think bullying is a problem in all schools?*“. Tyto otázky žáka povzbuzují vyjádřit svůj názor o tom, co pro ně znamená šikana a jestli si myslí, že šikana je problémem na všech školách. Žáci mají v této učebnici vedle textu také několik rámečků s fakty - mohou se zde dočíst, kolik dětí je během povinné školní docházky šikanováno, kdo se může stát obětí a také zde naleznou charakteristiky agresora. K tomuto tématu najdeme cvičení 5 na straně 9, kde jsou žáci pobídnuti pracovat ve skupině a diskutovat o následujících otázkách: „*Do you think the stories are typical? Why do people become bullies? Think of three ways to stop bullying at schools.*“. K vyjádření svých názorů mají využít slovní zásoby pod otázkami a nakonec mají své názory prezentovat před celou třídou. Následující úkol číslo 6 se týká samostatné nebo skupinové práce, kdy má žák použít názory z předchozího cvičení a napsat úvahu na téma šikana nebo vytvořit plakát. Přečteme si zde podtémata, která mohou žáka inspirovat k tomu podívat se na téma i z jiného úhlu pohledu. Jsou to otázky: „*What should you do if you're a victim? What can schools do to stop the problem? How can friends and parents help a victim?*“. (HUTCHINSON, Oxford 2002, str. 9)

8.8 Shrnutí výzkumného šetření

Shrnu-li výše uvedené výsledky ve vztahu k hlavním výzkumným otázkám, můžu konstatovat, že učitelé zapojení OSV do výuky hodnotí kladně a považují to za významnou součást celé povinné školní docházky a požadavky této výchovy plní. K aplikaci požadavků používají různé metody a cvičení, které zařazují do výuky často, pokud je možné zkombinovat je s danou látkou. Můžeme to vidět na popisu projektů, kterých jsem se zúčastnila, že učitelé mají skutečně snahu o to zapojovat do svého

předmětu různé metody a aktivity na rozvoj osobnosti a sociálních dovedností. Několik dotazovaných učitelů projevilo svůj názor, že ale aktivit nesmí být mnoho a nesmí se používat každou hodinu. Žáci si snadno přestanou vážit, že výuka neprobíhá klasicky, jelikož metody, jako práce ve skupině, můžou hodinu snadno roztříštit kvůli kázeňským problémům, protože žáci mají větší šanci k interakci. Navíc taková příprava na hodinu, která obsahuje několik metod k rozvoji osobnosti a sociálních dovedností, je velmi náročná na čas a toho učitel nemá tolik vzhledem k tomu, kolik látky musí během roku probrat.

Setkala jsem se s názory, že učitelé provádí OSV vlastně neustále, protože OSV nemusí být chápána jen z hlediska učebního předmětu, ale výchovy jako takové. Učitelé tedy vychovávají svými názory, postoji a svým chováním. Naproti tomu učitelé nevidí velký smysl v sepsání požadavků OSV do RVP, protože tato výchova fungovala na školách běžně a dávno před vznikem tohoto dokumentu.

Z jednotlivých okruhů rozhovorů vyplývají zjištění, že učitelé preferují záměrnost zapojování prvků OSV do výuky, ale určitě ne násilnou formou a bez kontextu, proto by tato výchova měla mít i nadále mezipředmětovou podobu. Učitelé uznali i to, že OSV může také fungovat jako prevence před rizikovým chováním nebo před porušováním kázně. Další překvapivou informací pro mě bylo, že někteří učitelé zmiňovali, že OSV může pomáhat také v pochopení mezilidských vztahů těm žákům, kteří pocházejí z neúplných rodin nebo z rodin, které prochází rozvodovým řízením.

Došla jsem k závěrům, že učitelé se vidí jako dospělí, kterými se mohou jednou stát jejich žáci, proto se snaží zamýšlet se nad svým vystupováním a jednáním, protože tím vším dávají žákovi příklad. Jediný učitel mužského pohlaví, který se zúčastnil výzkumu, vyjádřil snahu o to být pro své žáky dobrým mužským vzorem, kterého některé děti doma nemají právě kvůli vysoké rozvodovosti v České republice.

Učitelé kritizovali hlavně to, že mají spoustu dalších povinností mimo svůj předmět, které jsou spojeny s učitelským povoláním. Není to pouze administrativa, ale i zastávání dalších funkcí a rolí ve škole, proto učitelům nezbývá tolik času soustředit se na samotné žáky nebo se dále vzdělávat ve svém oboru. Nejstarší zúčastněná učitelka se na téma nadměrné administrativy vyjádřila, že po několika letech, kdy učitelé nad RVP a následně ŠVP strávili stovky hodin školení, sezení, přemýšlení a psaní, každoročních

aktualizací a úprav, zase přichází pokyn z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, v podstatě, opět předělávat ŠVP, jelikož je momentálně v přípravě nové RVP. To by mělo přinést nová témata jako Obrana státu a další, která budou vyžadovat následná školení, aby je učitelé mohli efektivně zařazovat do svých hodin. Učitelka nazvala tyto neustálé a velmi rychle po sobě jdoucí změny „šikanou“ ze strany úředníků.

Pokud se podíváme na učebnice Českého jazyka, o kterých jsem hovořila výše, můžeme vidět, že do mluvnické části se OSV zapojuje velmi málo a obtížně s ohledem na požadavky RVP v kapitole o jazykových vzdělávacích oblastech. V Literatuře se s OSV pracuje o poznání lépe, což se shoduje i s názory učitelů v jejich výpovědích na toto téma. Úkoly v učebnici Literatury mají charakter vztahující se k úryvku z knihy, například popis hlavního hrdiny nebo určitého dilema v článku.

V učebnicích Anglického jazyka jsem na cvičení na rozvoj osobnosti a různých sociálních dovedností narážela častěji než v učebnici české Mluvnice a byly lépe provázané s právě probíraným tématem. Pozorovala jsem, že taková cvičení v učebnici angličtiny byla rovnoměrně rozprostřena do celého tématu na rozdíl od učebnice Českého jazyka - Mluvnice, kde se tato cvičení objevovala jen na začátku nového tématu. Úkoly v učebnici *Project Plus* dávají z větší části spíše náměty ke konverzaci. Tématika je většinou blízká žákům. Mají řešit různé každodenní životní situace nebo aktuální problémy společnosti.

ZÁVĚR

Přestože je Osobnostní a sociální výchova poměrně čerstvou záležitostí, při vytváření práce jsem zjistila, že učitelé s tímto tématem pracovali již před vznikem Rámcového vzdělávacího programu, aniž by toto téma mělo nějaký konkrétní název. Několik učitelů poukazovalo na to, že jim RVP přijde zbytečností právě proto, že některé věci dělali automaticky před touto změnou ve vzdělávacím systému se stejným záměrem jako teď - vychovat žáka pro život. To je úkol celé školní docházky bez ohledu na to, jestli je to předepsáno v průřezových tématech. Učitelé na druhou stranu zmiňovali, že rozumí opodstatnění jejich zařazení, protože v dnešní společnosti se na tyto složky zapomíná, přestože jsou ve finále důležitější než naučená fakta. V jazykových oblastech můžeme tento aspekt vidět nejsilněji. Učitelé dávají přednost tomu, aby žáci uměli komunikovat a nestydět se říct svůj názor a umět ho efektivně vyjádřit. Bez komunikace se totiž v dnešním světě neobejdeme.

Učitelé si dále stěžovali na nadměrnou administrativu (tematické plány, ŠVP, preventivní programy aj.) a tím pádem nedostatek kvalitního času, kdy by se učitelé mohli s chutí věnovat právě aplikaci všech požadavků OSV.

Zjistila jsem, že učitelům nedělá problém zapojovat do výuky nové metody k rozvoji nejrůznějších dovedností a dělají to dokonce ve svém předmětu často. Zaměřují se na témata, která jsou pro žáka blízká nebo potřebná, a tak zabezpečují víceúčelovost vzdělání. Učitelé pomáhají předávat nejen znalosti a vědomosti, ale také vzory chování v naší společnosti, zvyky a tradice a snaží se o podporu dobrých mezilidských vztahů a slušného chování žáků.

Jak je zřejmé z výzkumného šetření, učitelé s tímto tématem pracují, dělají to cíleně, a přesto to považují za zcela přirozené. Zastávají názor, že škola může osobnost žáka do určité míry formovat, usměrňovat jeho chování a pomáhat mu, aby byl kvalitně sociálně vybaven. To však nezávisí pouze na učitelích, ale také na rodině a poměrech, ze kterých žák pochází, a mimoškolních aktivitách. Učitelé také oceňují práci psychologů a pedagogů, kteří se zabývají podrobným popisem tématu Osobnostní a sociální výchovy a usnadňují tak práci učitelům na základních školách. Ti jejich poznatky převádějí do praxe a snaží se, aby z těchto aktivit mohli žáci vytěžit co nejvíce ve svém budoucím osobním a profesním životě.

Cílem této práce bylo podat ucelený obraz o tom, co můžeme chápat jako Osobnostní a sociální výchovu díky teoretickému zpracování nejrůznějších specialistů s návazností na to, jak chápou tuto problematiku skuteční učitelé v praxi. Musím ale na závěr své práce dodat, že tyto výsledky jsou pouhým zlomkem. Troufám si říct, že v budoucnu by bylo zajímavé přezkoumat mnohem větší vzorek výpovědí učitelů a k takovým výsledkům by mohlo být později přihlédnuto jako na realitu každodenního života učitelů základních škol během tvoření dalších teoretických příruček a odborných knih.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál 2007. 656 s. ISBN 978-80-7367-273-7

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 2. vyd. Praha: Portál 2003. 384 s. ISBN 80-7178-626-8

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada 2007. 288 s. ISBN 978-80-247-1168-3

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál 2006. 272 s. ISBN 80-7178-944-5

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada 2010, ISBN 978-80-247-3357-9

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál 2009. 288 s. ISBN 978-80-7367-628-5

SRB, V. a kol. *Jak na osobnostní a sociální výchovu?* Projekt Odyssea 2007. ISBN 978-80-87145-01-2

VALENTA, J. *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. 1. vyd. Kladno: AISIS 2006. ISBN 80-239-4908-x

VALENTA, J. *Učíme (se) komunikovat*. 1. vyd. Kladno: AISIS 2005. ISBN 80-239-4514-9

KŘÍŽ, P. *Kdo jsem, jaký jsem*. Kladno: AISIS 2005. ISBN 80-239-4669-2

SEDLÁČKOVÁ, D. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada 2009. ISBN 978-80-247-2685-4

VALENTA, J. *Učit se být: témata a praktické metody pro osobnostní a sociální*

výchovu na ZŠ a SŠ., 2. vyd. Praha: Agentura 2003. ISBN 80-239-4514-9

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. A KOL.: *Pedagogické otázky současnosti*, Praha: ISV nakladatelství 1994.

GILLERNOVÁ, I., KREJČOVÁ, L. a kol. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada 2012. str. 51-62. ISBN 978-80-247-3472-9

KOTÁSEK, J. *Učení je skryté bohatství - Zpráva Mezinárodní komise UNESCO "Vzdělávání pro 21. století"*. Praha 1997

JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, Praha: VÚP 2007

KOTÁSEK., J. a kol. *Národní program rozvoje vzdělávání v ČR: Bílá kniha*. Praha: Tauris 2001. ISBN 80-211-0372-8

GAVORA, P. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: Paido 2005. ISBN 80-7315-104-9

NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Management Press 1993. ISBN 80-85603-34-9

NEDLEY, N. *Život bez deprese*. Praha: Advent-Orion spol. s.r.o. 2007. ISBN 978-80-7172-023-2

FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se*. 2. vyd. Praha: Portál 2011. ISBN 978-80-262-0043-7

SITNÁ, D. *Metody aktivního učení*. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-246-1

TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*, Praha: Portál 2009, ISBN 978-80-7367-527-1

KALOUS, J., VESELÝ, A. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*, Praha: Karolinum

2006, ISBN 80-246-1260-7

KYRIACOU, CH. *Klíčové dovednosti učitele*. Praha: Portál 2008. ISBN 978-80-7367-434-2

JANÍKOVÁ, V. *Výuka cizích jazyků*. Praha: Grada 2011. str. 50-63. ISBN 978-80-247-3512-2

ČECHOVÁ, B. *Nápady pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí žáků*. 1.vyd. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-388-8

PASCH, M., GARDNER, T.G., LANGEROVÁ, G.M., STARKOVÁ, A.J., MOODYOVÁ, CH.D. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině: jak pracovat s kurikulem*. 2. vyd. Praha: Portál 2005. 416 s. ISBN 80-7367-054-2

HLAVIČKOVÁ, Z. *100 aktivit pro výuku angličtiny*. 1. vyd. Praha: Portál 2010. str. 9-11. ISBN 978-80-7367-769-5

KEOGH, B. *Temperament ve třídě*. Praha: Grada 2007. 176 s. ISBN 978-80-247-1504-9

JEZBEROVÁ, R. *Žákovské projekty - cesta ke kompetencím*, Praha: Národní ústav pro vzdělávání 2011. str. 5-20. ISBN 978-80-86856-77-3

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 1995, str. 184. ISBN 80-7178-029-4

PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál 2009, str. 194-195 a 348-352, ISBN 978-80-7367-546-2

HRDLIČKOVÁ, H., DĚDEČEK, J., HRDLIČKOVÁ, J., HORÁČKOVÁ, M. *Český jazyk pro 9. ročník ZŠ a příslušný ročník víceletých gymnázií - 1. díl - Učivo o jazyce*. Praha: Alter 2001, str. 49-51. ISBN 80-7245-019-0

LÍSKOVCOVÁ, M., STAUDKOVÁ, H. a kol. *Literární výchova 9*. Praha: Alter 2001,

str. 5. ISBN 80-7245-022-0

LÍSKOVCOVÁ, M., REZUTKOVÁ, H. a kol. *Čítanka pro 9. ročník ZŠ a příslušné ročníky víceletých gymnázií*. Praha: Alter 2001. str. 6-11. ISBN 80-7245-017-4

FICHNOVÁ, K., SZOLIOVÁ, E. *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí*. Praha: Portál 2007, ISBN 978-80-7367-323-9

KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J., NEVOLOVÁ, D., KOPŘIVOVÁ, T. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála 2006. ISBN 978-80-904030-0-0

MAŇÁK, J., ŠVEC V. *Výukové metody*. Brno: Paido 2003. 219 s. ISBN 80-7315-039-5

MAŇÁK, J. a kol. *Alternativní metody a postupy*. Brno: Masarykova univerzita 1997. 90 s. ISBN - 80-210-1549-7

PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. Praha: Portál 1999. 320 s. ISBN 80-7178-290-4

JANÍKOVÁ, V., PÍŠOVÁ, M., HANUŠOVÁ, S. *Výzkum výuky cizích jazyků*. Brno: Muni press 2011. ISBN 978-80-210-5719-7

HLAVÁČEK, A. *Multidisciplinární aspekty utváření komunikativní kompetence při výuce cizích jazyků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta. ISBN 80-7290-076-5

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál 2005. ISBN 978-80-7367-485-4

MIKOVÁ, Š. Extravert a introvert ve třídě. *Rodina a škola*. 2010, roč. LVII, č. 5, str. 18-19

TĚHŤALOVÁ, M. Osobnost může z dítěte vychovat jen člověk, který je sám osobností. *Rodina a škola*. 2012, roč. LIX, č. 3, str.6-9

ČERYCH, L., HAUSENBLAS, O., KOUCKÝ, J. *České vzdělání a Evropa: strategie rozvoje lidských zdrojů v České republice při vstupu do Evropské unie*. Praha: Tauris 1999. ISBN 80-211-0307-8

Elektronické dokumenty

Často kladené dotazy ohledně mnohojazyčnosti a výuky jazyků. [cit. 1.11.2012]
Dostupné z WWW <http://ec.europa.eu/languages/orphans/faq_cs.htm#14>

Evropa komunikuje v „deformované“ angličtině. [cit. 3.11.2012] Dostupné z WWW
<<http://www.euractiv.cz/evropske-institute/clanek/evropa-komunikuje-v-deformovane-anglictine-007959>>

Evropská komise. Tisková zpráva. Eurobarometr: 98 % lidí tvrdí, že učení se cizím jazykům je pro děti prospěšné, v testech se však projevily nedostatky ve znalostech. Brusel: 21.června 2012 [cit. 7.11.2012]. Dostupné z WWW
<http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-679_cs.htm?locale=en>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 - rozhovory

Příloha č. 2 - popis projektů

Příloha č. 3 - pracovní listy

Příloha č. 4 - fotografie Literární toulky

Příloha č. 5 - texty učebnic

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - rozhovory

Rozhovor č. 1

Učitel: A

Pohlaví: žena

Věk: 35 let

Délka praxe: 7 let

Škola: Základní škola v Českých Budějovicích

Místo konání rozhovoru: kabinet českého jazyka

Vyučovaný předmět: český jazyk

1. Jak hodnotíte zařazení OSV jako průřezového tématu do výuky?

„Myslím si, že patří do výuky, akorát je problém, jak se zařazuje. Ale toto hodnotím pozitivně.“

2. Myslíte si, že je nutné provádět na ZŠ záměrně osobnostní a sociální výchovu?

„Ano, protože ty děti se v dnešní době nemají kde naučit, jak vystupovat na veřejnosti, nestydět se nebo spolupracovat. Navíc v jejich věku, třeba v šesté třídě je to to nejlepší období, kdy se to můžou naučit. Čím jsou starší, tím mají větší zábrany a těžko s tím později lze pracovat.“

3. Preferujete prolínání OSV všemi předměty nebo byste raději zařadil/a nebo vymezil OSV jako samostatný předmět? Popřípadě navrhněte, jak Vy byste řešil/a problematiku tohoto tématu?

„Preferuji prolínání, protože brát to jen vytržené z kontextu nemá smysl. Pro děti by to byla akorát hodina navíc a těch už tak mají hodně. Pokud je zapojování nenásilné do všech předmětů, tak ty děti si ani neuvědomí, že se učí sociální dovednosti.“

4. U jaké věkové kategorie je pro Vás rozvíjení osobnosti a sociálních dovedností nejdůležitější?

„No, tak já sice učím na druhém stupni, ale čím dřív tím líp. Klidně už ve druhé, třetí třídě.“

5. Znáte nějaké metody k rozvoji? Jaké?

„Třeba brainstorming. Ale já se ve svých hodinách spíše zaměřuji na to, aby žáci komunikovali, takže občas děláme diskuzní kroužek. Žáci musí v hodinách literatury

přednášet básně, číst nahlas před ostatními. Podle mě to ani nelze brát jako metody. Používám je, aniž bych si to uvědomovala.“

6. Jak často metody používáte během výuky?

„Snažím se pravidelně, ale vzhledem k některé látce to nejde vždy.“

7. Jde pokaždé skloubit dohromady probíranou látku s konkrétní metodou?

„V češtině, myslím, že ne.“

8. Jsou ve Vaší učebnici jazyka, kterou se třídou používáte, cvičení na podporu rozvoje osobnosti nebo sociálních dovedností?

„Ano. Učíme podle Altera, bereme z té učebnice ale jen některá cvičení. Naše metodika je založená na tom, že děti dojdou k pravidlům v mluvnici samy. Musí dojít samy k závěru.“

9. Používáte nějaké odborné knihy nebo učebnice, kde čerpáte nápady k rozvoji osobnosti a soc. dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím, jejich tituly.

„Nepoužívám.“

10. Zastáváte názor, že OSV má své místo ve výuce?

„Určitě má svoje místo.“

11. Myslíte si, že OSV může předcházet některým kázeňským problémům, se kterými se na ZŠ setkáváme denně?

„To nevím, nejsem si jistá. Ale pokud se jedná o nějaké každodenní kázeňské přestupky, tak si myslím, že to pomůže, aby se žáci naučili naslouchat druhému, když jeden mluví a druhý mu neskáče do řeči. To i v případě, když nemluví zrovna učitel, díky čemuž se učí i slušnému chování. Já ale musím říct, že my tady ve škole máme výborné vztahy. Není to nic zvláštního, že se baví páťák s osmákem. Ani mezi dívkami nejsou žádné pomluvy.“

12. Jak se s OSV dá pracovat zrovna ve výuce jazyků?

„V jazyce je to hlavně o komunikaci a o tom umět pracovat ve skupinách.“

13. Na co v rámci OSV by měl být během výuky jazyka (ČJ nebo AJ) podle Vás kladen největší důraz?

„Po svých žácích chci, aby uměli plynule vyjadřovat svoje myšlenky, nebát se říct svůj názor a celkově efektivně komunikovat.“

14. K jakým cílům/výstupům OSV by se měli žáci podle Vás v rámci výuky vést?

„Hlavně ke komunikativní kompetenci - umět naslouchat, vnímat druhého, dokázat reagovat na to, co bylo řečeno. Pak respektovat autoritu, což si nacvičují při skupinových pracích, kde bývá vždy někdo nadřazený. Může jim to pomoci v pracovním životě. Také prosazovat svůj názor, ale aby to nebylo na úkor druhých.“

15. Myslíte, že se Vám tyto cíle popsané v RVP daří naplňovat?

„Jak v které třídě a ne u každého, ale u některých dětí vidím posun.“

16. Lze podle Vás zařazovat do výuky jazyka všechny tematické okruhy OSV popsané v RVP, tzn. seberegulace, psychohygienu, kreativita, kooperace, kompetice, hodnoty, postoje,...?

„Větší část lze.“

17. Uvažujete nad tím, že tím, co říkáte a jak se chováte, dáváte sám/sama žákům příklad?

„Určitě a hlavně si to uvědomuju teď, kdy mám svoje děti. To, co člověk dělá, po něm děti opakují.“

18. Považujete se za dobrý vzor Vašich žáků?

„Nevím, snažím se být.“

19. Máte Vy nějaké pozitivní/negativní zkušenosti se zařazováním OSV do Vašeho předmětu?

„Nemám nic konkrétního.“

20. Vidíte sám/sama na žácích změny v chování díky rozvoji os. a soc. dovedností?

„Ano, pokud jsou k dovednostem vedeni delší dobu. Například se zlepšily vztahy mezi žáky, už se sobě neposmívají, když někdo řekne něco špatně.“

21. Může OSV přispívat ke kvalitnějšímu každodennímu životu žáků a v čem?

„Ano, hlavně v dospělosti v osobním a profesním životě. Umět si zorganizovat svůj čas a přizpůsobit se.“

22. Máte nějaké poznámky či připomínky, které Vás v průběhu rozhovoru napadly?

„Chtěla bych jen doplnit, že třeba mimoškolní aktivity, výlety a exkurze by se také určitě měly brát v úvahu v tom, že žákovu osobnost velmi ovlivňují. Považuji to také za součást Osobnostní a sociální výchovy, pouze v těchto případech všechno není řízeno učiteli a děti nesedí ve třídě.“

Rozhovor č. 2

Učitel: B

Pohlaví: žena

Věk: 29 let

Délka praxe: 6 let

Škola: Základní škola v Českých Budějovicích

Místo konání rozhovoru: zkušební kuchyňka

Vyučovaný předmět: český jazyk

1. Jak hodnotíte zařazení OSV jako průřezového tématu do výuky?

„Je určitě důležité, aby s tímhle byly děti seznamovány, protože jak rychle se populace vyvíjí kupředu, tak se na rozvoj osobnostních a sociálních složek více zapomíná, přitom je to pro život to nejdůležitější.“

2. Myslíte si, že je nutné provádět na ZŠ záměrně osobnostní a sociální výchovu?

„Ano, protože na základní škole máme možnost žáka ovlivnit, i když nezastávám názor, že ho vychováváme. To si nese z rodiny. My jako učitelé jim můžeme dát pouze náhled na spoustu věcí. Doma, co se týče téhle oblasti, se jim rodiče nevěnují, protože doufají, že tohle splní škola. Bohužel, pro některé děti je život ještě těžší tím, že jsou z rozvedených rodin, takže to беру tak, že už tím OSV má ve škole své opodstatnění.“

3. Preferujete prolínání OSV všemi předměty nebo byste raději zařadil/a nebo vymezil OSV jako samostatný předmět? Popřípadě navrhněte, jak Vy byste řešil/a problematiku tohoto tématu?

„Nechala bych to prolínat všemi předměty.“

4. U jaké věkové kategorie je pro Vás rozvíjení osobnosti a sociálních dovedností nejdůležitější?

„Už je to důležité od první třídy. Člověk se totiž dá ovlivnit nejvíce do šesti let, proto si nese nějaké návyky už z rodiny, my už ho ve škole jen usměrňujeme.“

5. Znáte nějaké metody k rozvoji? Jaké?

„Pro mě je těžké říct názvy metod, protože většinou používám různé aktivity, které jsou běžné a běžné byly vždy. Třeba diskuze, hraní rolí, práce ve dvojicích, projekty, skládkové učení, předávání si informací.“

6. Jak často metody používáte během výuky?

„Když ta možnost je, tak je využívám často. Ale stihnout veškerou látku během roku a k tomu se snažit skloubit dohromady ještě OSV je občas nadlidský úkol pro učitele. Snažím se ale hodně odlišovat metody práce, aby hodiny nebyly nudné. Většinou žáky tyto aktivity rozdvádí natolik, že je pak těžké udržet je v lavici, aby dávali pozor na látku, kterou vykládám.“

7. Jde pokaždé skloubit dohromady probíranou látku s konkrétní metodou?

„Záleží hodně na látce. Pokaždé ale ne.“

8. Jsou ve Vaší učebnici jazyka, kterou se třídou používáte, cvičení na podporu

rozvoje osobnosti nebo sociálních dovedností?

„Občas to tam najdu. Například čteme text a za úkol mají děti vyjádřit, jestli něco podobného prožily a jak by se zachovaly v takové situaci.“

9. Používáte nějaké odborné knihy nebo učebnice, kde čerpáte nápady k rozvoji osobnosti a soc. dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím, jejich tituly.

„Půjčuju si knížky v knihovně na toto téma a velkým zdrojem je pro mě internet. Konkrétní názvy knih si ale nepamatuju.“

10. Zastáváte názor, že OSV má své místo ve výuce?

„V dnešní době určitě ano, když se podíváme, jak se lidi k sobě navzájem chovají.“

11. Myslíte si, že OSV může předcházet některým kázeňským problémům, se kterými se na ZŠ setkáváme denně?

„Ano, a jako třídní na to kladu zvláštní důraz a vždy je upozorním, pokud se mi nějaké chování nelíbí. Hodně to spolu probíráme. Pokud udělají něco špatného, říkám jim, že je lepší, když se přiznají a bude se to řešit férovým způsobem. Zdůrazňuju jim hlavně, že nebudu tolerovat žádnou lež a podvody. Jde o to, jak jim tuhle problematiku učitel podá a jakou k němu žáci mají důvěru. Chci, aby jejich kolektiv byl dobrý a rozuměli si spolu. Proto ví, že šikanou nebo záškoláctvím by u mě ztratili důvěru. Musím říct, že zatím tento vztah mezi mnou a žáky funguje.“

12. Jak se s OSV dá pracovat zrovna ve výuce jazyků?

„Hodně se to dá využít hlavně v hodinách literatury a slohu - popisu, charakteristice, vyprávění.“

13. Na co v rámci OSV by měl být během výuky jazyka (ČJ nebo AJ) podle Vás kladen největší důraz?

„To je otázka. Nejdůležitější je podle mě komunikace.“

14. K jakým cílům/výstupům OSV by se měli žáci podle Vás v rámci výuky vést?

„Aby se uměli chovat slušně, k sobě a k ostatním lidem, aby se uměli chovat ve společnosti, což si některé děti z domova nenesou a určité sociální návyky.“

15. Myslíte, že se Vám tyto cíle popsané v RVP daří naplňovat?

„Nedaří se to u všech dětí, ale myslím, že tak 80% dětí to zvládá.“

16. Lze podle Vás zařazovat do výuky jazyka všechny tematické okruhy OSV popsané v RVP, tzn. seberegulace, psychohygiena, kreativita, kooperace, kompetice, hodnoty, postoje,...?

„Co se týče všech předmětů na škole, tak ano, ale jen v češtině se to všechno nedá.“

17. Uvažujete nad tím, že tím, co říkáte a jak se chováte, dáváte sám/sama žákům

příklad?

„Pro mě je to alfa a omega. Pokud chci, aby mi žáci nechodili do hodin se žvýkačkou v puse, určitě si to nemůžu dovolit ani já. To bych je pak ničemu nenaučila. Když já se k nim budu chovat slušně, očekávám to samé od nich a ty děti to ví. To je priorita.“

18. Považujete se za dobrý vzor Vašich žáků?

„Je těžké, aby člověk hodnotil sám sebe, ale já jsem člověk, který je přísný a vyžaduji určitou disciplínu a dodržování pravidel. Pro mě to nejsou žáci, ale děti. Když vidím, že někdo ve třídě sedí sklíčeně, zajímá mě, co mu je a snažím se mu pomoc a dělat, co je v mých silách, ale je mi jasné, že každý to neocení.“

19. Máte Vy nějaké pozitivní/negativní zkušenosti se zařazováním OSV do Vašeho předmětu?

„Negativní určitě ne, ale při určitých aktivitách účast žáků nenutím, protože vím, že některých žáků se ty témata dotýkají osobně. Někdy je ale příjemné, že se přesto chtějí zapojit. Víam, že děti různé hry a aktivity baví, ale nemělo by jich být moc, protože se stává, že si toho přestanou vážit.“

20. Vidíte sám/sama na žácích změny v chování díky rozvoji os. a soc. dovedností?

„Určitě. Třeba se mi stalo, že žák si vymazal poznámku ze žákovské. Zeptala jsem se ho, proč to udělal a on mi přiznal, že se bál tatky. Tak jsem ho poslala, ať si tu poznámku nechá napsat znova. Asi po týdnu jsem jim kontrolovala žákovské a ta poznámka tam byla a byla podepsaná od tatínka.“

21. Může OSV přispívat ke kvalitnějšímu každodennímu životu žáků a v čem?

„Ano, může jim to pomoci dostat se na vysněnou školu, ve výběru povolání nebo při hledání partnera.“

22. Máte nějaké poznámky či připomínky, které Vás v průběhu rozhovoru napadly?

„Řada učitelů se snaží tyhle prvky do výuky zařazovat, jen si neuvědomuje, že je to zrovna náplň OSV.“

Rozhovor č. 3

Učitel: C

Pohlaví: muž

Věk: 36 let

Délka praxe: 13 let

Škola: Základní škola v Českých Budějovicích

Místo konání rozhovoru: kabinet anglického jazyka

Vyučovaný předmět: anglický jazyk

1. Jak hodnotíte zařazení OSV jako průřezového tématu do výuky?

„Tak teď je to pouze oficiální tím, že je to napsané v Rámcově vzdělávacím plánu, ale myslím si, že jsme to jako učitelé zařazovali už dřív. Možná, že se to nenazývalo Osobnostní a sociální výchova, ale je to součástí života a škola má připravovat pro život, čili to hodnotím jako přirozené, že se toto ve škole objevuje.“

2. Myslíte si, že je nutné provádět na ZŠ záměrně osobnostní a sociální výchovu?

„Něco uměle implantovat nemá cenu, určitě to musí být přirozené, ale učitel by si měl být vědom, že to dělá proto, aby žákovi pomohl v těchto oblastech. Z tohoto hlediska by to mělo být záměrné.“

3. Preferujete prolínání OSV všemi předměty nebo byste raději zařadil/a nebo vymezil OSV jako samostatný předmět? Popřípadě navrhněte, jak Vy byste řešil/a problematiku tohoto tématu?

„Tato výchova je spojena s komunikací, která probíhá ve všech předmětech, a tak bych to nechal prolínat.“

4. U jaké věkové kategorie je pro Vás rozvíjení osobnosti a sociálních dovedností nejdůležitější?

„Přiměřeně k věku různou mírou všude, tedy už od začátku školní docházky.“

5. Znáte nějaké metody k rozvoji? Jaké?

„V angličtině používám hlavně role play. Jinak metody jako diskuze jsou na základní škole omezeny jazykovou úrovní jazyka. Když je skupina schopná, tak diskuzi zařazuju, ale u některých žáků je to složitější, protože nemají dostatečnou slovní zásobu k danému tématu a nedokážou vyjádřit, co si myslí. V takových případech používám s žáky brainstorming, který je pro ně snazší.“

6. Jak často metody používáte během výuky?

„Snažím se co nejčastěji. Kladu ale větší důraz na to, aby nějakou novou dovednost měli možnost spíš využít v praxi, což je někdy časově náročné.“

7. Jde pokaždé skloubit dohromady probíranou látku s konkrétní metodou?

„Ano, jde, když má učitel snahu.“

8. Jsou ve Vaší učebnici jazyka, kterou se třídou používáte, cvičení na podporu rozvoje osobnosti nebo sociálních dovedností?

„Ano, používáme Projekty. Preferoval bych ale jinou učebnici, kde je návodů na rozvoj

dovedností víc a doplňují se s látkou.“

9. Používáte nějaké odborné knihy nebo učebnice, kde čerpáte nápady k rozvoji osobnosti a soc. dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím, jejich tituly.

„Ne.“

10. Zastáváte názor, že OSV má své místo ve výuce?

„Určitě.“

11. Myslíte si, že OSV může předcházet některým kázeňským problémům, se kterými se na ZŠ setkáváme denně?

„Bohužel se to nedá změřit. Musíme doufat, že to tak funguje. Protože se žáky snažím osobnostně a sociálně rozvíjet, nemůžu říct, jak by to vypadalo, kdybych to nedělal. Ale myslím si, že to pomáhá. Určitě to prohlubuje povědomí, co je ve škole správné a co ne. Řekl bych, že tato výchova může zastávat funkci jedné z prevencí před rizikovým chováním.“

12. Jak se s OSV dá pracovat zrovna ve výuce jazyků?

„Nejvíce asi z hlediska komunikace. Pro mě je i individuální činnost, nejen skupinová práce, velmi důležitá. Aby třeba žáci uměli poradit cizinci, nestyděli se a dokázali se srozumitelně vyjádřit.“

13. Na co v rámci OSV by měl být během výuky jazyka (ČJ nebo AJ) podle Vás kladen největší důraz?

„Aby se děti nebály komunikovat. To se zlepšuje, ale bylo to horší. Žáci se před sebou navzájem styděli mluvit. Ted' spoustu dětí chápe, že jim jazyk jde a nevadí jim komunikovat. Řekl bych, že by měl být kladen důraz, aby takových dětí přibývalo.“

14. K jakým cílům/výstupům OSV by se měli žáci podle Vás v rámci výuky vést?

„Těžiště je pro mě hlavně v komunikaci. Tu totiž jednou budou využívat při své práci nejvíce. Vždy budou v kontaktu s někým druhým. Je jedno, jestli komunikují v češtině nebo angličtině, ale musí rozumět tomu, co jim někdo říká a oni musí umět vyjádřit, co chtějí říct.“

15. Myslíte, že se Vám tyto cíle popsané v RVP daří naplňovat?

„To nedokážu posoudit, v něčem určitě. Dívám se na to vždy v rámci nějakého porovnání - v porovnání s jinými jsou naši žáci úspěšní. To bohužel neznamená, že všichni zvládají všechno. Bylo by asi špatné říct, že jsem sám se sebou spokojený, protože tím ztrácíte motor, jak se pořád zlepšovat, pracovat nejen na dětech, ale i na sobě a hledat nové cesty.“

16. Lze podle Vás zařazovat do výuky jazyka všechny tematické okruhy OSV

popsané v RVP, tzn. seberegulace, psychohygienu, kreativita, kooperace, kompetice, hodnoty, postoje,...?

„Musí být zařazovány všechny, ale dávkuje se to různou měrou. V angličtině se to během roku zvládnout dá. Buď samotnou aktivitou, co děti dělají nebo zařazeným tématem.“

17. Uvažujete nad tím, že tím, co říkáte a jak se chováte, dáváte sám/sama žákům příklad?

„Ano, velmi. Výchovná role učitelů je stejně důležitá jako vzdělávací. K informacím se v dnešní době žáci dostanou snadno, ale vědět, jak se chovat v různých situacích, to si málokdo nese z rodiny. Myslím na to pokaždé, když s žáky něco dělám. Že vše má svou příčinu a následek. Když jsem na ně našťvaný, tak je to vždy kvůli něčemu. Snažím se být spravedlivý. Navíc učitelů mužů ve školství není mnoho. Řekněme, že polovina žáků je z rozvedených rodin a žijí s matkou. Tím pádem nemají žádný mužský vzor, což je špatné hlavně u chlapců. Většina problematických dětí pochází právě z rozvedených rodin.“

18. Považujete se za dobrý vzor Vašich žáků?

„Jak jsem řekl, snažím se být vzorem, protože vím, že spoustu dětí ho doma nemá. Ale nemůžu říct, jestli jsem dobrý vzor. Chovám se tak, jak si přeju, aby se jednou chovali moji žáci.“

19. Máte Vy nějaké pozitivní/negativní zkušenosti se zařazováním OSV do Vašeho předmětu?

„Nevybavuju si nic zásadního.“

20. Vidíte sám/sama na žácích změny v chování díky rozvoji os. a soc. dovedností?

„Těžko se to porovnává. Kdybych měl jednu třídu, kde budeme OSV dělat a druhou, kde ne, tak by se to dalo nějak zhodnotit. Záleží i na věku a na vývojové fázi, na prvním stupni jsou žáci spíš takoví hravější, rádi komunikují, ale jakmile přijdou do puberty, zajímají je úplně jiné věci. Ty změny nebo vývoj chování jde v různých vlnách.“

21. Může OSV přispívat ke kvalitnějšímu každodennímu životu žáků a v čem?

„Ano, určitě. K tomu OSV slouží, aby pomáhala. Jak jsem už zmínil, hlavně v osobním životě nebo v zaměstnání.“

22. Máte nějaké poznámky či připomínky, které Vás v průběhu rozhovoru napadly?

„U nás každý rok probíhá projekt, který mají na starosti dohromady čtvrtáci s osmáky. Tam je vidět, jak se časem navzájem sehrají a osmáci fungují pro ty menší děti jako vzor. Děti mají pocit úspěchu, když jim poté projekt pochválíme. Ti menší žáci, když

dojdou do osmičky, se pak té práce chopí úplně jinak než před čtyřmi lety. Dokážou být těmi, co vedou, vymýšlejí a jsou zodpovědní a to chápu jako přínos této výchovy a celkově nových metod.“

Rozhovor č. 4

Učitel: D

Pohlaví: žena

Věk: 36 let

Délka praxe: 5 let

Škola: Základní škola v Táboře

Místo konání rozhovoru: kabinet anglického jazyka

Vyučovaný předmět: anglický jazyk

1. Jak hodnotíte zařazení OSV jako průřezového tématu do výuky?

„Jako průřezové téma je OSV zařazena do každého předmětu, hodnotím to jako dobré, smysluplné, avšak stoprocentní naplňování se nedaří.“

2. Myslíte si, že je nutné provádět na ZŠ záměrně osobnostní a sociální výchovu?

„Určitě ano.“

3. Preferujete prolínání OSV všemi předměty nebo byste raději zařadil/a nebo vymezil OSV jako samostatný předmět? Popřípadě navrhněte, jak Vy byste řešil/a problematiku tohoto tématu?

„Rozhodně by měla OSV prolínat všemi předměty. Nicméně nevidím jako špatné mít také samostatný předmět OSV.“

4. U jaké věkové kategorie je pro Vás rozvíjení osobnosti a sociálních dovedností nejdůležitější?

„Už v mladším školním věku, to je první stupeň ZŠ.“

5. Znáte nějaké metody k rozvoji? Jaké?

„Například hraní rolí, reflexe, komunitní a diskuzní kruh, kooperativní nebo skládkankové učení. Ty mě momentálně napadají.“

6. Jak často metody používáte během výuky?

„V rámci Aj občas, ale v rámci výchovy k občanství, kterou učím jako druhý předmět na této škole, velmi často.“

7. Jde pokaždé skloubit dohromady probíranou látku s konkrétní metodou?

„Ano, pokud s tím počítám a volím metodu podle tématu.“

8. Jsou ve Vaší učebnici jazyka, kterou se třídou používáte, cvičení na podporu rozvoje osobnosti nebo sociálních dovedností?

„Ano, používáme Project a Chatterbox.“

9. Používáte nějaké odborné knihy nebo učebnice, kde čerpáte nápady k rozvoji osobnosti a soc. dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím, jejich tituly.

„Ano, ale čerpám ze seminářů, školení a internetu.“

10. Zastáváte názor, že OSV má své místo ve výuce?

„Na sto procent.“

11. Myslíte si, že OSV může předcházet některým kázeňským problémům, se kterými se na ZŠ setkáváme denně?

„Rozhodně ano. Třeba pokud se jedná o šikanu nebo rasovou nesnášenlivost.“

12. Jak se s OSV dá pracovat zrovna ve výuce jazyků?

„OSV lze uplatnit hlavně při nácviu komunikativních dovedností, v rámci informací o cizích zemích pro poznávání sebe sama a poznávání jiných lidí a v rámci poslechů a mluvení pro rozvíjení smyslové vnímání a soustředění.“

13. Na co v rámci OSV by měl být během výuky jazyka (ČJ nebo AJ) podle Vás kladen největší důraz?

„Podle mě je to cvičení soustředění, vztah k sobě samému a vztah k druhým lidem, stanovování osobních cílů a kroků k jejich dosahování, vzájemné poznávání se ve třídě, tolerance k odlišnostem, dobré mezilidské vztahy a rozvoj spolupráce.“

14. K jakým cílům/výstupům OSV by se měli žáci podle Vás v rámci výuky vést?

„Především k odpovědnosti, samostatnosti a spolupráci“

15. Myslíte, že se Vám tyto cíle popsané v RVP daří naplňovat?

„Myslím, že se mi je nedaří naplňovat zcela, stále je ještě větší důraz kladen na obsah učiva než na kompetence a dovednosti“

16. Lze podle Vás zařazovat do výuky jazyka všechny tematické okruhy OSV popsané v RVP, tzn, seberegulace, psychohygiena, kreativita, kooperace, kompetice, hodnoty, postoje,...?

„Není to možné, některé jsou zde vhodnější, jiné méně. V praxi to také tak máme ve škole nastavené, máme přehled témat OSV a do předmětu si každý zařazuje ta, která jsou pro danou látku či téma vhodná.“

17. Uvažujete nad tím, že tím, co říkáte a jak se chováte, dáváte sám/sama žákům příklad?

„Rozhodně ano. Příklad, osobní postoje a jednání učitele považuji za nejpodstatnější

nástroj pro ovlivňování žáků. “

18. Považujete se za dobrý vzor Vašich žáků?

„Ano, ale ne bezchybný. “

19. Máte Vy nějaké pozitivní/negativní zkušenosti se zařazováním OSV do Vašeho předmětu?

„Zkušenost mám takovou, že je nutné zařazovat OSV do předmětu postupně a systematicky a zpočátku cíleně a vědomě. Žáci by měli být obeznámeni, že učitelům nejde jen o to vyučovat, ale také naučit je správným postojům a hodnotám. Má zkušenost je taková, že žáci se nestaví k tomuto vstřícně, nechápou, k čemu je učitelé vedou. A učitelé nemají dostatek času se OSV věnovat podle potřeb. “

20. Vidíte sám/sama na žácích změny v chování díky rozvoji os. a soc. dovedností?

„Změny přichází velice pozvolna, větší posun je vidět u mladších žáků. Zde je také větší prostor pro přirozené začleňování OSV do výuky, na druhém stupni to vidím jako náročnější a vhodný by mi přišel samostatný předmět. “

21. Může OSV přispívat ke kvalitnějšímu každodennímu životu žáků a v čem?

„Pokud se s OSV pracuje intenzivně a obě strany jsou naladěny vstřícně, určitě to žákům pomoci může v lepší komunikaci s ostatním, vzájemné pomoci, úctě a také sebehodnocení. “

22. Máte nějaké poznámky či připomínky, které Vás v průběhu rozhovoru napadly?

„Napadalo mě, že je opravdu obtížné v praxi pracovat na OSV, pokud má učitel před sebou především úkol učit látku. Myslím, že v mém pojetí učení se velmi pozvolna toto posouvá a samozřejmě stále mám pocit, že jsou předměty vhodnější pro práci s OSV, nicméně rozhodně patří do každého předmětu. Posledních několik měsíců, možná pár let je na naší škole po vzájemné shodě učitelů jasná tendence mnohem více pracovat s OSV v rámci výuky. Považujeme to za hodně důležitou oblast pro zdravý rozvoj žáků ve škole, především si od toho slibujeme zlepšení celkové atmosféry ve škole, vylepšení vztahů mezi žáky samotnými a také mezi učiteli a žáky a samozřejmě i ve vztahu k rodičům. Snažíme se především klást důraz na samostatnost, zodpovědnost a spolupráci mezi žáky. “

Rozhovor č. 5

Učitel: E

Pohlaví: žena

Věk: 44 let

Délka praxe: 13 let

Škola: Gymnázium v Táboře

Místo konání rozhovoru: kabinet českého jazyka

Vyučovaný předmět: český jazyk

1. Jak hodnotíte zařazení OSV jako průřezového tématu do výuky?

„Je to základní poslání učitele, nepotřebuji to zařazovat do hodin jako průřezové téma, dělalo se to vždy.“

2. Myslíte si, že je nutné provádět na ZŠ záměrně osobnostní a sociální výchovu?

„Myslím si, že je nutné vychovávat příkladem, určitě ne násilně. Když se žáky dělám nějaké cvičení, určitě si neříkám, že teď procvičujeme řešení problémů.“

3. Preferujete prolínání OSV všemi předměty nebo byste raději zařadil/a nebo vymezil OSV jako samostatný předmět? Popřípadě navrhněte, jak Vy byste řešil/a problematiku tohoto tématu?

„Preferuji prolínání, je to přirozenější.“

4. U jaké věkové kategorie je pro Vás rozvíjení osobnosti a sociálních dovedností nejdůležitější?

„Už při vstupu na základní školu.“

5. Znáte nějaké metody k rozvoji? Jaké?

„Používám praktické metody a hry.“

6. Jak často metody používáte během výuky?

„Snažím se téměř každou hodinu.“

7. Jde pokaždé skloubit dohromady probíranou látku s konkrétní metodou?

„V hodinách literatury a slohu velmi často. V jazyce, tedy myslím v mluvnici, velmi omezeně.“

8. Jsou ve Vaší učebnici jazyka, kterou se třídou používáte, cvičení na podporu rozvoje osobnosti nebo sociálních dovedností?

„Bohužel nejsou.“

9. Používáte nějaké odborné knihy nebo učebnice, kde čerpáte nápady k rozvoji osobnosti a soc. dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím, jejich tituly.

„Ne.“

10. Zastáváte názor, že OSV má své místo ve výuce?

„OSV je pro mě přirozený proces a je zapojován nenásilně, takže ano.“

11. Myslíte si, že OSV může předcházet některým kázeňským problémům, se kterými se na ZŠ setkáváme denně?

„Ano, například šikaně.“

12. Jak se s OSV dá pracovat zrovna ve výuce jazyků?

„Zaměřuji se hlavně na výběr vhodných témat v jazyce, kde můžeme procvičovat i sociální dovednosti. Ale někdy je to náročné.“

13. Na co v rámci OSV by měl být během výuky jazyka (ČJ nebo AJ) podle Vás kladen největší důraz?

„Chci, aby žáci v mých hodinách byli kreativní, a dopřávám jim pro to i dostatek místa, třeba ve slohových pracích nebo v hodinách literatury. Zapojuju hodně i práci ve skupinách, takže kladu důraz na týmovou spolupráci. S tím souvisí, aby spolu žáci uměli komunikovat.“

14. K jakým cílům/výstupům OSV by se měli žáci podle Vás v rámci výuky vést?

„Domnívám se, že důležitá je hlavně kreativita, sebereflexe a studenti by se měli také naučit rozpoznat manipulaci a umět na ní reagovat.“

15. Myslíte, že se Vám tyto cíle popsané v RVP daří naplňovat?

„Dbám na to, takže ano, myslím, že daří.“

16. Lze podle Vás zařazovat do výuky jazyka všechny tematické okruhy OSV popsané v RVP, tzn. seberegulace, psychohygienu, kreativita, kooperace, kompetice, hodnoty, postoje,...?

„Ano, různými způsoby.“

17. Uvažujete nad tím, že tím, co říkáte a jak se chováte, dáváte sám/sama žákům příklad?

„Určitě, jako profesorka na gymnáziu, které má v našem městě dlouhou tradici, musím vystupovat seriózně a předávat dobré vzory chování i svým žákům.“

18. Považujete se za dobrý vzor Vašich žáků?

„Ano.“

19. Máte Vy nějaké pozitivní/negativní zkušenosti se zařazováním OSV do Vašeho předmětu?

„Jen pozitivní.“

20. Vidíte sám/sama na žácích změny v chování díky rozvoji os. a soc. dovedností?

„Většinou učím češtinu na osmiletém gymnáziu už od primy. Změny jsou, ale probíhají postupně. Ovšem, pokud porovnáám žáky osmiletého a čtyřletého gymnázia - mezi některými třídami jsou rozdíly na konci studia velké.“

21. Může OSV přispívat ke kvalitnějšímu každodennímu životu žáků a v čem?

„Ano, hlavně ve vztazích mezi sebou.“

22. Máte nějaké poznámky či připomínky, které Vás v průběhu rozhovoru napadly?

„V tuto chvíli mě nic nenapadá.“

Rozhovor č. 6

Učitel: F

Pohlaví: žena

Věk: 57 let

Délka praxe: 29 let

Škola: Základní škola v Táboře

Místo konání rozhovoru: jazyková třída

Vyučovaný předmět: anglický jazyk

1. Jak hodnotíte zařazení OSV jako průřezového tématu do výuky?

„V oblasti jazyka a jazykové komunikace je nezbytné OSV zařazovat vzhledem k dovednosti dobré komunikace, týmové spolupráce se zaměřením na každodenní komunikaci v různých situacích formou her, cvičení a modelových situací.“

2. Myslíte si, že je nutné provádět na ZŠ záměrně osobnostní a sociální výchovu?

„Určitě ano, zaměřovat se již na ZŠ na individuální přístup k žákovi a pomáhat mu tak zvládat nejen učivo, ale i praktické životní dovednosti.“

3. Preferujete prolínání OSV všemi předměty nebo byste raději zařadil/a nebo vymezil OSV jako samostatný předmět? Popřípadě navrhněte, jak Vy byste řešil/a problematiku tohoto tématu?

„Určitě bych dala přednost prolínání OSV všemi předměty a využívat specifických oblastí v probíraných tématech. Větší prostor bych dala v předmětu Výchova ke zdraví.“

4. U jaké věkové kategorie je pro Vás rozvíjení osobnosti a sociálních dovedností nejdůležitější?

„V současné době je důležité rozvíjet tyto dovednosti již od nejmladšího věku již na prvním stupni ZŠ.“

5. Znáte nějaké metody k rozvoji? Jaké?

„Hry, skupinová práce, cvičení na pozornost a soustředění, zapamatování.

Cvičení na sebepoznání, zvládání stresových situací, vyjádření pocitů pomocí mimiky a

pantomimy, utvářet vztahy ve třídě, učit se naslouchat, pomáhat při organizaci.“

6. Jak často metody používáte během výuky?

„Občas, podle situace a tématu.“

7. Jde pokaždé skloubit dohromady probíranou látku s konkrétní metodou?

„Ne vždy.“

8. Jsou ve Vaší učebnici jazyka, kterou se třídou používáte, cvičení na podporu rozvoje osobnosti nebo sociálních dovedností?

„Určitě formy dialogů s řešením různých životních situací, např. denní program, návštěva lékaře, volný čas apod.“

9. Používáte nějaké odborné knihy nebo učebnice, kde čerpáte nápady k rozvoji osobnosti a soc. dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím, jejich tituly.

„Ano. Spíše vycházím z poznatků získaných na školení, časopisů Moderní vyučování, popřípadě zkušeností uveřejněných v Učitelských novinách.“

10. Zastáváte názor, že OSV má své místo ve výuce?

„Určitě ano.“

11. Myslíte si, že OSV může předcházet některým kázeňským problémům, se kterými se na ZŠ setkáváme denně?

„Jestliže je práce návazná, cílená, soustavná a jednotná, tak určitě ano.“

12. Jak se s OSV dá pracovat zrovna ve výuce jazyků?

„V rozvíjení schopnosti poznání, konkrétně cvičení na zapamatování nebo přiřazování pojmů jako je tomu u pexesa a také rozlišování tvarů třeba u nepravidelných sloves.“

13. Na co v rámci OSV by měl být během výuky jazyka (ČJ nebo AJ) podle Vás kladen největší důraz?

„Určitě na komunikační schopnosti v daných běžných životních situacích.“

14. K jakým cílům/výstupům OSV by se měli žáci podle Vás v rámci výuky vést?

„Cílem komunikace v cizím jazyce by měla být dovednost informovat, odmítnout, umět se omluvit, pozdravit, požádat o cokoli, vysvětlit něco a pomoci druhému.“

15. Myslíte, že se Vám tyto cíle popsané v RVP daří naplňovat?

„Jak kdy a jak u koho.“

16. Lze podle Vás zařazovat do výuky jazyka všechny tematické okruhy OSV popsané v RVP, tzn. seberegulace, psychohygiena, kreativita, kooperace, kompetice, hodnoty, postoje,...?

„Troufnu se říct, že ano, alespoň se o to pokouším.“

17. Uvažujete nad tím, že tím, co říkáte a jak se chováte, dáváte sám/sama žákům

příklad?

„Samozřejmě.“

18. Považujete se za dobrý vzor Vašich žáků?

„Snažím se o to, samozřejmě jsou i žáci, kteří vás tak nevidí.“

19. Máte Vy nějaké pozitivní/negativní zkušenosti se zařazováním OSV do Vašeho předmětu?

„Všímám si u svých žáků zvyšování schopnosti komunikace, naslouchání ostatním, zlepšování vztahů mezi sebou a u některých žáků i velké pozitivní změny v prospěchu.“

20. Vidíte sám/sama na žácích změny v chování díky rozvoji os. a soc. dovedností?

„Jak jsem již naznačila, U některých žáků ano.“

21. Může OSV přispívat ke kvalitnějšímu každodennímu životu žáků a v čem?

„Určitě v sebepoznání sama sebe, umění se učit, umění se orientovat v běžných situacích a podobně.“

22. Máte nějaké poznámky či připomínky, které Vás v průběhu rozhovoru napadly?

„Myslím, že jsem řekla vše, co jsem chtěla, v průběhu.“

Rozhovor č. 7

Učitel: G

Pohlaví: žena

Věk: 35 let

Délka praxe: 10 let

Škola: Základní škola v Táboře

Místo konání rozhovoru: kabinet anglického jazyka

Vyučovaný předmět: anglický jazyk

1. Jak hodnotíte zařazení OSV jako průřezového tématu do výuky?

„Myslím si, že všichni učitelé vždy učili děti tak, aby byli připravené pro život, uměli řešit problémy, uměli si poradit, byli kreativní atd., takže podle mého názoru mi přijde zbytečné celé RVP. Je to jen další (zbytečné) papírování či zapisování toho, co už každý dávno ví a práce navíc. Není to nic nového, podle bodů, které jsou v OSV učím od počátku své kariéry ve školství, kdy nic takového neexistovalo a ani jsem neměla tušení, že se jednou něco podobného bude sepisovat. Jinak OSV je asi ze všech průřezových témat nejdůležitější.“

2. Myslíte si, že je nutné provádět na ZŠ záměrně osobnostní a sociální výchovu?

„Určitě, v některých předmětech jako je výchova ke zdraví, občanská výchova, dějepis, pracovní činnosti a samozřejmě jazyky.“

3. Preferujete prolínání OSV všemi předměty nebo byste raději zařadil/a nebo vymezil OSV jako samostatný předmět? Popřípadě navrhněte, jak Vy byste řešil/a problematiku tohoto tématu?

„OSV bych určitě jako samostatný předmět nedávala, žáci mají už tak dost hodin. Nebo by tento předmět nahradil jiné hodiny, což by byla škoda. Možná mě napadá místo výchovy ke zdraví nebo občanské výchova – když jsem se ptala své třídy, tak říkali, že výchova ke zdraví je občanka, že nemají ani učebnice a povídají si – podle mě je to tím pádem zbytečný předmět. Každý učitel ale věnuje ve své hodině určitému tématu tolik času, kolik potřebuje.“

4. U jaké věkové kategorie je pro Vás rozvíjení osobnosti a sociálních dovedností nejdůležitější?

„Asi ve třetí až sedmé třídě.“

5. Znáte nějaké metody k rozvoji? Jaké?

„Určitě to bude brainstorming, hraní rolí, scénky, volné psaní, vyjádření myšlenek a postojů k daným tématům.“

6. Jak často metody používáte během výuky?

„Každou hodinu – před, během a po přečtení nebo poslechu článku, tvoření rozhovorů, volné psaní, hraní her, mluvení na dané téma a tak dále.“

7. Jde pokaždé skloubit dohromady probíranou látku s konkrétní metodou?

„Ano.“

8. Jsou ve Vaší učebnici jazyka, kterou se třídou používáte, cvičení na podporu rozvoje osobnosti nebo sociálních dovedností?

„Ano, většina jich je zaměřená na rozvíjení konkrétních dovedností. Například mají popsat, co se jim líbí a nelíbí na postavě v článku, který čteme, mají spolupracovat ve dvojicích. Na další příklady bych se ale musela podívat do učebnice. Používám se třídou Project.“

9. Používáte nějaké odborné knihy nebo učebnice, kde čerpáte nápady k rozvoji osobnosti a soc. dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím, jejich tituly.

„Nepoužívám.“

10. Zastáváte názor, že OSV má své místo ve výuce?

„Ano, ve většině předmětů.“

11. Myslíte si, že OSV může předcházet některým kázeňským problémům, se kterými se na ZŠ setkáváme denně?

„Ne, kázeňské problémy vycházejí z rodiny a společnosti, ty by se měly chovat tak, aby dávaly dobrý příklad a ne aby všechno pak leželo na škole a ta musela všechno napravovat.“

12. Jak se s OSV dá pracovat zrovna ve výuce jazyků?

„Žáci se učí v cizí řeči vyjadřovat své pocity, myšlenky, co se jim líbí, nelíbí, zeptat se na něco, požádat o něco, hrají scénky, například, že jsou v obchodě, přečte si článek, pracují ve skupinách, k tomu mě napadá, že nedávno moje třída probírala, jaké jsou výhody a nevýhody bydlení ve městě a musí obhájit svůj názor. Dál třeba mají za úkol porovnat život v Čechách a cizí zemi a jejich zvyky, které my tady nemáme.“

13. Na co v rámci OSV by měl být během výuky jazyka (ČJ nebo AJ) podle Vás kladen největší důraz?

„Na spolupráci. Aby se děti naučily se vzájemně poslouchat – to dnes, bohužel, děti neumí, často nerespektují druhé a jejich názorům se smějí.“

14. K jakým cílům/výstupům OSV by se měli žáci podle Vás v rámci výuky vést?

„Aby uměly látku využít v praxi, například umět se zeptat v Londýně na cestu, aby vyjádřil svůj názor, naslouchali druhým a respektovali jejich názor.“

15. Myslíte, že se Vám tyto cíle popsané v RVP daří naplňovat?

„Ano.“

16. Lze podle Vás zařazovat do výuky jazyka všechny tematické okruhy OSV popsané v RVP, tzn. seberegulace, psychohygiena, kreativita, kooperace, kompetice, hodnoty, postoje,...?

„Ano, lze.“

17. Uvažujete nad tím, že tím, co říkáte a jak se chováte, dáváte sám/sama žákům příklad?

„Jistě.“

18. Považujete se za dobrý vzor Vašich žáků?

„Považuju a doufám, že jím jsem.“

19. Máte Vy nějaké pozitivní/negativní zkušenosti se zařazováním OSV do Vašeho předmětu?

„Nemám ani pozitivní ani negativní zkušenosti.“

20. Vidíte sám/sama na žácích změny v chování díky rozvoji os. a soc. dovedností?

„Ne.“

21. Může OSV přispívat ke kvalitnějšímu každodennímu životu žáků a v čem?

„Jak u kterých, asi co se týče spolupráce, pomoci druhým, vyjádřením vlastního názoru a podobně.“

22. Máte nějaké poznámky či připomínky, které Vás v průběhu rozhovoru napadly?

„Jak už jsem už zmiňovala, metody OSV jsem do výuky začleňovala ještě před tím, než někoho chytrého napadlo sepisovat ŠVP. Za pár let zas někdo vymyslí něco dalšího a po tomto neštěkne ani pes. Skutečně si myslím, že ŠVP byla naprosto zbytečná věc.“

Rozhovor č. 8

Učitel: H

Pohlaví: žena

Věk: 44 let

Délka praxe: 14 let

Škola: Základní škola v Táboře

Místo konání rozhovoru: kabinet českého jazyka

Vyučovaný předmět: český jazyk

1. Jak hodnotíte zařazení OSV jako průřezového tématu do výuky?

„Myslím, že učitelé vždy do své výuky zařazovali osobnostní a sociální výchovu. Rozdíl je v tom, že to teď musíme psát do třídnice.“

2. Myslíte si, že je nutné provádět na ZŠ záměrně osobnostní a sociální výchovu?

„Ano, učitel by měl nejen vzdělávat, ale i vychovávat.“

3. Preferujete prolínání OSV všemi předměty nebo byste raději zařadil/a nebo vymezil OSV jako samostatný předmět? Popřípadě navrhněte, jak Vy byste řešil/a problematiku tohoto tématu?

„Preferuji prolínání.“

4. U jaké věkové kategorie je pro Vás rozvíjení osobnosti a sociálních dovedností nejdůležitější?

„V průběhu celé docházky na základní školu.“

5. Znáte nějaké metody k rozvoji? Jaké?

„Různé hry doporučené metodickými příručkami.“

6. Jak často metody používáte během výuky?

„Občas, ale hlavně v rámci třídnických hodin.“

7. Jde pokaždé skloubit dohromady probíranou látku s konkrétní metodou?

„Obávám se, že nejde.“

8. Jsou ve Vaší učebnici jazyka, kterou se třídou používáte, cvičení na podporu rozvoje osobnosti nebo sociálních dovedností?

„Ano, používáme Altera na mluvnici. Tak některá zadání obsahují pokyny, aby žáci pracovali společně nebo, aby řekli svůj názor. Někdy se tam objevují články, které řeší rasové rozdíly nebo jak se chovat v různých společenských situacích. V učebnici na literaturu - máme Fortuny - to není ale vůbec, takže se to snažím zapojovat já. Často popisujeme charakter hlavních postav, jeho činy a co se dětem líbí nebo ne.“

9. Používáte nějaké odborné knihy nebo učebnice, kde čerpáte nápady k rozvoji osobnosti a soc. dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím, jejich tituly.

„Ano, používám Valentu, jeho knížku Kdo jsem, jaký jsem a také čerpám ze Zásobníku her a aktivit. K tomu nám občas dají i něco na školení nebo si mezi kolegy dáváme okopírované materiály.“

10. Zastáváte názor, že OSV má své místo ve výuce?

„Určitě má.“

11. Myslíte si, že OSV může předcházet některým kázeňským problémům, se kterými se na ZŠ setkáváme denně?

„To nevím, spíš se tím dají vylepšit vztahy mezi žáky. Ted' vedu třídu, kde došlo ke kumulaci velmi problémových dětí. Snažím se jim věnovat speciální péči, ale oni sami mezi sebou mají velmi špatné vztahy. Napadají se slovně, jsou k sobě vulgární a už to přerůstá i do hodin. Proto se ted' snažíme s výchovnou poradkyní dělat třídnické hodiny. Naposledy jsme dělali dramatizaci toho, jak se k sobě chovají a jak by to mělo být správně. Tímto se snažíme ty vztahy mezi nimi řešit. Určitě se jedná i o prevenci rasismu.“

12. Jak se s OSV dá pracovat zrovna ve výuce jazyků?

„Obzvláště v hodinách literatury - volbou vhodných textů, příklad kladného hrdiny. V hodinách mluvnice je možná diskuze nad úryvky, volba takových souvětí k rozboru, které vedou žáky k zamyšlení nad důležitými tématy.“

13. Na co v rámci OSV by měl být během výuky jazyka (ČJ nebo AJ) podle Vás kladen největší důraz?

„Řekla bych, že záleží na třídě. V mojí třídě dávám důraz na vztahy, nejen k sobě, ale i ke starým lidem. Pozoruju to poslední dobou, že nálada ve společnosti je taková, že staří lidé jsou spíš na obtíž. Takže když se to hodí v probírané látce, určitě to

zdůrazňuju. Jinak v jazyce je to nejvíce o komunikaci.“

14. K jakým cílům/výstupům OSV by se měli žáci podle Vás v rámci výuky vést?

„Hlavně, aby se uměli plynule vyjadřovat a umět navázat kontakt. V psané formě by určitě měli psát bez pravopisných chyb. Spíš ale, aby to bylo praktické do života.“

15. Myslíte, že se Vám tyto cíle popsané v RVP daří naplňovat?

„Snažím se o to.“

16. Lze podle Vás zařazovat do výuky jazyka všechny tematické okruhy OSV popsané v RVP, tzn. seberegulace, psychohygienu, kreativita, kooperace, kompetice, hodnoty, postoje,...?

„V průběhu celého školního roku, aby na to byl dostatek času.“

17. Uvažujete nad tím, že tím, co říkáte a jak se chováte, dáváte sám/sama žákům příklad?

„Ano, vím, že jsem dospělá osoba, od které vše okoukávají.“

18. Považujete se za dobrý vzor Vašich žáků?

„Samozřejmě nejsem člověk dokonalý, ale snažím se. Je mi jasné, že těžko můžu vyžadovat od žáků něco, co sama nedodržuji.“

19. Máte Vy nějaké pozitivní/negativní zkušenosti se zařazováním OSV do Vašeho předmětu?

„Většinou pozitivní. I když setkala jsem se s tím, že žáci jednou aktivitu nepochopili, takže jsme s ní museli v půlce přestat.“

20. Vidíte sám/sama na žácích změny v chování díky rozvoji os. a soc. dovedností?

„Určitě se se zavedením OSV do výuky nezměnilo chování žáků. Ale podle mého názoru ani způsob výuky učitelů. Kdo se snažil vychovávat žáky před zavedením OSV, dělá to i nadále. Kdo si jen odučil předepsanou látku, dělá to i nadále. Jen to všichni někam napíšíou.“

21. Může OSV přispívat ke kvalitnějšímu každodennímu životu žáků a v čem?

„Ano, třeba ve spolupráci a komunikaci s lidmi. Také se může zlepšit vyjadřování názorů a jejich prosazení bez vulgarit.“

22. Máte nějaké poznámky či připomínky, které Vás v průběhu rozhovoru napadly?

„OSV teď určitě není nic nového, jen se objevilo více metod, které rozvíjejí konkrétní dovednosti. Nejde to, abychom učili češtinu formou her. Dá to práci připravit a ne každého ta hra, nebo metoda, baví. Je to náročné na čas a toho má učitel už tak dost málo na to, kolik toho musí za rok probrat. Jen bych chtěla ještě doplnit, že teď minulý

školní rok jsme s dětmi dělali jeden dotazník, abychom zjistili vztahy mezi dětmi ve třídě. Každé dítě anonymně odpovídá na otázky, poté se učitelům objeví vyhodnocení, kdo je třeba oblíbený, kdo je v té třídě nešťastný a hlavně jde o včasné odhalení šikany. Myslím, že se to jmenuje Klima třídy a našli jsme to na serveru www.proskoly.cz.“

Rozhovor č. 9

Učitel: CH

Pohlaví: žena

Věk: 58 let

Délka praxe: 32 let

Škola: Základní škola v Táboře

Místo konání rozhovoru: kabinet výchovného poradce

Vyučovaný předmět: český jazyk

1. Jak hodnotíte zařazení OSV jako průřezového tématu do výuky?

„OSV je součástí výchovy a vzdělávání – v rodině, ve škole. Běžně ji nazýváme cestou ke slušnosti, pochopení, empatii, socializaci jedince. Vždyť je stručně již ve svých základech v Desateru božích přikázání. V celé své praxi učitelky mě OSV ve školní i mimoškolní práci se žáky provázela a provází, i když za totalitního režimu byla politicky degradována a deformována. A tak při nastolení RVP a následném zpracování do ŠVP bylo samozřejmostí, že bude OSV patřit ke stěžejním průřezovým tématům.“

2. Myslíte si, že je nutné provádět na ZŠ záměrně osobnostní a sociální výchovu?

„Ano – záměrně, cíleně, a v případě, že nastane ve škole situace, která nabízí její aplikaci, pak lze říct, že každodenně. Záměrnost OSV nezaměňuji s jejím zařazením do samostatného vyučovacího předmětu.“

3. Preferujete prolínání OSV všemi předměty nebo byste raději zařadil/a nebo vymezil OSV jako samostatný předmět? Popřípadě navrhněte, jak Vy byste řešil/a problematiku tohoto tématu?

„Má odpověď je už skryta v mé předchozí odpovědi. Upřednostňuji prolínání OSV všemi předměty. Jako samostatný vyučovací předmět mi připadá poněkud násilná, až falešná. OSV je stěžejním tématem předmětu Občanská výchova, v naší škole je v třídnických hodinách a v tzv. Třídnických dnech – 2krát až 3krát ročně, v exkurzních dnech. Její výrazná aplikace je v dalších předmětech – Svět práce, Výchova ke zdraví, Globální výchova, Výtvarná výchova, Domácnost.“

4. U jaké věkové kategorie je pro Vás rozvíjení osobnosti a sociálních dovedností nejdůležitější?

„V každé vývojové etapě života dítěte - mladistvého.“

5. Znáte nějaké metody k rozvoji? Jaké?

„Například úkolové situace, reflexe, brainstorming, interaktivita, myšlenková mapa a tak dále.“

6. Jak často metody používáte během výuky?

„Ve výuce Českého jazyka a literatury občas.“

7. Jde pokaždé skloubit dohromady probíranou látku s konkrétní metodou?

„Ne, nelze. Představte si výklad, například, o vedlejších větách.“

8. Jsou ve Vaší učebnici jazyka, kterou se třídou používáte, cvičení na podporu rozvoje osobnosti nebo sociálních dovedností?

„Ano, jsou. Pro mě většinou pouze jako inspirace, spíše využívám jazykové interaktivní hry, uměleckého působení slova.“

9. Používáte nějaké odborné knihy nebo učebnice, kde čerpáte nápady k rozvoji osobnosti a soc. dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím, jejich tituly.

„Ano, používám. Čerpám z Valenty - Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi, Kdo jsem, jaký jsem nebo Knihu pro správné holky - Jak skvěle zvládnout každou situaci.“

10. Zastáváte názor, že OSV má své místo ve výuce?

„Ano, tento svůj názor jsem již vyjádřila v předchozích odpovědích.“

11. Myslíte si, že OSV může předcházet některým kázeňským problémům, se kterými se na ZŠ setkáváme denně?

„Kdyby ne, pak by byla zcela zbytečná - slušnost v jednání - každodenní chléb pedagoga základní školy.“

12. Jak se s OSV dá pracovat zrovna ve výuce jazyků?

„Docela dobře, ba velmi dobře. V mluvnické části předmětu její cílené zařazování do výuky je kvantitativně nižší, ale mnohdy vám žáci podstrčí sami otázku, problém OSV - což takhle výuka o přejatých slovech. To je studnice. V předmětu Český jazyk a literatura, jinak především ve složkách sloh a literatura.“

13. Na co v rámci OSV by měl být během výuky jazyka (ČJ nebo AJ) podle Vás kladen největší důraz?

„Sebepoznání a sebepojetí, poznávání lidí, komunikace, praktická etika, rozvoj schopností poznávání.“

14. K jakým cílům/výstupům OSV by se měli žáci podle Vás v rámci výuky vést?

„K lidské slušnosti, kvalitní socializaci žáka, dovednosti řešit problémy, konfliktní situace, posilovat sebeovládání.“

15. Myslíte, že se Vám tyto cíle popsané v RVP daří naplňovat?

„Myslím si, že ano, avšak škole tvrdě podráží nohy život za stěnami školy - postoje, jednání politické reprezentace a její hodnocení v rodině dítěte, podávání alkoholu nezletilým, prodej cigaret a dalších drog mladistvým, nebo jednání mnohých dospělých v běžném životě.“

16. Lze podle Vás zařazovat do výuky jazyka všechny tematické okruhy OSV popsané v RVP, tzn. seberegulace, psychohygienu, kreativitu, kooperaci, kompetice, hodnoty, postoje,...?

„Ano, jsou tam v našem ŠVP zařazeny.“

17. Uvažujete nad tím, že tím, co říkáte a jak se chováte, dáváte sám/sama žákům příklad?

„Uvažuji. Mé jednání je součástí výchovy a života druhých, tj. žáků.“

18. Považujete se za dobrý vzor Vašich žáků?

„To nechme zhodnotit jiným, samotným žákům. Mnozí dospělí, které jsem učila, na mě rádi vzpomínají, takže asi nějaká kapka OSV na ně ukápla a vpila se do jejich kůže“

19. Máte Vy nějaké pozitivní/negativní zkušenosti se zařazováním OSV do Vašeho předmětu?

„Jen pozitivní. Při sestavování ŠVP jsme opravdu na zařazování OSV do českého jazyka cíleně a kooperativně pracovaly.“

20. Vidíte sám/sama na žácích změny v chování díky rozvoji os. a soc. dovedností?

„Já, jako jedinec, jeden pedagog, jedna osobnost? Dát kladnou odpověď je kantorskou - profesní sebevraždou. OSV je systém, soubor, který působí dlouhodobě, komplexně. Odpověď musí dát pedagogický sbor školy jako celek spolu s rodinou. Na 2. stupni základní školy, kdy osobnost žáka je v pubescentním a adolescentním období, jsem mnohdy skeptická a pak přijdou dny, situace, kdy se jako člověk těším z toho, že naše mládež není ještě tak moc zkažená, že většina má dobré srdce a v dalších letech se dobře zapojí do života.“

21. Může OSV přispívat ke kvalitnějšímu každodennímu životu žáků a v čem?

„Nechci se nyní na tak jednoduchou a zároveň složitou otázku vyjadřovat frázemi, které mě jako pedagoga často obklopují. A proto má odpověď je stručná - ano, může. Je to výchova osobnosti žáka k dobrému a smysluplnému prožití života.“

22. Máte nějaké poznámky či připomínky, které Vás v průběhu rozhovoru napadly?

„Je skvělé, že spousta psychologů a pedagogů se cíleně zabývá studiem, výkladem a aplikací OSV v životě školy, ale i jako výchovná poradkyně, kolegyně mám mnohdy obavy z toho, že administrace OSV - tematické plány, ŠVP, preventivní programy aj. učitele vysávají a pak nezbývá čas a není chuť na běžnou aplikaci OSV. A co dodat na závěr našeho setkání? V minulém týdnu jsem byla svědkem následující situace. Na školní chodbě žák pozdravil pedagoga, který zde vykonával dozor, a zároveň se ho slušně, podtrhuji, slušně zeptal: „Jak se máte?“ Reakcí učitelky byla slovní smršť na žáka: „Co si to dovoluješ, jak to se mnou jednáš? S tebou jsem husy nepásla.“ A tak co dál s OSV?“

Příloha č. 2 - popis projektů

Projekty v hodinách Anglického jazyka

Škola: Základní škola v Táboře

Aby učitelka připravila žáky na nové téma, které je jejich projektem, oznámí ho žákům vždy nejméně hodinu předem, aby si mohli sehnat a přinést potřebný materiál, vyhledat obrázky nebo informace na Internetu. Mezitím už se mohou formovat spontánní dvojice nebo skupiny (které učitelka nechává v mladším věku tak, jak si žáci určí) a ve dvojici nebo skupině si musí žáci rozdělit role - kdo co bude malovat, kdo udělá nadpis, vymyslí text, atd.

První hodinu projektu ve škole žáci mají nejprve rozvrhnout plochu, co na ní všechno bude. Pokud chtějí, použijí časopisy nebo učitelka měla k dispozici barevné papíry. Velikost čtvrtky/papíru si volí žáci sami, stejně tak, zda budou pracovat sami nebo s někým.

Projekt č. 1

Název projektu: My pet

Předmět: Anglický jazyk

Ročník: 6. třída

Časová dotace: 4 hodiny (1 hodina domácí přípravy + 3 hodiny výuky)

Pomůcky: Časopisy, noviny, Internet, čtvrtky, pastelky, fixy, barevné papíry, školní sešit, slovník

Popis projektu: Žáci si uvědomí, jaké to je mít domácí zvíře nebo popíší, jak nějaké zvíře žije ve volné přírodě nebo v zoo, popř. jaký je mezi těmito dvěma prostředími rozdíl.

Cíle, výstupy: Popis domácího mazlíčka nebo oblíbeného zvířete, procvičení písemného projevu, slovní zásoby, popř. gramatiky - přítomný čas prostý, rozvoj kreativity, představivosti, týmová spolupráce, samostatnost, komunikace, vyjadřování názorů, umění přistoupit na kompromis

Průběh projektu: Žáci první hodinu projektu ve škole pracují buď sami, ve dvojicích

nebo ve skupinách po třech a rozebírají téma projektu z obecného hlediska - co pro ně domácí mazlíček znamená, pokud nemají domácí zvíře, popisují, jaké zvíře by doma chtěli mít (můžou čerpat právě z informací vyhledaných na Internetu nebo v knihách), co si o něm myslí, proč ho mají rádi apod. Pokud neznají slovíčka, která potřebují, učitelka měla s sebou slovníky, které žáci mohli volně využívat. Zvíře mohou i namalovat, jak vypadá nebo nalepit obrázky z donesených časopisů. Z časopisů mohou vystříhat i slova, která zvíře charakterizují.

Druhou hodinu projektu žáci píší každý sám sloh o jejich domácím zvířeti nebo zvířeti, které se jim líbí - celými větami ho popíší, jak vypadá, jak se o něj starají (nebo by se o něj starali), co jí, kde žije, atd.

Poslední hodinu projektu žáci mají za úkol pracovat ve stejných dvojicích nebo skupinách a vymyslet neexistující zvíře, které by chtěli, aby žilo. Mohou ho malovat nebo sestavit z barevných papírů, ale musí se společně domluvit, jak má vypadat. Poté mu vymyslí jméno a popíší, kde žije, čím se živí apod.

Projekt č. 2

Název projektu: Desert Island

Předmět: Anglický jazyk - konverzace

Ročník: 9. třída

Časová dotace: 6 - 8 hodin

Pomůcky: Papíry, školní sešit, slovník, popř. Internet

Popis projektu: Žáci si uvědomí, jaké to je ztroskotat na opuštěném ostrově a zamyslí se, jak by postupovali při snaze o záchranu.

Cíle, výstupy: Procvičení gramatiky - přítomný vs. minulý čas, slovní zásoba, hledání informací, práce se slovníkem, samostatnost, týmová spolupráce, rozhodnost, chování v krizových situacích, kreativita, představitost, umění přistoupit na kompromis, komunikace, rozdělení rolí

Průběh projektu: Když jsou žáci postaveni před situací, že letí letadlem z Evropy do New Yorku, první úkol, který dostanou je, že si žáci vymyslí jinou identitu. Sami si vyberou jméno, věk a povolání. Učitelka jim pak ale sdělí, že při letu došlo ke katastrofě a žáci ztroskotali. Po ztroskotání se žáci probudí uprostřed neznámé krajiny. Zjistí, že se zachránili pouze oni (při hodině konverzace je žáků ve třídě 12 - 14). Každý z nich zachránil tři věci a mají vymyslet jaké. Pak si žáci sednou do kruhu s tím, že jdou

prozkoumat okolí. V tomto okamžiku se mají rozhodnout, jestli jsou na ostrově nebo jinde na pevnině a vyberou pouze 10 nejdůležitějších věcí, aby se nevlekli s těžkými kufry. Musí se shodnout celá skupina a odůvodnit proč.

Poté si zvolí vůdce a napíše, proč právě toho. Pak si dohromady stanoví pravidla, co se na ostrově může a nesmí dělat. Vůdce přidělí úkoly každému z žáků, co mají na starosti, aby společně přežili (např. sehnat potravu, rozdělat oheň, udělat přístřešek, najít pitnou vodu,...)

Další hodinu učitelka rozdělí žáky do trojic a je jim sděleno, že jsou nakonec na ostrově. Každá trojice má za úkol ten ostrov namalovat. Učitelka vezme A3 papír a přehne ho na tři části. Každý z trojice namaluje na svou třetinu obrys ostrova, začne od přehnuté strany a skončí dole u přehnuté strany - a na druhou třetinu tužkou naznačí, kde skončil, aby ten další mohl navázat a nakreslit prostřední část ostrova, zase vyznačí na třetí třetině, kde skončil a poslední žák ostrov domaluje. Pak je učitel sebere a vystaví je či ukáže a žáci hlasují, který tvar se jim nejvíc líbí. Dále každý žák sám vymýšlí jméno ostrova a proč ho tak chce pojmenovat a znovu se mají shodnout, jaké jméno mu chtějí všichni žáci dát.

Další hodinu žáci vymýšlejí, jaká na ostrově žijí zvířata a jaké rostliny viděli, čímž si procvičí slovní zásobu rostlin a zvířat. V této fázi žáci mohli používat Internet v učebně, učebnice přírodopisu a slovníky. Poté píše krátký sloh na A5 o jednom konkrétním zvířeti (které může být skutečné nebo ne).

Následující hodinu se chtějí dostat z ostrova pryč. Mají za úkol napsat vzkaz do láhve, ale je jen malý papírek a text nesmí mít víc jak 15 slov, což určí učitelka. Někdo vzkaz vyloví a oni jsou nakonec zachráněni. Po příjezdu do New Yorku sdělují své dojmy a pocity. Skupina se rozdělí na půl a druhá půlka hraje novináře, kteří se ptají, jaký byl život na ostrově, jak tam žáci žili, co jedli, jak je život na ostrově změnil, a zda-li by se tam vrátili. atd.

Na závěr tyto zážitky žáci písemně zpracují jako slohovou práci, cca na dvě A4 stránky. Píše jednak, o tom, co se stalo, ale i o svých pocitech, jak to vnímali, jak to na ně působilo.

Poslední hodina zahrnuje sebereflexi a hodnocení, jak se jim dařilo spolupracovat, co by změnili a jak se jim projekt líbil.

Projekty v hodinách Českého jazyka

Škola: Základní škola v Táboře

Projekt č. 1

Název projektu: Literární toulky

Předmět: Český jazyk - literatura

Ročník: 8. - 9. třída

Časová dotace: 9 hodin (2 hodiny domácí přípravy, 5 hodin v terénu, 1 hodina výuky, 1 hodina reflexe + test)

Pomůcky: Internet, pracovní list, školní sešit, učebnice, mapa

Popis projektu: Žáci si vytvoří vztah k městu, ve kterém žijí.

Cíle, výstupy: Obeznamení s historií města Tábor - návštěva muzea, známými i méně známými slavnými osobnostmi vázaných na město Tábor (spisovateli, malíři), orientace po Starém městě, seznámení se s historickými památkami (židovský hřbitov, kostel, architektonické skvosty - domy, vily, památníky, sochy), samostatná a týmová spolupráce, hledání informací, hodnocení, sebereflexe, komunikace, vytvoření vztahu k rodnému kraji

Průběh projektu: První hodinu učitelka žáky seznámí s projektem, jak bude probíhat a na co se v něm budou žáci soustředit. V této hodině také žáky vyzve, aby pomocí brainstormingu vymysleli co nejvíce historických událostí, důležitých jmen nebo známých míst, které v Táboře znají. Poté si o nich společně povídají a dávají je do souvislostí. Na konci hodiny dostane každý žák pracovní listy a mapu, kterou budou potřebovat do terénu.

Učitel pak pro žáky vymezí jeden den (cca 5 hodin), kdy probíhá práce v terénu. Zastávky probíhají přesně podle instrukcí na pracovním listě (Příloha č. 3) a žáci se také mohou orientovat podle mapy (Příloha č. 3). Každá zastávka je spojena s úkolem, který mají žáci vypracovat na místě. Mohou si mezi sebou radit.

Některé úkoly jsou spojeny s domácí přípravou, kdy zbytek informací žáci musí doplnit pomocí Internetu. Vyplněné pracovní listy odevzdají učitelce následující hodinu českého jazyka.

Při hodině literatury učitel rozdává opravené pracovní listy, které slouží žákům jako učební materiál na test, který bude následovat další hodinu. Pracovní list učitelka

projde s žáky.

Na konci projektu učitelka rozdá žákům dotazníky s otevřenými nebo uzavřenými odpověďmi, aby zjistila, co se jim líbilo nejvíc, jak se jim pracovalo v terénu, která místa znali a která pro ně byla nová, atd.

Projekt č. 2

Název projektu: Kytice Karla Jaromíra Erbena

Předmět: Český jazyk - literatura

Ročník: 7. třída

Časová dotace: 7 hodin (2 hodiny domácí příprava, 2 hodiny filmové představení, 3 hodiny výuky)

Pomůcky: učebnice, sbírka básní - povinná četba, pracovní list, školní sešit, Smart Board, Internet, slovník

Popis projektu: Žáci si uvědomí základní lidské vlastnosti a následky lidských činů.

Cíle, výstupy: uvědomování si rozdílu mezi dobrem a zlem, rozvoj osobnostních rysů, komunikace, představivost, samostatnost, vyjadřování názorů

Průběh projektu: Žáci mají za úkol přečíst básnickou sbírku Kytice od Karla Jaromíra Erbena jako povinnou četbu, s níž se bude dále pracovat. Projekt jako takový začíná promítáním filmového zpracování Kytice, trvá 2 vyučovací jednotky. Žáci předtím dostanou pracovní list (Příloha č. 3), který mohou začít vyplňovat již při sledování filmu. Zbytek listu žáci doplní doma a odevzdají další hodinu literatury.

Následující vyučovací hodinu po sledování filmu učitelka vykládá o Kytici a jejích různých výtvarných zpracováních pomocí prezentace na Smart Boardu, žáci si dělají poznámky do školních sešitů. Mohou vidět i jednotlivé ukázky ilustrací. Na konci prezentace učitelka zadá úkol. Žáci mají přiřazovat jednotlivé ilustrace k určité básni ve sbírce. Při kontrole zdůvodňují, proč vybrali danou ilustraci a popisují jí.

Následující hodinu učitelka rozdá každému žákovi text úvodní písně k filmu Kytice (Příloha č. 3), kde žáci mají za úkol pracovat s textem, vyjádřit pocity, které v nich píseň vyvolává a jakou má píseň souvislost s příběhem básní, hledat neznámá slova a archaismy, k čemuž dostanou slovníky. Dostanou zpět i opravené pracovní listy, projdou správné odpovědi společně s učitelkou a ty dále slouží jako učební materiál na test, který žáci píšou poslední hodinu.

Příloha č. 3 - pracovní listy

Pracovní list - Literární toulky

1. → **Zastavení č. 1 - Školní náměstí - zde najdeš tento text**

„*Tam tichou nad Lužnicí,
v tom kraji miléném,
tam chtěl bych věčně býti
s své lásky andělem.*“

- pomník „táborské hymně“ a jejímu autorovi

Kolika let se dožil a jaké měl „povolání“?(působil v obci Červený Újezd - nedaleko Stupčic - směr Tábor - Praha).

---

2. **Zastavení č.2 - park pod Kotnovem**

- kostel zasvěcený sv. _____
- náhrobky 2 osobností (nedaleko od sebe)

1. památný náhrobek, který v čelní desce má mj. též slova věnování : „*Od ctitelů řízením studujících vys. škol z Tábora*“ - uveď jeho celé jméno a zjisti životopisná data narození a úmrtí: _____
2. osobnost, jejíž příjmení a život jsou spjaty se slavnou spisovatelkou 1. pol. 19. století, autorku knihy, z níž je následující úryvek:(a k níž nás ještě zavede další zastavení)

„*Toho času leželi ve vsi myslivci; jeden z nich začal chodit za Viktorkou. Šla-li do kostela, šel za ní, v kostele stál zajisté nedaleko ní, a místo co měl koukat na oltář, koukal na ni. Šla-li na trávu, zajisté se vyskytnul nablízku, zkrátka ať šla, kam šla, všude ji následoval jako stín. Lidé si povídali o něm, že nemá dobrý rozum, a Viktorka, když vešla mezi kamarádky a stala se zmínka o něm, říkala: "Co ten voják za mnou chodí? Ani nemluví, jako ten morous. Já se ho bojím. Když ho nablízku cítím, jako by po mně lezlo, a z těch očí jde mi hlava kolem.*“

Zapiš si jméno, příjmení a životopisná data narození a úmrtí:

Proč je tento muž pochován právě v našem městě?

K další osobnosti, jejíž život je spjat s Táborem a má vztah i k literatuře díky své opeře, kterou zde i zkomponoval a jež byla poprvé provedena na scéně Slovenského národního divadla v roce 1921, nás dovede ulice Příběnická i Bechyňská. Kterou z nich se vydáš? Hoďte si třeba korunou.

3. **Zastavení č.3**

Vila byla postavena v roce 1898 architektem Františkem Novákem a nese název

---

původní majitel _____

4. Zastavení č. 4 - *Vilová čtvrť - Laudova ulice*

- vila č. p. _____ zajímavá mozaikovou výzdobou s pohádkovým motivem, jejímž autorem je slavný český malíř a ilustrátor

---

- zjisti jeho životopisná data (internet)

- jeho ilustrace jsou spjaty se slavnými českými spisovateli, např. (uved' 3 – zdroj - internet):

→ *Novákova ulice* → *Ctiborův mlýn* → *Růžová ulice* → *Holečkovy sady*

5. Zastavení č. 5 - *Holečkovy sady*, pojmenované na počest významného spisovatele a překladatele

- ***přímo naproti Žižkově baště se nachází památník spisovatele***

- ***zapiš si informace vytesané na tomto památníku***

Několik poznámek o životě a tvorbě spisovatele (zdroj: internet):

→ *Mariánská brána* → *náměstí Mikuláše z Husi*

6. Zastavení č. 6

- dům č. 40, v němž žil spisovatel, autor historické literatury, po dobu svých studií na táborském gymnáziu a reálce ((1904-1914)

Z tvorby: (zdroj např. [www. wikipedia.org](http://www.wikipedia.org))

- známé historické romány (2)

- z literatury pro mládež (2)

7. Zastavení č. 7

Muzeum Šechtl a Voseček

- roh náměstí Mikuláše z Husi a Filipovské ulice

- dům nesoucí název _____

!!! A poslední „hádanka“ - určitě na webových stránkách Muzea Šechtl a Voseček najdeš tuto fotografii.

Jsou na ní 2 slavní muži, jejichž život je spjat s Táborem: vpravo sedí spisovatel _____ (autor románu Naši)

a vlevo táborský rodák, český pedagog, právník, sociolog, spisovatel, jazykovědec _____

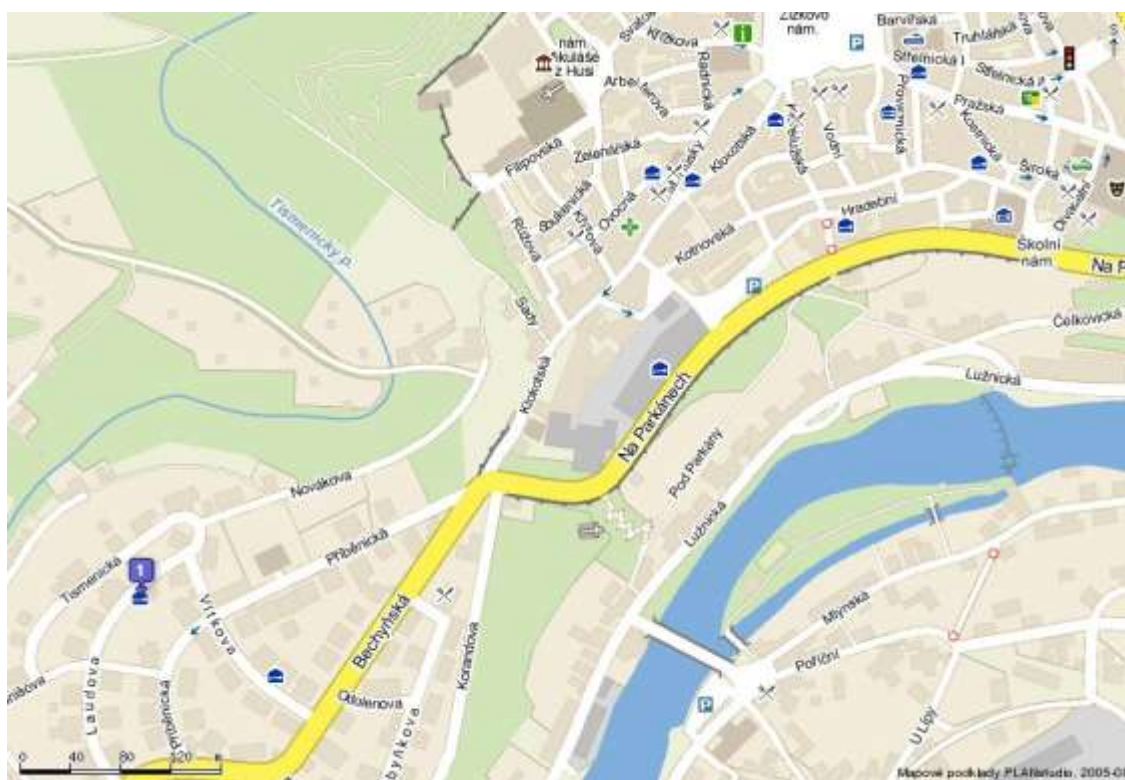

(zdroj obrázku: <http://sechtl-vosecek.ucw.cz/en/cml/fotografie/foto0733.html>)

Test - Literární toulky

1. Jmenuj 1 spisovatele, který zpracoval pověsti Táborska.
2. Který tábořský rodák založil a dosud vede Studio Ypsilon?
3. Který spisovatel napsal román Naši?
4. Kdo je nejznámější autor historické literatury 20. stol. (1898 -1982)? Uveď 2 jeho známé romány.
5. Kašpar a Babička - Jak je spjat tento muž se slavným dílem české literatury? Uveď jeho křestní jméno.
6. Název tábořské hymny a její autor (plnými jmény).
7. Který spisovatel má na náměstí Mikuláše z Husi pamětní desku?
8. K pojmu sociologie doplň známého českého sociologa.
9. Která osobnost má v parku Pod Kotnovem zachovánu hrobku (sarkofág)?
10. V nejstarších tábořských sadech stojí pomník. Komu je věnován?
11. Uveď 1 známou tábořskou uměleckou - hudební osobnost.

Mapa - Literární toulky

Pracovní list - Kytice Karla Jaromíra Erbena

ČESKÝ FILM KYTICE

premiéra v roce:

režisér filmu:

Zpracování básní:

- 1.-
- 2.-
- 3.-
- 4.-
- 5.-
- 6.-
- 7.-

Zpracování 7 lidských osudů:

- 1.-
- 2.-
- 3.-
- 4.-
- 5.-
- 6.-
- 7.-

Děj jednotlivých básní obsáhl všechna čtyři roční období – doplň (1 báseň)

- 1.jaro -
- 2.léto -
- 3.podzim -
- 4.zima -

Skvělé herecké výkony - známí čeští herci:

Kouzla moderní trikové techniky - uveď příběh (příběhy), v němž (v nichž) se ti filmové triky nejvíce líbily:

1. -
2. -
3. -

Ve kterém příběhu (básni) je dvojrole (jeden herec ztvárňuje dvě postavy) - a na rozdíl od Erbenova originálu dostala ve filmu jedna postava vlastní jméno - která?

Který příběh se ti nejvíc líbil - dovedeš zdůvodnit?

Jsou rozdíly ve filmovém ztvárnění oproti Erbenově básnické sbírce?
(Zapůsobil na tebe některý příběh rozdílně při četbě a ve filmu? Který?
Pokus se slovně zachytit své dojmy.)

Můj celkový osobní dojem z filmu (popiš deseti větami):

- hodnocení - oznámkuj jako ve škole:

!!! pomocníček: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/kytice>

Text písně - Kytice Karla Jaromíra Erbena

film Kytice - text písně (autor Pavel Vrba)

Kvítí divoké vázat v kytice
dá se na lukách v záři měsíce
vázat je stuhami
láskou a snem.
Pod nebem nad námi
zmámeni hvězdami jdem.

Dál v záhadách bloudíš rád
hledáš co tají záhadný obrys krajin chceš znát.
Svítání má rozhraní
tím kouzlo končí.

Kvítí čarovné vázat v kytice
můžeš na kopcích láskou osvícen
vázat je sametkou láskou a snem.
Spálení hledáním v rubáši poznání jdem.

Dál v záhadách bloudíš rád
hledáš co tají záhadný obrys krajin chceš znát.
Svítání má rozhraní
tím kouzlo končí.

Kvítí tajemné vážu v kytice
z lásky nešťastna z tajné nejvíce
vážu je s nadějí
s touhou a snem.
V rubáši poznání
spálena hledáním
pod nebem nad námi
zmámena hvězdami jsem.

Příloha č. 4 - fotografie Literární toulky

(zdroj obrázků: vlastní)

Příloha č. 5 - texty učebnic

Texty učebnic - Český jazyk, Mluvnice

Můj nejlepší přítel

(1) I v naší třídě donedávna platilo, že děvčata se přátelila spíše s děvčaty, zatímco chlapci si lépe rozuměli s chlapci. (2) Hoši a dívky společně přátelské kroužky nezakládali. (3) Avšak ještě než promluvil hlasy přírody a před školou začal postávat první smíšené dvojice, všechny nás překvapily výsledky slohových prací. (4) Egon a Erik, nerozluční přátelé, oba shodně napsali:

„Můj nejlepší přítel je pes!“ (5) Dospělí nebo děti by se nad takovým prohlášením nepozastavili, ale naši jinoši se rozdurdili. (6) Několik dívek se shluklo kolem nich, aby si ověřily tu smutnou pravdu. (7) Náhle se do davu, jež se tísnil v jejich blízkosti, ozvala dvě krátká zaštekání. (8) To obě dočasně zneprátelené strany demonstroval, čím si navzájem byl, inu ano, a přátelská dvojice se opět usmířila.

Zamyslete se nad tou, proč chlapci nepsali slohovou práci jeden o druhém. Jak dali najevo, že jejich přátelství trvá? Je pro vás snadné se např. ve slohové práci vzdávat ze svých věcí, psát, a čem přemýšlíte? Někomu to nevadí a rád se svěří, jiný neví, kde začít do svého nitra někoho nahlížet. Běže uboží má každý právo.

Zopakujte si učivo o shodě přísudku s podmětem a o shodě přísudku s několikanásobným podmětem:

Český jazyk 6, 1. díl, str. 66 až 74 ..... 3. díl, Přehled č. 8/1, 8/2

Český jazyk 7, 1. díl, str. 106 až 108 ..... 3. díl, Přehled č. 9

1. Zopakujte si pravidla o shodě přísudku s holým podmětem nebo se základem podmětu rozvitého (viz 3. díl, Přehled č. 11, 11/a, 11/b).

a) Pozorujte na následující větě, že přísudek se shoduje s podmětem v osobě, čísle a v případě slovesného příčestí i ve jmenném rodě (v rodě mužském i v životnosti):

*3. os. č. mn.
přítel: 1. - 15*

Žáci hledali přítelkyně na Internetu.

b) V úvodním textu podtrhněte holé podměty a základy podmětů rozvitých, potom odůvodněte pravopis koncovek příčestí minulého.

2. V Přehledu č. 11 (viz 3. díl) jste si zopakovali případy, v nichž odbojněky svůj podmět-
ní byl číselný, jednonásobný. V Přehledu č. 11/a si zopakujte shodu v případech, kdy
jméno v podmětu kolísá v životnosti nebo v rodě a kde uplatňujeme shodu podle
smyslu.

V Přehledu č. 11/b si zopakujte pravidla pro shodu přísudku s několikanásobným
podmětem.

V následujícím cvičení doplňte koncovky příčestí činného/minulého i příčestí trpného
a odůvodněte jejich pravopis. Kde jsou dvě možnosti, uveďte obě.

Připomeňte si:

Varianta A

shoda formální

Stovky obyvatel města se shromáždily, aby protestovaly proti neekologické skládce

Varianta B

shoda formální

Stovky obyvatel města se shromáždily, aby protestovali proti neekologické skládce

shoda podle smyslu

Několik dívek se shluklo kolem nich, aby si ověřil_ smutnou pravdu. Petr i Radek rozhodně prohlásil_: „My jsme tu nehodu nezavinil_.“ Katka a Monika si oddechl_: „My jsme to přece jen stihl_!“ Dívčata vyběhl_ dřívě než chlapci, aby označil_ celou závodní trať. Všichni koně, kteří se účastnil_ Velké pardubické, doběhl_ do cíle v pořádku. Z havarovaného tankeru unikl_ desítky tun ropy, které záhy znečistil_ blízké pobřeží. Zdravotní střediska i některé lékárny zůstal_ o svátcích otevřen_. Švédsko ani Finsko nezískal_ překvapivě žádnou z medailí. Simono, už jste s Katkou byl_ na koupališti? Podzimní dni i noci se nepříjemně vlekl_ Podél turistických stezek byl_/_ umístěn_/_ nov_/_ ukazatel_/_. Hosté vešl_ do sálu, kde už byl_ všechny stoly slavnostně prostřen_. Marcela s rodiči včera odjel_/_ na chatu. Na koncertě vystoupil_ i řada zahraničních umělců. Sklidil_ nebývalý potlesk. Veletrh cestovního ruchu navštívil_ tisíce návštěvníků. Někteří z nich si přímo na místě vybíral_ a objednával_ letní dovolené. Uzenáči ani slanečci mi nechutnal_.

3. Tvořte věty s podmětem všeobecným, níže uvedená slovesa v čísle množném v čase minulém užíjte ve větách jako přísudky. Procvičujte tak shodu přísudku s podmětem všeobecným, např. Včera to hlásili ve večerních zprávách.

Nabídka sloves: psát, říkat, dávat, hrát, informovat

4. Pracujte s úvodním textem na str. 49.

a) Vyhledejte věty s několikanásobným podmětem, doplňte koncovky příčestí v přísudku a odůvodněte jejich pravopis.

b) První větu celku č. 5 obměňte, aby přísudek stál před podmětem, a členy podmětu uspořádejte tak, abyste v koncovce příčestí v přísudku mohli napsat -y.

VĚTY DVOJČLENNÉ, JEDNOČLENNÉ, VĚTNÝ EKVIVALENT

Každodenní divadlo

Tři dívky z naší třídy založily Kruh přátel divadla.
„Ani nevíte, co v nich máte,“ řekl o dívkách třídní.
„S divadlem se mělo začít už dávno.“

„To určitě,“ zahučí nesouhlasně ze zadních řad.
„Pssst!“ napomíná reptaly učitel. „Co hrají příští čtvrtek?“

Nikdo neví.

„Dobře. Nevadí. Děvčata vám to zjistí a celá třída jako jeden muž – hurá do divadla!“

„Kéž by,“ ozve se opět anonymně, „ve čtvrtek máme mít chemii...“

„Haló, ty tam,“ ukazuje třídní na Lukáše, „postav se a hajdy k tabuli!“

„Kdo? Jak?“ hraje Lukáš nechápavého.

„Pěšky. A předveď, co dovedeš. Názvy halogenových prvků!“

Třídou se nese sykot nápovědy.

„Nenapovídat!“

Sedíme tedy mlčky a kocháme se Lukášovým častým jevištním projevem. Velmi smutné...

Chcete-li, můžete hovořit o svém vztahu k návštěvám divadla, koncertů, výstav apod. Domníváte se, že je příjemnější společná třídní návštěva divadla, koncertu či výstavy, nebo dáváte přednost návštěvě představení spolu s rodinou, blízkým člověkem nebo s přáteli? Povězte proč. Vyprávějte o svých zážitcích z podobných akcí a pokuste se vysvětlit, proč lidé navštěvují divadlo, když je možno hru zhlédnout např. na videu, výstavu na internetu. Zamyslete se nad tím, zda a jak může návštěva kulturních akcí obohatit náš život.

Zopakujte si učivo o větách dvojčlenných a jednočlenných:

Český jazyk 7, 1. díl, str. 8 až 14 ..... 3. díl, str. 8 až 9

Český jazyk 8, 1. díl, str. 9 až 12 ..... 3. díl, str. 10 až 11

Doplňte: V jazykových projevech užíváme nejčastěji věty, které mají dva základní větné členy, _____ a _____ (podmět může být nevyjádřen). To jsou věty (jednočlenné – dvojčlenné), např.: _____

VĚTA DVOJČLENNÁ

1. Rozdělte první větu z úvodního textu na část **podmětovou** a část **přísudkovou**. Vyznačte v ní základy **podmětu** a **přísudku**. Přesvědčili jste se, že je to věta (jednočlenná – dvojčlenná).
2. V úvodním textu vyhledejte a vypište vhodné příklady vět podle následujícího zadání. (Připomeňte si, že jako příklad můžete použít i jednotlivé věty ze souvětí nebo

Erich Maria Remarque: Na západní frontě klid str. 6

Vyhledejte ve slovníčcích

Erich Maria Remarque [éřich marija remark], román

Pracujte s prozaickým textem

1. Jaké dějinné události se text týká? (Pro upřesnění můžete využít informaci o době vzniku díla, kterou najdete za ukázkou.) Na základě toho, co víte z dějepisu, povězte, kdo proti komu v této válce bojoval.
2. Jaké národnosti byli hrdinové tohoto románu? Na které straně fronty bojovali?
3. Přečtěte si znovu první dva odstavce a povězte, v čem spatřujete kontrast mezi nimi a ostatním textem.
4. Jak byli muži, o nichž úryvek vypravuje, staří? Pokuste se vysvětlit, proč se právě této generaci mladíků říká „generace ztracená“. Pomůže vám, uvědomíte-li si, jaké mohli mít sny, po čem toužili, jakým způsobem chtěli žít a před co byli okolnostmi postaveni. Jakou měli budoucnost?
5. Povězte, kdo byl Kantorek. Proč autor užil slovo „Kantorkové“? Jaké lidi do této kategorie zahrnul? Vyhledejte v textu místa, která dokumentují jejich vlastnosti.
6. Přečtěte pasáž, která vás nejvíce zaujala a zapůsobila na vaše city. Povězte proč.
7. Pokuste se vystihnout rozdíly mezi hrdiny akčních filmů a postavami, které vystupují v tomto románu.
8. Vyhledejte v textu pět terminů z vojenského prostředí a vysvětlete je. Objasněte větu: *Nakoupil průstřel stehna, což je dobrý cesták do zákemí.*
9. Autor na několika místech použil popis, který se téměř blíží fotografii. V jakých to bylo situacích a jakého účínu tím dociluje?
10. Jaký byl rozdíl mezi rekruty „omladinou“ a „mazáky“?
11. Zamyslete se nad posledním odstavcem ukázky a pokuste se vysvětlit poselství, které skrývá.

Trocha literární teorie

Povězte svými slovy, co je **román**. Vyhledejte jeho prvky v ukázce.

Na základě úryvků v čítankách nebo vlastní četby uveďte příklady **románu: dobrodružného, protiválečného, humoristického, životopisného, historického**.

Fraňa Šrámek: List Miliče str. 11

Jacques Vaché: List André Bretonovi str. 12

Vyhledejte ve slovníčcích

Fraňa Šrámek, André Breton, Jacques Vaché [žak vašé], **dopis, metafora, básnický přívlastek, personifikace**

Pracujte s oběma texty

1. Povězte, odkud byly tyto dopisy odeslány. Jak na vás působí? Jaké city prožívali jejich autoři?

Na západní frontě klid

Erich Maria Remarque

Až bude na všech frontách klid,
a bude, já v to pevně věřím,

ach, přijď mě, přijď mě navštívit,
ty ptáčku s bílým peřím, přijď k mým dvěřím...

Vítězslav Nezval

Tlumené bručení fronty slyšíme jen jako velmi vzdálenou bouřku. Čmeláci, kteří tady bzučí, je přehlušují.

A kolem nás se prostírá kvetoucí louka. Jemňoučká stébla travin se kolébají, bělásci se houpají, vznášejí v měkkém, teplém vánku pozdního léta, čteme dopisy a noviny a kouříme, smekáme čepice a odkládáme je vedle sebe, vítr si pohrává s našimi vlasy, pohrává si s našimi slovy a myšlenkami.

Kropp se ptá: „Viděl z vás někdo ještě jednou Kemmericha?“

„Leží v Saint-Josephu,“ odpovídám.

Müller vyslovuje domněnku, že nakoupil průstřel stehna, což je dobrý cesták do zázemí.

Usnáváme se, že Kemmericha odpoledne navštívíme.

Kropp vytahuje z kapsy dopis. „Mám vás pěkně pozdravovat od Kantorka.“

Smějeme se. Müller odhazuje nedopalek a říká: „Moc bych za to dal, kdyby byl tady.“

Kantorek byl náš třídní profesor, přísný mužík v šedivém saku s dlouhými šosy. Tvář připomínala hraboše.

V hodinách tělocviku do nás hučel tak dlouho, až naše třída odpochovala pod jeho velením jako jeden muž na okresní velitelství a hlásila se dobrovolně. Ještě ho vidím před sebou: dívá se na nás, oči za brejlemi se mu blýskají a dojatým hlasem se nás ptá: „Půjdete přece se mnou, kamarádi?“

Vychovatelé Kantorkova druhu nosívali své city v kapsičce u vesty, pěkně po ruce; však je také vyndávají – podle rozvrhu hodin. Ale tím jsme si tenkrát ještě hlavu nelámali.

Pravda, jeden z nás váhal a příliš se mu nechtělo. To byl Behm Josef, tlustý, dobromyslný chlapec. Nakonec se však dal přemluvit. Také by se jinak byl znemožnil. Snad i někteří další smýšleli stejně jako on; ale bylo prakticky nemožné, aby se někdo od party trhl, neboť tenkrát dokonce ani rodiče nechodili daleko pro slovo „zbabělec“. Vysvětluje se to tím, že tihle lidé neměli ponětí o tom, co se bude dít.

Jako naschvál byl Behm jeden z prvních, kteří padli. Při zteči dostal kulku do oka a my ho nechali ležet, protože jsme byli přesvědčeni, že je mrtvý. Vzít s sebou jsme ho nemohli, protože jsme museli překotně ustoupit. Odpoledne jsme ho najednou zaslechli. Volal a plazil se v zemi nikoho sem a tam. Byl tedy předtím jenom v bezvědomí. Protože neviděl a byl bolestí zraněný, nijak se nekryl a ti odnaproti ho odstřelili dřív, než jsme se někdo mohli k němu dostat a přitáhnout ho.

Není ovšem možné uvádět Behmovu smrt v souvislost s Kantorkem – kam bychom to přišli, kdybychom už tohle chtěli nazývat vinou. Vždyť na světě jsou tisíce Kantorků a všichni jsou přesvědčeni, že konají maximální dobro – způsobem pro ně co nejpohodlnějším.

Právě v tom je však pro nás jejich bankrot.

Kantorkové měli nám, osmnáctiletým, být zprostředkovateli a průvodci do světa dospělosti, do světa práce, povinností, kultury a pokroku: do budoucnosti. Občas jsme se jim posmívali, občas jsme jim tropili drobná zlozria, ale v podstatě jsme jim věřili. Byli pro nás nositeli autority a s pojmem autority nám v mysli splyvala představa většího porozumění a lidsějšího vědění. Leč první mrtvý, kterého jsme spatřili, toto naše přesvědčení roztránil.

Několik lidí křičí. Na obzoru vystupují zelené světlice. Hlína stříká do výše, střepiny bzučí. Můžete je ještě slyšet, jak pleskají o zem, když kravál dopadu už dávno zmlkl.

Vedle nás leží vyjukaný rekrut s čupřinou světlou jako len. Obličej má zabořený do dlaní. Přílba se mu odkutálela. Sahám po ní a chci mu ji nasadit na palici. Vidí to, odstrkuje plecháč, jako malé dítě se mi hlavou zavrtává pod paži a tulí se těsně k mé hrudi. Jeho úzká ramena sebou cukají.

Nebráním mu. Ale aby mu ta přílba byla alespoň k něčemu, narážím mu ji na zadnici, ne z recese, ale uváženě, protože zadek je jeho nejvýše položená součást. I když tam je sice hodně pevného masa, rány zatraceně bolí, a krom toho člověk musí ve špitále dlouhé měsíce ležet na břiše a může počítat s tím, že bude nadosmrti kulhat.

Kdesi mocně udeřilo. Mezi dopady je slyšet křik.

Konečně se to uklidňuje. Palba se přes nás přenesla a bije do posledních záchytných zákopů. Riskujeme oko a kookáme. Na obloze plápolají červené rakety. Patrně přijde útok.

U nás je i nadále klid. Sedám si a třepu rekrutem za rameno. „Už je to prvč, chlapče! Tentokrát to zase jednou dobře dopadlo.“

JULES-ABEL FAIVRE r.1916

Vykuleně se rozhlíží. Domlouvám mu: „Však si zvykneš.“
Vidí svou přilbu a nasazuje si ji. Pomalu přichází k sobě.

Před námi puká země. Hroudy prší. Cítím, že mě cosi udeřilo do paže. Střepina mi rozpárala rukáv. Zatínám pěst. Nic nebolí. To mě však neuklidňuje, bolest ze zranění se vždycky dostavuje až později. Přejíždím si paži rukou. Škrábnutí, nic víc. V tu chvíli mě cosi bouchlo do makovice, až se mi ztmělo před očima. Hlavou mi bleskla myšlenka: Neomdlít!, klesám do

černé kaše, ale hned jsem zase při sobě. Střepina mě praštila do přílby, přiletěla však z takové dálky, že nestačila prorazit. Protírám si oči plné hlíny. Předě mnou je vyrvaná díra, nezřetelně ji rozeznávám. Nestává se často, aby granáty dopadly do téhož trychtýře, proto se tam chci dostat. Mrskám sebou jako ryba, těsně nad zemí – letím do trychtýře – vtom hvízdá další granát, rychle se krčím, hmatám po krytu, vlevo cosi cítím, tisknu se k tomu, povoluje to, sténám, země puká, tlak vzduchu mi hřmí v uších, lezu pod to poddajné, je to dřevo, látka, kryt, kryt, ubohoučký kryt proti krupobití železných střepin.

Otvírám oči; – prsty mám zaklesnuté do nějakého rukávu, do paže. Raněný? Křičím na něho – žádná odpověď – mrtvý. Šmátrám dál.

Ale palba je silnější než všechno ostatní. Ničí veškeré myšlení, všechno uvazování; jenom se hlouběji zavrtávám pod rakev, ať mě ochrání, i kdyby v ní ležela sama smrt.

Předě mnou zeje trychtýř. Chápu se ho očima jako pěstmi, musím se do něho dostat jedním skokem. – Vtom dostávám ránu do obličeje, čísi ruka se zatíná do mého ramene – procitl ten mrtvý? – Ruka mnou lomcuje, otáčím hlavu, ve vteřinovém zlomku světla civím do tváře Katczinského, má ústa dokořán otevřená a řve, nic neslyším, lomcuje se mnou, přibližuje se; ve chvíli, kdy lomoz na chvíli slábne, ke mně proniká jeho hlas: „Plyn – dát dál –!“

Bleskurychle sahám po plechovce... Kousek ode mne kdosi leží. Nemyslím na nic jiného než na toto: Tamten se to musí dovědět: „Plýn!“

Volám, sunu se k němu, tluču do něho plechovkou, nedochází mu to – ještě jednou – jenom se krčí – je to nějaký rekrut – zoufale se rozhlížím po Katczovi, ten už má nasazenou masku – já také rvu masku z plechového pouzdra, přílba letí stranou, maska mi klouže přes obličej, konečně jsem u rekruta, leží tak, že mám jeho plechovku před sebou, vytahuji masku, nasazuji mu ji, konečně chápe, pomáhá mi – pouštím ho – a najednou bác! ležím v trychtýři.

Za mnou cosi žbluňká, jednou, dvakrát. Otírám si zarosené průzory plynové masky. Je to Katcza, Kropp a ještě kdosi. Jsme tu tedy čtyři. Ležíme v tíživém, napjatém střehu a dýcháme tak málo, jak jenom možno.

První minuty v plynové masce rozhodují o životě a smrti: přiléhá těsně? Znáš tu hroznou podívanou z nemocnic: lidé zasažení plynem se dáví a dáví po mnoho dní a vracejí kusy spálených plic, až je vyzvracejí celé.

Tisknu ústa k filtru masky a opatrně vdechuji. Nažloutlý mrak se teď plíží při zemi a zaplňuje všechny prohlubně. Jako měkká, bachratá medúza si lehá do našeho trychtýře a pohodlně se v něm uvelebují. Dloubnu Katczu: bude lépe, vylezeme-li a leháme-li si nahoře, než abychom zůstávali zde, kde se plyn nejvíc hromadí.

Palba ustala. Obracím se k trychtýři a kývám na ty ostatní. Vylézají a strhávají si masky. Zvedáme raněného, jeden z nás nese jeho paži. A tak klopýtavě pospícháme odsud.

Ten na zemi je rekrut. Bok má samou krev; je tak vyčerpaný, že sahám po polní láhvi, ve které mám rum s čajem. Kacza mi zadržuje ruku a sklání se nad něho: „Kde tě to vzalo, kamaráde?“

Pohybuje očima; je příliš slabý, než aby mohl odpovědět.

Opatrně páráme jeho kalhoty. Sténá. „Jen klid, jen klid, to nejhorší už máš za sebou –“

Jestli má průstřel břicha, nesmí nic pít. Nezvracel, a to je příznivé. Obnažujeme jeho bok. V místech kyčle není nic než krvavá červená kaše s úlomky kostí. Dostal to do kloubu. Tenhle chlapec už jakživ nebude chodit.

Navlhčeným prstem mu potírám spánky a dávám mu hlt. Do jeho očí se vrací život. Teprve teď vidíme, že i pravá paže krvácí.

Kacza cupuje dva fáče, aby byly co nejširší a pokryly ránu. Hledám kus látky, něco, čím bych raněný bok zlehka obmotal.

Kacza zatím vytáhl z kapsy kteréhosi mrtvého další balíček první pomoci. Opatrně přikládáme obvaz k ráně. Říkám chlapci, který z nás nespouští oči: „Teď přineseme nosítka.“

Tu otevírá ústa a šeptá: „Zůstaňte tady –“

Kacza říká: „Vždyť jsme hned zase zpátky. Jenom ti skočíme pro nosítka.“

Nejde poznat, jestli rozuměl; tiše nařká jak malé dítě a slyšíme, jak za námi přerývaným hlasem volá: „Nechodte pryč –“

Kacza potřásá hlavou. „Takoví mladí kluci –“ Opakuje: „Takoví mladí, nevinní kluci –“

Mrtvé prozatím skládáme do velkého trychtýře. Už jich tam leží tři vrstvy nad sebou.

Pojednou začíná palba znova bubnovat. A za chvíli sedíme zase v napjaté strnulosti nečinného čekání.

Útok, protiútok, úder, protiúder – jsou to slova, ale co všechno zahrnují! Ztrácíme mnoho lidí, většinou rekruty. Náš úsek dostal další přísun, náhradu za padlé. Je to jeden z těch nových pluků, skoro samí mladí lidé z posledních odvodních ročníků. Nemají výcvik, co by stál za řeč, stačili jenom nacvičit něco v teorii, než šli do pole. Vědí sice, co je ruční granát, ale jak se kryt, o tom mají jen matnou představu. A především nemají oko pro krytí. Terénní vlna musí být aspoň půlmetrová, aby ji vůbec rozpoznali.

Ačkoliv posilu opravdu potřebujeme, dávají nám rekruti skoro víc práce než užitku. Nevědí si rady v tomto prostoru těžkých útoků a padají jak mouchy. Dnešní poziční boj vyžaduje znalosti a zkušenosti, člověk musí chápat

terén, musí mít sluch pro střely, pro jejich zvuk a účín. Člověk musí umět předem určit, kam dopadnou, jaký mají rozsev a jak se chránit.

Tahle omladina o tom všem ještě neví skorem nic. Hyne, protože sotva dokáže rozeznat šrapnel od granátu, palba ty mladé lidi kosí, protože nováček úzkostlivě naslouchá ječícím těžkým šifonérům, které mu neublíží, neboť dopadají daleko za prvním sledem, a přitom přeslechne tiché hvízdavé bzučení těch malých potvor, co se nad ním ploše rozprsknou. Jako ovce se rekruti tisknou do houfu, místo aby se rozutekli, a letci odnaproti nám je odstřelují jak zajíce, i když jsou ranění.

Člověk by se nad nimi rozbrečel: tuřínová dieta jim kouká z bledých tváří, tuřín je vidět na podvyživených vychrtlých pazourách, k pláči je mužnost těch ubohých nedochůdčat, jdou přes to všechno na zteč a útočí, ti stateční, ubozí výrostci – jsou tak vykulení a nesmělí, že si ani netroufají hlasitě křičet; mají rozervaná břicha a prsa, paže a nohy, tichounce volají maminku a hned přestávají, když se člověk jenom na ně podívá!

Jejich mrtvé, ochmyřené špičaté tváře mají hroznou bezvýraznost zemřelých dětí.

Máš knedlík v hrdle, když se na ně díváš, jak vyskakují a běží a padají. Člověk by jim nejraději nařezal, že jsou tak hloupí, a vzal je do náruče a odnesl je odsud, kde nemají co pohledávat.

r. 1928

(Na západní frontě klid)
Z němčiny přeložil František Gel
Úryvky; kráceno pro čítanku

List Miličce

Fráňa Šrámek

Drahá Miličko,

26. ledna 1918

věrně dostavují se Tvé milé lístky, aby mi ozlatily vždycky celíčký den; i dnešek mi ohřál lístek z 23. 1., a nevěřila bys, jak jsem Ti vděčen, že mne nenecháváš bez téhle radosti... A že se Ti stýská! Tenhle smutný pták žadonícího hlasu také u mne hnízdí, volá do mých dnů a do mých nocí, a jeho volání je tentokráte krutější, úpěnlivější, než kdy jindy bylo! A může jinak, když Tvé náručí bylo tentokráte sladší a pevnější než kdy jindy? – Jen buď, děvečko, na sebe opatrná, mám o Tebe strach!

Tvůj Fráňa

(Milostný listář)

B BULLYING

Reading

Need some words? Go to page 13.

Look at the article and the photos. What is a *bully*? Do you think bullying is a problem in all schools?

Bullying: a special report

Bullying is cruel, pointless and makes a lot of young people very unhappy, but it's a big problem in many schools. Read our special report.

1

People have always called me names because I've got long red hair and freckles. They call me 'Carrot Head' and things like that. I suppose it's because redheads are different, but I like my hair.

I don't usually do anything when people call me names. I just ignore it. But a few weeks ago I was in the park, and someone shouted, 'Oi, Carrot Head!' It was two girls and a boy that go to my school. I told them they were stupid and walked away, but they chased me. Luckily, they didn't catch me because I can run quite fast.

When I saw them in the playground at school the next day, however, I couldn't escape. They pushed me and called me names. And it was the same every day after that. It was terrible. Then, one day when I came out of school, they were waiting for me. They pushed me again, and pulled my hair. Then my glasses fell off. When I bent down to pick them up, one of the girls punched me and another one kicked me. I shouted and screamed and they ran away.

2 Read the texts in the boxes. Choose the best title for each text from this list.

1 Can you recognize a bully?	What should you do?
2 Who are the victims?	Why do they do it?
3 Kirsty's story	I was a bully
4 How big is the problem?	

When I got home, I was still crying. I told my mum all about it and she phoned the police. They came round to talk to me. Then they went to the bullies' houses and talked to their parents.

I was really worried for a few weeks after that. I often saw the kids who did it at school, but luckily they just left me alone. I'm glad I told my mum about it. If you keep it to yourself and don't say anything, the bullies will just carry on.

3 a Read the text about Kirsty again. Which of these things did the bullies do to her?

- ✓ 1 broke her glasses
- ✓ 2 called her names
- ✓ 3 pushed her
- ✓ 4 stole her bag
- ✓ 5 punched her
- ✓ 6 pulled her hair
- ✓ 7 tore her clothes
- ✓ 8 kicked her

b Read the other texts. Do these words and expressions describe bullies or victims?

clever good-looking fashion leaders popular
small have lots of friends new at the school
wear glasses not part of a group different

2

- One in 10 pupils in secondary schools is bullied.
- It isn't just boys who are bullies. Girls can be bullies, too.
- With boys, bullying is usually physical, while female bullying is normally verbal. But words can hurt just as much as being punched or kicked.
- A lot of bullies become criminals when they grow up.
- Every year, about 10 young people kill themselves because they are bullied at school. *commit suicide*

3

Anyone can be a victim, but most victims are kids who are different in some way:

- people who are a different colour or religion
- kids who are very small or fat or, like Kirsty, who just have a different hair colour.
- people who wear glasses
- kids who are new at a school
- people who are naturally quiet or shy
- kids who prefer to be on their own rather than part of a group.

4

You might think that bullies are not very nice people, but that's wrong. A recent study on bullying in London showed that a typical bully isn't a big, ugly kid that nobody likes. In fact, the opposite is often true:

- Bullies are usually popular and have a lot of friends.
- They aren't stupid. In fact, bullies are often very clever. They can find their victims' weak points very easily, and they're very good at hiding what they do from teachers.
- They are usually good-looking and popular with the opposite sex.
- They wear fashionable clothes. Bullies are often the fashion leaders in a school.

8/26 headmaster, signal from other, funny

Listening and speaking

4 a Listen to two more stories. Who are the victims and the bullies? *Victim / bully*

b Listen again and find this information.

	1	2
1 Why were the people bullied?		
2 What did the bullies do?		
3 What did the victim do?		
4 What was the result?		

5 a Work in a group and discuss these questions.

- 1 Do you think the stories are typical?
- 2 Why do people become bullies?
- 3 Think of three ways to stop bullying at schools.

Use the expressions in the boxes.

You shouldn't Don't.	put up with it. ignore things. keep it to yourself.
You should If you're worried.	talk to ... tell ... about it. go and see ...
keep a diary give ... your support listen to their problem expel / punish the bullies	

b Present your ideas to the class.

Writing

6 Use your ideas from 5 and the questions below. Write some advice either to add to the article, or to make a poster.

Bullying: what can we do?

- What should you do if you're a victim?
- What can schools do to stop the problem?
- How can friends and parents help a victim?